

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Till Syrien och tillbaka

En kvalitativ studie om unga vuxnas resor till Syrien, deras
livssituationer, behov och möten med myndigheter efter
hemkomsten

Ann-Sofie Nyström

Helsingfors universitet

Statsvetenskapliga fakulteten

Socialt arbete

Pro gradu-avhandling

December 2017

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Statsvetenskapliga fakulteten		Laitos/Institution– Department Institutionen för socialvetenskap	
Tekijä/Författare – Author Ann-Sofie Nyström			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Till Syrien och tillbaka - en kvalitativ studie om unga vuxnas resor till Syrien, deras livssituationer och möten med myndigheter efter hemkomsten.			
Oppiaine /Läroämne – Subject Socialt arbete			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu		Aika/Datum – Month and year 18.12.2017	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 89 + 14
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
Syftet med min avhandling är att utifrån teoribildningen om sociala representationer söka förståelse för hurdana självrepresentationer unga muslimer som rest till Syrien under konflikten och återvänt har av sig själva samt hur de upplever att de positioneras av omvärlden. Jag är även intresserad av hurdana behov de anser sig själva ha efter hemkomsten. Vidare granskar jag hur aktörer inom Finlands Exit-verksamhet ser på de unga vuxna samt hurdana behov de professionella uppfattar att dessa unga har. Avhandlingen avser redogöra för eventuella skillnader och likheter mellan de ovan nämnda gruppernas uppfattningar samt diskutera möjliga konsekvenser av dessa i kontexten politiska åtgärder mot radikaliserings och terrorism. I dagens läge är forskningsfältet gällande Syrienresenärer bristfälligt, trots ständigt pågående diskussioner gällande myndighetsåtgärder och stödtjänster för återvändande Syrienresenärer. Därmed är syftet att bidra med kunskap inom socialt arbete gällande återvändande Syrienresenärers livssituationer och behov av stöd. Som datainsamlingsmetod valde jag kvalitativ intervju. Fyra intervjuer gjordes med professionella involverade i Finlands Exit-verksamhet. Därtill intervjuade jag tre unga vuxna som återvänt från Syrien till Finland och en ung vuxen som fortfarande befann sig i Syrien. Av de fyra professionella som jag intervjuat till min studie arbetar tre personer inom den tredje sektorn och en för finska myndigheter. De unga vuxna jag intervjuat har alla finländskt medborgarskap, gruppen består av både män och kvinnor och samtliga är muslimer, en del berättar att de börjat praktisera religionen först i tonåren eller vuxen ålder. Alla de unga vuxna jag intervjuat har tillbringat kortare eller längre tider i Syrien. Studien visar att de personer som intervjuats rest med intentioner att hjälpa de lidande i Syrien genom humanitär hjälpverksamhet. En del av de unga vuxna var beredda att delta i militär krigsföring mot Bashar al-Assads regeringsstyrkor inför resan till Syrien, men deltog aldrig i strider på plats. De huvudsakliga motiven bakom samtliga informanter resor till Syrien verkar ha varit ett starkt medkännande med lidande muslimer samt upplevelser av ett hårt samhällsklimat, känsla av utanförskap och islamofobi i hemlandet Finland. De centrala teman som framträdde i de unga vuxnas berättelser om tiden efter hemkomsten var upplevelser av behov, möten med myndigheter, vikten av kulturell och religiös förståelse, vikten av rätt terminologi, upplevelser av skam samt konstruktionen av en positiv själv-identitet. Sammanfattningsvis visar resultatet i studien att den mediala och samhälleliga representation av Syrienresenärer upplevs som ensidig, stigmatiserande, felaktigt vinklad och en stereotyperad syn på Syrienresenärer som kriminella, potentiella terrorister och dehumaniserade individer. Syrienresenärer kategoriseras som ”den Andra”, en representation som både de unga och de professionella tar tydligt avstånd från. De unga vuxna positionerar sig genom sina tal som vanliga unga vuxna i förhållande till representationen om unga Syrienresenärer som hot mot samhällets säkerhet och som riskindivider. De positionerar sig som individer med mångfacetterade motiv bakom sina resor, i motsats till den upplevda ensidiga och misstolkade framställningen av dem som ett kollektiv av radikala och kriminella individer. På basen av de unga vuxnas berättelser kan man dra slutsatsen att alla återvändande Syrienresenärer inte behöver stödåtgärder efter hemkomsten. Dock kan man konstatera att en del av de återvändande kan befinna sig i en extra sårbar situation vid hemkomsten. De största behoven bland återvändande ungdomar efter hemkomsten framträder dock som behov av ett gott och neutralt bemötande från myndigheter, oavsett personens bakgrund och eventuella brottsutredningar. Behovet av praktisk hjälp och handledning framträder även som en vital del för en del av de återvändande. En del av de professionella motiverar stödåtgärderna för unga efter hemkomsten med en minimering av säkerhetsrisk, en representation om unga återvändande förankrade i en riskdiskurs, vilket de unga i sin tur tydligt tar avstånd från i sina uttalanden.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords radikaliserings, våldsbejakande extremism, terrorism, sociala representationer, islamofobi, främmande krigare, Syrienresenär			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Arkivet, webbpublicering			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information Huvudhandledare: Ilse Julkunen. Bi-handledare: Karin Creutz			

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	INLEDNING.....	6
1.1.	Syfte och centrala forskningsfrågor.....	8
2.	BAKGRUND OCH CENTRALA BEGREPP.....	8
2.1.	Främmande krigsresande - en historisk kontext.....	8
2.2.	Rörelsen till konfliktområden i Syrien och Irak.....	9
2.1.1.	Vilka är Syrienresenärerna?.....	9
2.3.	Åtgärdsprogram.....	11
2.3.1.	Europeisk kontext.....	12
2.3.2.	Finländsk kontext.....	13
2.4.	Centrala begrepp.....	14
2.4.1.	Våldsbejakande extremism.....	15
2.4.2.	Radikalisering.....	15
2.4.3.	Terrorism.....	16
2.4.4.	Syrienresenär.....	16
3.	TIDIGARE FORSKNING.....	17
3.1.	Radikalisering som forskningsfält.....	17
3.1.1.	Teoretiska perspektiv, samhällsåtgärder och kritiska röster.....	17
3.1.2.	Från profilering till indikatorer och radikaliseringsprocesser.....	18
3.1.3.	Kritiska perspektiv.....	19
3.1.4.	Perspektiv på samhällsåtgärder.....	21
3.2.	Syrienresenärer inom forskningsfältet.....	22
3.2.1.	En forskningsöversikt.....	22
3.2.2.	Bakgrundsfaktorer till resor till konfliktzonen.....	25
3.2.3.	Orsaker bakom beslut att lämna konfliktzonen.....	30
3.2.4.	Upplevelser av myndighetsåtgärder.....	31

4.	TEORETISK REFERENSRAM.....	32
4.1.	Socialkonstruktionism.....	33
4.2.	Sociala representationer.....	33
4.2.1.	Förankring och objektifiering av sociala representationer.....	34
4.2.2.	Kommunikation och massmedias roll.....	36
5.	METOD, MATERIAL OCH ANALYS.....	38
5.1.	Kvalitativ intervjustudie.....	38
5.2.	Datainsamling.....	41
5.3.	Forskningsetiska aspekter.....	42
5.4.	Analysmetod- och process.....	44
6.	SYRIENRESENÄRER OCH DERAS LIVSSITUATIONER EFTER HEMKOMSTEN.....	46
6.1.	Bakgrund.....	46
6.1.1.	Humanitär hjälp.....	48
6.1.2.	Medlidande med umma.....	49
6.1.3.	Deltagande i krigsföring.....	50
6.1.4.	Islamofobi och känsla av utanförskap.....	53
6.2.	Upplevelser av behov.....	53
6.2.1.	Behov av praktisk handledning, samtalsstöd och gemenskap.....	53
6.2.2.	Förtroendebrist hinder för mångprofessionellt samarbete.....	56
6.3.	Möten med myndigheter.....	58
6.3.1.	Flexibilitet och tid för bemötande inom social- & hälsovård.....	61
6.3.2.	Myndighetsåtgärder och dess inverkan på familj och närstående.....	64
6.3.3.	Opartiskt bemötande och stöd genom tredje sektorn.....	65
6.4.	Kultur, religion och terminologi.....	67
6.5.	Skam.....	69
6.6.	Konstruktionen av själv-identitet.....	73

7. SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	74
7.1. Syrienresenärer i den samhälleliga diskussionen	74
7.2. Mångfacetterad bakgrund, mångfacetterade motiv	77
7.3. Behov av stöd och myndighetsåtgärder.....	80
8. AVSLUTANDE DISKUSSION OCH UTVÄRDERING.....	84
8.1. Reflektioner kring teori och metod.....	86
8.2. Etiska reflektioner	88

Källförteckning

Bilaga 1. Blankett för informerat samtycke

Bilaga 2. Blankett för informerat samtycke

Bilaga 3. Intervjuformulär för informant som befann sig i Syrien

Bilaga 4. Intervjuformulär för informant som återvänt till Finland

Bilaga 5. Intervjuformulär för de professionella

Bilaga 6. En modell av sociala representationer och deras kretslopp

1. INLEDNING

I juni 2013 publicerade Helsingin Sanomat (2013) ett reportage om 22-åriga Muhammad, en ung kille från Esbo som rest till konfliktzonen i Syrien. Författaren för reportaget beskrev Muhammad som en rätt så vanlig ung kille som kommit med sin familj till Finland från Somalia 1993. Plötsligt försvann han, i december 2012, och lämnade familj och vänner bakom sig. Syrien var nu hans nya hemland, där han enligt egen utsago skulle hjälpa andra muslimer. Ett år senare publicerade Helsingin Sanomat (2014) en ny artikel där det berättades att Muhammed hade dött i strider i Syrien.

Muhammed är en av de tiotals finländare som har rest till konfliktzonen i Syrien under de senaste åren. Enligt polisens uppskattning har det allt som allt åkt iväg omkring 80 personer till konfliktzonen i Syrien och Irak från Finland (Inrikesministeriet 2017b, 9). Den omfattande rörelsen till konfliktzonen i Syrien och Irak kom att väcka stor uppmärksamhet i media och inom politiken både i Finland och globalt. Rörelsen till konfliktområdena kom att leda till omfattande och globala politiska diskussioner gällande åtgärder mot våldsbejakande extremism och vilka åtgärder som bör tas för att förhindra att unga individer reser till konfliktzonen. Samtidigt antog forskningsfältet utmaningen och försökte finna orsaker och förklaringar till varför unga vuxna drogs till våldsbejakande miljöer. Många forskare inom den akademiska världen, lokala think tanks, internationella organisationer specialiserade i säkerhetsfrågor samt statliga forskningsinstitutioner utvecklade möjliga teorier kring radikaliserings- och radikaliseringsprocesser, vilka antas vara orsaken till att en individ dras till konfliktzonen (Sageman 2014).

Enligt Inrikesministeriets lägesrapport (2017a, 15), har rörelsen till konfliktområdena dock märkbart avtagit under de senaste åren och fenomenet antas nu ta en vändning genom de Syrienresenärer som återvänder från konfliktzonen tillbaka till Europa. Varnande röster har dessutom specifikt höjts för kvinnliga återvändande (Speckhard & Shajkovi 2017a). Enligt Inrikesministeriets rapport (2017b, 9) har omkring 20 personer återvänt till Finland från Syrien. Trots att siffran inte är stor i förhållande till hela befolkningen poängterar Inrikesministeriet i sin publikation (2017b, 9–10) vikten av beredskap i förhållande till terrorism, våldsbejakande extremism och återvändande Syrienresenärer. Isis har enligt utsagor på senare tid förlorat allt mer mark i Syrien och Irak, vilket kan leda till att en del anhängare eller individer som levt under Isis välde nu

återvänder till sina hemländer (RAN, 2017). Rädslan för återvändande Syrienresenärer som fått militär träning och lämnat Mellanöstern för att begå terroristattacker i Europa har präglat debatten kring samhällsåtgärder, lagstiftning och och stödåtgärder för återvändande Syrienresenärer.

I Finland presenterades de första planerna på att införa ett nationellt åtgärdsprogram mot våldsbejakande extremism redan år 2012. Målet var bland annat att utveckla åtgärder och tjänster för individer i våldsbejakande miljöer, bland annat i form av ett så kallat Exit-program (Inrikesministeriet 2016, 8–10), för att hjälpa individer att lämna våldsbejakande sammanhang. Det första Exit-programmet som erbjuder tjänster för återvändande ungdomar, *Radinet*, initierades år 2016. De återvändande unga antas ha vistats i våldsamma miljöer och vara traumatiserade vid hemkomsten (Sisäministeriö 2017b, 4). Enligt Creutz et al. (2015) är det troligt att individer som återvänder från konfliktområden blir föremål för myndighetsåtgärder och sträng övervakning, vilket kan innebära en extra psykisk belastning och rädsla för att åklagas. Kontakt med närstående kan ha brutits i samband med resan, vilket gör att individerna kan återvända till ett liv utan stödnätverk såväl som boende och jobb eller skola. Risken för stigmatisering, isolering och marginalisering efter hemkomsten är således påfallande bland återvändande. (a.a.)

Forskningsfältet gällande Syrienresenärer är i dagens läge mycket bristfälligt (Sageman 2008; Ranstorp 2010; Kundnani 2015a; Kundnani 2015b; Mattson et al. 2016; el-Said & Barret 2017; Bakker & van Zuijdewijn 2015; Sageman 2015), medan forskning gällande återvändande Syrienresenärer och deras livssituationer efter hemkomsten är nästan obefintlig. Trots att ämnet tilldragits stor uppmärksamhet verkar Syrienresenärers egna röster inte ha getts utrymme varken i den offentliga debatten eller inom forskningsfältet. Det är därmed av stor vikt att få kunskap om hur de återvändande unga själva ser på sin situation och sina behov av stöd efter hemkomsten vid utveckling av åtgärdsprogram för återvändande unga, annars är risken stor för kontraproduktiv myndighetsverksamhet.

Genom att undersöka fenomenet ur ett perspektiv som är relevant inom socialt arbetet med ungdomar hoppas jag kunna bidra med någonting inom mitt huvudämne. Detta är viktigt i det dagliga arbetet med unga, men även med tanke på ämnets aktualitet och den stora bristen på empiriska studier.

1.1. Syfte och centrala forskningsfrågor

Syftet med min avhandling är att utifrån teoribildningen om sociala representationer söka förståelse för hurdana självrepresentationer unga muslimer som rest till Syrien under konflikten och återvänt har av sig själva samt hur de upplever att de positioneras av omvärlden. Jag är även intresserad av hurdana behov de anser sig själva ha efter hemkomsten. Vidare granskar jag hur aktörer inom Exit-verksamheten ser på referensgruppen samt hurdana behov de professionella uppfattar att dessa unga har. Avhandlingen avser redogöra för eventuella skillnader eller likheter mellan de ovannämnda gruppernas uppfattningar samt diskutera möjliga konsekvenser av dessa i kontexten politiska åtgärder mot radikaliserings och terrorism. De specifika forskningsfrågorna för studien kan sammanfattas som följande:

1. Hurdana självrepresentationer har de återvändande unga vuxna av sig själva och hur upplever de att de blir positionerade av omvärlden? Hurdana behov upplever de att de har efter hemkomsten?
2. Hur ser aktörer inom Finlands Exit-verksamhet på återvändande unga vuxna och hurdana behov uppfattar de att de har?

2. BAKGRUND OCH CENTRALA BEGREPP

I detta kapitel presenterar jag bakgrunden för min studie; först genom att presentera den historiska kontexten gällande främmande krigsresande. Därefter redogör jag för bakgrundsfakta gällande Syrienresenärer samt presenterar åtgärdsprogram riktade till återvändande Syrienresenärer. Till sist presenterar och motiverar jag för mina val av centrala begrepp i studien.

2.1. Främmande krigsresande - en historisk kontext

Det faktum att individer lämnar sitt hemland för att resa till en konfliktzon i ett annat land antingen för att strida för militära grupper eller av andra orsaker är inget nytt fenomen i sig (Maler 2010, 207; Bakker & Singleton 2016, 9). Konceptet *främmande krigsresande* är dock relativt nytt (Maler 2010, 207). Enligt Malert verkar begreppet ha introducerats i nyhetsrapportering först i slutet av 1980-talet för att beskriva de individer av andra nationaliteter som kom för att hjälpa afghaner i kriget mot pro-Sovjetiska styrkor. Den afghanska konflikten med dess soldater *mujahedeen* sammankopplades starkt med begreppet då främmande krigare reste för att ansluta sig till kriget mot den röda armén, de Sovjetiska styrkorna (Bakker & Singleton 2016, 11).

Användningen av begreppet *främmande krigare* kom dock att explodera explosionsartat i samband med USA:s invasion av Irak. Begreppet har ofta sammankopplats med den muslimska populationen trots att det inte finns vetenskapligt belägg - tvärtemot var till exempel största delen av de främmande krigsresande under 90-talet kommunister och anarkister. (a.a., 107–109.) Historiskt sett har konflikterna i Tjetjenien, Pakistan, Bosnien och Afghanistan liksom nutidens konflikter i Syrien och Irak tidigare varit resmål (RAN 2017, 5; Maler 2010; Bakker & Singleton 2016). Inbördeskriget i Syrien fick sin början 2011 och drog genast till sig stora mängder främmande krigare (Bakker & Singleton 2016, 10). Det som gör att den nuvarande konflikten i Syrien och Irak skiljer sig från tidigare rörelser till konfliktområden är det ovanliga stora antalet individer som rest till området (RAN 2017, 5) och att konflikten ansetts ge upphov till ett globalt säkerhetshot (Bakker & Singleton 2016, 10). Enligt Bakker & van Zuijdewijn (2015, 18) anses terrorism, sammankopplat med fenomenet kring främmande krigare, som det största säkerhetshotet i dagens Europa, samtidigt som rädslan för religiös extremism har växt.

2.2. Rörelsen till konfliktområden i Syrien och Irak

2.1.1. Vilka är Syrienresenärerna?

Det är svårt att uppskatta antalet personer som rest till konfliktområdena i Syrien och Irak och på grund av varierande statistik är det klokt att förhålla sig kritiskt till dylika uppskattningar (Soufan Group 2015). Dock har det enligt uppgifter från 2016 publicerade av den amerikanska underrättelsetjänsten (2016, 5) rest uppemot 36 000 personer till

konfliktområdena i Syrien och Irak. Globalt sett har endast en liten del rest från Nordamerika medan avgränsande länder i Mellanöstern såväl som Nordafrika haft de allra flesta avresande. De allra flesta reste till konfliktzonen under år 2015. (Soufan Group 2015; 12–13, 20.)

Enligt uppgifter från Europol (2016, 26) har cirka 5 000 européer rest till konfliktzonen. Bland de avresande européerna finns uppskattningsvis 120 olika nationaliteter representerade (RAN 2017, 5). Frankrike, Tyskland och Storbritannien har haft flest avresande i Europa med respektive uppskattade antal på 1200, 600 och 440. Belgien är det land i Europa med flest avresande per capita. (Neumann 2015.) De allra flesta tillresande kommer från större städer i Europa men landsvis har grupper av individer rest från samma geografiska områden, som till exempel Århus i Danmark (van Ginkel & Entenmann 2016, 52).

Enligt svenska uppgifter har uppemot 300 personer rest från Sverige till konfliktzonen (Gustafsson & Ranstorp 2017, 14) medan uppskattningsvis 80 personer har rest från Finland (Inrikesministeriet 2017a, 19). Antalet avresande från Sverige nådde sin topp 2014 med 98 personer, varefter antalet avresande minskat fram till år 2016 då endast 5 personer åkte till konfliktzonen (Gustafsson & Ranstorp 2017, 14). På basen av den svenska statistiken kan man dra slutsatsen att antalet individer som rest till konfliktzonen märkbart minskat med åren, vilket även RAN (2017) konstaterar i sin rapport. Liknande statistik har inte publicerats i Finland, vilket gör det svårt att jämföra situationen länderna emellan. Enligt Inrikesministeriets lägesrapport från 2017 (2017a, 15) har dock rörelsen till konfliktområdena i Irak och Syrien avsevärt avtagit sedan 2015 även i Finland. Man kan anta att situationen i Finland inte avviker avsevärt från det svenska läget, trots brist på detaljerad statistik.

Civilstatus bland Syrienresenärer varierar mellan urval och studier. Europeiska undersökningar har visat att de flesta som åkt iväg till konfliktområden är kring 20 år gamla (Soufan Group 2015, 13). Enligt statistik gällande tyska Syrienresenärer sjönk medelåldern samt procentandelen minderåriga bland de avresande märkbart efter att Isis proklamerade grundandet av sitt kalifat, vilket kan peka på en större dragningskraft till kalifatet bland yngre europeiska medborgare (Heinke 2016). De flesta som rest från Finland är liksom resenärer från andra europeiska länder mellan 21–25 år gamla. De flesta kommer från större städer i västra och södra Finland men även andra mindre orter finns representerade. Utav de tillresande innehar 62 % finländsk nationalitet medan 19 olika

etniska grupper finns representerade i gruppen. (Inrikesministeriet 2015, 16.) De flesta är unga män, men även kvinnor och barn, hela familjer, har rest till konfliktområdena i Syrien och Irak (Inrikesministeriet 2017b; Creutz et al. 2015). 15 av de tillresta uppges ha avlidit i konfliktzonen (Inrikesministeriet 2015, 16).

En del Syrienresenärer har rest till konfliktzonen för att delta i humanitärt arbete, en del har rest i syfte att ansluta sig till någon av de militära grupperna i konfliktzonen (Inrikesministeriet 2017b, 4; Creutz et al. 2015; Ginkel & Entenmann 2016; Sheikh 2016, el-Said & Barrett 2017; RAN 2017; Jakupi & Kelmendi 2017; CSF 2016). Statistik för hur tillresande fördelats bland de militära grupperna existerar inte trots att riktgivande statistik angetts i flertal rapporter. Enligt RAN (2017, 5) har en stor del av de tillresande anslutit sig till Isis eller den militära gruppen Jahbat-al Nusra (även kallat Nusra-fronten), vilken enligt rapporten antas ha kopplingar till al-Qaida. Andra mål för tillresande har varit kurdiska militära grupper, bland andra Kurdistan Worker's Party (PKK) och Kurdistan Democratic Union Party (PYD), Fria Syriska Armén (FSA) samt regeringsstyrkor bakom Bashar Al-Assad (Bakker & Singleton 2016, 10; Speckhardt & Yayla 2015; van Ginkel & Entenmann 2016, 55). Den Fria Syriska Armén är till skillnad från Jahbat-al Nusra och Isis inte listad som en terrororganisation.

Av de avresande har en del nu återvänt till Europa, allt som allt upp till 30 % av det totala antalet Syrienresenärer (RAN 2017, 5; Ginkel & Entenmann 2016, 56). Enligt (RAN 2017, 5) har den största andelen Syrienresenärer återvänt till Danmark och Storbritannien, till och med upp till hälften av alla avresande (van Ginkel & Entenmann 2016, 56). En del, dock få, har misstänkts för brott på grund av sina resor (Schmid & Tinnes 2015, 40). Enligt Inrikesministeriet (2017b, 9) har omkring 20 Syrienresenärer återvänt till Finland, det vill säga omkring en tredjedel av det totala antalet avresande. I följande kapitel redogör jag för europeiska och nationella åtgärdsprogram riktade specifikt mot återvändande Syrienresenärer samt lagstiftning gällande resor till konfliktzonen.

2.3. Åtgärdsprogram

Återvändande Syrienresenärer bedöms i allmänhet som radikaliserade individer vilka eventuellt utgör ett säkerhetsshot mot nationell säkerhet och är således fokus för åtgärdsprogram (Sheikh 2016). För att motarbeta våldsbejakande radikaliserings och

terrorism har statliga institutioner världen över strävat efter att utveckla fungerande åtgärdsprogram och strategier. Åtgärdsprogram med dylika syften kallas vanligtvis i den internationella arenan antingen för Preventing Violent Extremism (PVE) eller Countering Violent Extremism (CVE). Åtgärdsprogrammet inkluderar ofta allt från förebyggande åtgärder mot våldsbejakande radikaliseringsåtgärder riktade mot personer redan är involverade i terrorism eller betraktas som radikaliserade samt rehabiliterande åtgärdsprogram för personer som dömts för brott relaterade till terrorism. (Zeiger & Ali 2015, 1.) Enligt Reed et al. (2015, 7) har länder allt oftare gått från så kallade mjuka till hårdare metoder för att handskas med återvändande Syrienresenärer, dels på grund av ett hårdare politiskt klimat och dels på grund av tryck på beslutsfattare. Detta har skett i eftervägen av flertalet större terrorattacker, även om återvändande Syrienresenärer endast varit involverade i några enstaka dåd. Enligt en resolution av FN:s säkerhetsråd (2014) bör medlemsländer kriminalisera resor till konfliktzonen i syfte att begå terrorismbrott, detsamma gällande finansiering av dylika resor. Flera länder har följt FN:s resolution, dessutom har en del länder dessutom gjort det möjligt att frånta medborgarskap från Syrienresenärer, dock ofta endast för de individer som har ett delat medborgarskap (Reed et al. 2015, 7–9).

I följande kapitel redogör jag för åtgärder mot våldsbejakande extremism inom Europeiska Unionen, med särskilt fokus på nätverket Radicalisation Awareness Network. Därefter beskriver jag det finländska nationella åtgärdsprogrammet mot våldsbejakande extremism och hur det implementerats i samhället bland annat genom verksamhet inom den tredje sektorn.

2.3.1. Europeisk kontext

EU har tagit till omfattande åtgärder mot våldsbejakande extremism. År 2011 grundades nätverket Radicalisation Awareness Network (RAN) mot våldsbejakande radikaliseringsåtgärder på uppdrag av kommissionen. Nätverkets uppgift har varit att förmedla kunskap såväl som arbetsmetoder inom fältet för att motverka radikaliseringsåtgärder. En viktig del av arbetet har varit att samla och dela information om fungerade arbetsmetoder medlemsländer emellan, såväl som att samla praktiker från medlemsländerna för utbildning och nätverkande. (Europeiska kommissionen 2014.) RAN har under de senaste åren lagt ett starkare fokus på myndigheters och professionellas bemötande av återvändande

Syrienresenärer. Inom ramarna för RAN har det även utvecklats ett åtgärdsprogram kallat Exit, vilket utvecklats bland annat för personer som återvänt från konfliktområden. Syftet med Exit-program är att erbjuda rehabilitering för Syrienresenärer i form av stödsamtal och hjälp med att återvända till samhället. I de flesta länder implementeras Exit-verksamheten av organisationer inom tredje sektorn. (RAN 2017; 42–46, 35.)

I juli 2017 publicerade RAN en manual för professionella gällande bemötande av återvändande Syrienresenärer med titeln ”Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families” (RAN 2017). Manualen ger anvisningar för hur professionella i EU-länder bör gå till väga i möte med Syrienresenärer som återvänder till hemlandet. Manualen uppmanar till ett mångprofessionellt samarbete i mottagandet av Syrienresenärer, med direkt koppling till såväl social- och hälsovård, polismyndigheter samt den nationella Exit-verksamheten. Diverse myndigheter bör träffas och komma överens om möjliga interventioner, både för den återvändande Syrienresenären men även för hans familj och närstående. Enligt manualen bör en individuell re-integrationsplan skapas för varje återvändande Syrienresenärer i samarbete mellan olika myndigheter, även om personen anhålls och döms för terrorismbrott. Vidare är det enligt manualen speciellt viktigt att erbjuda stöd för närstående ifall en individ blir föremål för rättsprocess. (RAN 2017; 19–34.)

2.3.2. Finländsk kontext

I Finland presenterades planerna på att införa ett nationellt åtgärdsprogram mot våldsbejakande extremism av statsrådet år 2012. Inrikesministeriet tillsatte då ett samarbetsnätverk för förebyggande av våldsbejakande radikaliserings och extremism med representationer från myndigheter, organisationer och religiösa samfund för att tillsätta och utveckla åtgärdsprogrammet. Enligt åtgärdsprogrammet ska staten samordna och tillsätta förebyggande verksamhet mot våldsbejakande extremism samt skraddarsy och utveckla åtgärder och tjänster för individer i våldsbejakande miljöer. (Inrikesministeriet 2016, 8–10.) Enligt programmet ska staten även sprida kunskap och expertis bland professionella som ”i sitt arbete möter personer som är våldsamt radikaliserade eller håller på att radikaliserats” (a.a., 9). I Finland initierades således det första Exit-programmet som erbjuder tjänster för återvändande ungdomar, *Radinet*, år 2016. Radinet är förordnat av Inrikesministeriet, finansieras av RAY och implementeras av tredje sektorns Vuolle

Settlementti. I projektet arbetar en verksamhetsledare samt en koordinator. Radinet är en del av Europeiska kommissionens RAN-nätverk och fungerar enligt givna riktlinjer och metoder inom nätverket. (Vuolle 2017.) Radinets ledningsgrupp består av myndighetsrepresentanter, forskare och representanter från medborgarorganisationer och religiösa samfund. Syftet med Radinet är att förebygga radikaliserings och erbjuda tjänster för individer som vill lämna våldsbejakande miljöer eller sammanhang. Tanken är att återvändande Syrien-resenärer kan få stöd via Radinet.

Enligt Inrikesministeriets lägesrapport (2017a, 12–14) har även ett av målen i den nationella åtgärdsplanen varit att förebygga och begränsa rörelsen till konfliktområdena i Syrien och Irak. En lagändring som trädde i kraft 1.12.2016 kriminaliserade resor till konfliktområden ifall avsikten är att begå terrorismbrott. Även försök till att resa är straffbart, såväl som att finansiera en annan persons resa. Enligt lägesrapporten har dock fokus på senare tid flyttats över till frågor kring re-integration och brottsutredning gällande återvändande Syrienresenärer, eftersom allt färre individer reser till konfliktzonen. Inrikesministeriet gav således ut en publikation våren 2017 med förslag gällande samarbete mellan myndigheter i mottagandet av återvändande Syrienresenärer. Enligt lägesrapporten har polismyndigheterna mottagit anvisningar för arbete med återvändande Syrienresenärer samt anvisningar för samarbete med andra myndigheter i dylika situationer. (a.a., 12–14.) Enligt Inrikesministeriets publikation ”Förslag till att ordna myndighetssamarbete inom verksamhet för personer som återvänder från stridszoner” (2017b, 4) kan återvändande Syrienresenärer inte enligt nuvarande lagstiftning hindras från att återvända till Finland. Dock presenteras en operativ modell i publikationen för hur myndigheter bör gå till väga i samarbete med Radinet i möte med en återvändande Syrienresenär. Syftet är att förhindra förekomsten av våld bland de återvändande. De återvända antas ha fått utbildning i krigsföring, vistats i våldsamma miljöer eller tvingats bevittna eller själva använda våld. En del återvändande kan enligt publikationen vara traumatiserade vid hemkomsten. (a.a., 4.)

I nästa kapitel definierar och preciserar jag de centrala begreppen i min studie. En vidare diskussion gällande användningen av specifika begrepp fortgår genom hela avhandlingen.

2.4. Centrala begrepp

2.4.1. Våldsbejakande extremism

Existerande definitioner av *våldsbejakande extremism* varierar beroende på sammanhang. Inrikesministeriet i Finland har i sin lägesrapport (2017c, 11) valt att definiera *våldsbejakande extremism* som en ideologisk övertygelse som hotar med eller berättigar och uppmanar till våld. Med *ideologi* anses i sin tur ett tankemönster delat mellan en grupp individer. Ideologin representerar en specifik tolkning av omvärlden, syn på folkgrupper och religiösa frågor. *Extremism* ses vanligtvis som en följd av *radikaliseringsprocesser* (Mattson et al. 2016, 6).

Våldsbejakande extremism med grund i religiös övertygelse (fi. uskonnolla perusteltu väkivalta) har enligt lägesrapporten (2017c, 17) ofta sammankopplats med begreppet *jihadism*, vilket i sin tur hänvisar till politiska rörelser med en avvikande tolkning av islam. *Jihadism* representerar enligt lägesrapporten en från den allmänna uppfattningen avvikande uppfattning om våld, samhällssyn och vad som anses som rätt sätt att utöva religionen. Organisationen *Isis* (även kallad *Isil* eller *Daesh*) anses representera en dylik avvikande tolkning. (a.a., 17–18.) I följande avhandling undviker jag att använda begrepp som *jihadism*, eftersom det var tydligt under intervjuernas gång att de flesta av informanterna i båda referensgrupperna förhöll sig kritiskt till begreppet. Jag diskuterar terminologin vidare i ett senare skede av avhandlingen, eftersom det är ett tema som framkommer i intervjuerna med informanterna.

2.4.2. Radikalisering

Radikalisering är liksom ovannämnda begrepp väl omdebatterat. Generellt sett ses *radikalisering* som en förändringsprocess genom vilken en individ anammar extremism (Neumann 2013, 874). Enligt en definiering av Juntunen et al. (2016, 9) handlar radikalisering om den process då en individ omfattar åsikter, vilka tydligt tar avstånd från det omkringliggande samhällets normer och värderingar samt sociala ordning samt vill ersätta den rådande ordningen med något helt annat. Radikalisering handlar i sig inte nödvändigtvis om våldsbejakande beteende. (a.a.) Enligt Inrikesministeriets lägesrapport (2017c, 11–12) definieras *våldsbejakande radikalisering* som den process genom vilken en människa börjar bejaka, använda eller uppmana till våld med ideologiska motiv. Våldsbejakande radikalisering har ofta sammankopplats med fenomenet kring rörelsen

till konfliktområdena i Syrien och Irak och individerna antas ha genomgått en process av radikaliserings i hemlandet samt anammat en radikal ideologi (se bl.a. CSF 2016, 2).

2.4.3. Terrorism

Terrorism är ett begrepp med många olika existerande definitioner. Enligt Bakker & van Zuijdewijn (2015, 10) hänvisar de flesta existerande definitionerna, både bland professionella och akademiska, till handling som ger upphov till spridning av ”rädsla, ångest och hot mot myndighet eller ett folk”. Enligt Inrikesministeriets lägesöversikt (2016) är terrorism den yttersta formen av våldsam extremism.

2.4.4. Syrienresenär

Under senare år har det engelska begreppet *foreign fighter* eller den finländska motsvarigheten *vierastaistelija* i allmänhet stått för en allmänt vidtagen beskrivning av personer som rest till konfliktområdena i Syrien och Irak, med antagande om att individen anslutit sig till militära grupper, till exempel Isis (Creutz et al. 2015, 5). Termen är komplicerad och kontroversiell, även ur ett akademiskt perspektiv (Shtuni & Holmer 2017, 3). På svenska har ofta begrepp som *krigsresande* använts som beskrivning av en person som rest till konfliktområden med syfte att delta i strid, eller med planer på att åka (Mattson et al. 2016). I andra fall har termer som *främmande krigare*, *utländsk stridare* eller *transnationell insurgent* använts. Enligt Hegghammer (2013, 1) är en *främmande krigare* en person som åker utanför Europa för att delta i militära aktiviteter, oavsett om det gäller militär utbildning eller konkreta krigshandlingar. En del författare har lagt till adjektiv för att förstärka begreppets koppling till terrorism eller ideologi och då använt begrepp som *ihadresenär*, *främmande terroristkrigare* eller bara *terrorist* eller *ihadist* (Bakker & Singleton 2016, 12). I den här avhandlingen har jag valt att huvudsakligen beskriva de personer som rest till konfliktområdena i allmänna ordalag; *Syrienresenär*, eftersom inte alla tillresande till området åker för att delta i krigsföring, och för att undvika koppling av begreppet till varken ideologi eller terrorismbrott. Motiven bakom resorna till konfliktområdena har enligt finländsk forskning varierat (Juntunen et al. 2016; Creutz et al. 2015).

3. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel ger jag läsaren en inblick i radikaliseringsområden som forskningsområde såväl som aktuell forskning gällande Syrienresenärer. Först presenterar jag olika teoretiska perspektiv gällande radikaliseringsområden, radikaliseringsprocesser och samhällsåtgärder mot radikaliseringsområden. Därefter presenterar jag forskning gällande Syrienresenärer med specifikt fokus på orsaker bakom individers resor till konfliktzonen, beslut att lämna krigszonen samt upplevelser av myndighetsåtgärder efter hemkomsten.

3.1. Radikaliseringsområden som forskningsområde

3.1.1. Teoretiska perspektiv, samhällsåtgärder och kritiska röster

Terrorism och dess bakomliggande faktorer har varit ett omdiskuterat ämne sedan årtionden tillbaka (Kundnani 2015a, 14). Bland annat Marta Crenshaws (1981, 380) förklaringsmodell till terrorism från 1981 kom att bli en mycket inflytelserik klassiker inom dåtidens forskningsområde, med fokus på både samhälleliga och individuella faktorer bakom terrorism. Efter 9/11 tog diskussionen dock en ny vändning och användningen av begreppet och konceptet radikaliseringsområden blev allt vanligare som förklaringsfaktor till förekomsten av terrorism (Kundnani 2015a; Kundnani 2015b, 14; Mattson et al. 2016, 5; Sedgewick 2010, 480; Neumann 2013, 878) och ett medel i kampen mot inhemsk terrorism (Kundnani 2012, 3). Radikaliseringsstudier uppkom som en subdisciplin inom vetenskapsområdet med syfte att finna fungerande antiterroråtgärder och policy mot radikaliseringsområden (Monaghan & Molnar 2016, 394–395; Kundnani 2012, 3). Radikaliseringsområden har blivit fokus för studier inom ett flertal vetenskapsområden, bland annat sociologi, antropologi, kriminologi, statskunskap, juridik, religionsvetenskap och islamiska studier. (Monaghan & Molnar 2016, 394–395). Inte bara akademiker i universitetsvärlden har antagit sig utmaningen att studera radikaliseringsområden som fenomen. Radikaliseringsområden och preventiva- och antiterroråtgärder har även kommit i fokus för think tanks, organisationer specialiserade på säkerhetsfrågor samt privata företag (Monaghan & Molnar 2016, 395).

Teoribildningen har fått mindre uppmärksamhet inom vetenskapsfältet för socialt arbete förutom i ett fåtal studier (se bl.a. Hertz 2016; McKendrick & Finch 2016).

Radikalisering som koncept har sedan det myntades tolkats på många olika sätt beroende på sammanhang och agenda; begreppet har sin hemvist i säkerhetspolitiska såväl som i utrikespolitiska sammanhang och statsmakten har ofta sett radikalisering som ett hot mot nationens säkerhet (Sedgwick 2010; 479, 485). Det centrala inom radikaliseringsdiskursen har dock varit de ständiga försöken att finna samband mellan radikalisering och extremism, våld och religiös övertygelse (Monaghan & Molnar 2016, 395).

3.1.2. Från profilering till indikatorer och radikaliseringsprocesser

Forskningsfältet kring radikalisering har under senare åren haft ett starkt fokus på sökandet efter en viss terroristprofil. Forskningen har försökt söka svar på *hurudana* personlighetsdrag och *hurudan* bakgrund som är vanlig bland individer som söker sig till våldsbejakande sammanhang. Numera har fokus däremot flyttats över till att söka svar på *varför* individer över huvudtaget söker sig till dylika sammanhang. (Borum 2012b, 55.) Radikaliseringsstudier har fått ett allt starkare fokus på att hitta indikatorer för radikalisering för att kunna identifiera radikaliserade individer eller sådana som befinner sig i riskzonen för att radikaliseras (Monaghan & Molnar 2016, 395; McKendrick & Finch 2016, 394). Radikaliseringsstudier och preventiva åtgärder bygger dock fortfarande till viss del på en uppfattning om befintliga specifika profiler, trots att studier med profilering i fokus inte kunnat uppvisa statistiskt signifikant data (Horgan 2008, 84).

Flertalet forskare har skapat modeller för att visualisera radikaliseringsprocessen och redogöra för olika faser genom vilken en individ anammar extremism (se bl.a. Borum 2012b). Enligt Mattson et al. (2016, 6) finns det två olika läger inom dagens radikaliseringsdiskurs; en tydlig skiljelinje går gällande frågan vilken betydelse ideologisk övertygelse har gällande radikalisering av individer. Enligt Mattson et al. (a.a.) är det vanligt att salafism, en omdebatterad inriktning inom islam, utpekas som direkt orsak och som ideologisk motivering till att individer begår våldsdåd. Sällan har det dock skrivits om vilka kriterierna för gränsdragningen gällande extrema ideologier är, samt huruvida extrema ideologier bör ses som hot även om de inte leder till våldshandlingar (Borum 2012a, 9).

En del forskare har lyft fram psykologiska och beteendevetenskapliga förklaringar till radikaliserings (Monaghan & Molnar 2016, 395), andra har betonat socioekonomiska förklaringar eller en kombination av båda (Goerzig & Al-Hashimi 2014, 13; Mattson et al. 2016, 6). En del forskare använder sig av tudelad kategorisering i sökandet efter möjliga orsaker till terrorism. Svenska terrorismforskaren Ranstorp (2010; 4, 11) delar upp möjliga orsaker enligt kategorierna externa och interna faktorer med fokus bland annat på det politiska läget, kriminell bakgrund och identitetskriser som möjliga orsaker. Horgan (2008) å sin tur hänvisar till push- och pullfaktorer för att beskriva hur en individ dras till våldsbejakande sammanhang. Push-faktorer beskriver individens egna livssituation och omgivning; pull-faktorer beskriver å sin sida yttre faktorer som till exempel rekrytering av individer till våldsbejakande sammanhang. (a.a.) Även andra forskare har hänvisat till push- och pullfaktorer. Bland annat Van Ginkel & Entenmann (2016, 53) hänvisar till push- och pull-faktorer för att förklara individers beslut att resa till konfliktområdena i Syrien och Irak.

Goerzig & Al-Hashimi (2015, 13–14) å sin sida kritiserar socioekonomiska förklaringsteorier till radikaliserings. Författarna lyfter istället fram geo-politiska orsaker, som till exempel staters politiska handlingar och inblandning i konflikten i Mellanöstern, som mer sannolika orsaker. Även Kundnani (2015b, 117) kritiserar radikaliseringsdiskursens fokus på psykologiska samt teologiska förklaringar. Han hävdar att diskursen medfört att faktorer som världspolitiska läget och västvärldens militära aktioner i Mellanöstern ofta uteslutits för att istället ge rum för ovanstående motiveringar.

3.1.3. Kritiska perspektiv

Det har framförts bred kritik av radikaliseringsdiskursen inom forskningsfältet. En del forskare har ställt sig kritiska till själva användningen och tolkningen av termerna radikal och radikaliserings (Borum 2012, Sedgewick 2010, Kundnani 2015a, Kundnani 2015b, Neumann 2013). Borum (2012a, 8) ställer sig kritisk till att fokus i studier läggs på begreppet radikaliserings, eftersom de flesta individer med så kallade radikala tankar inte begår våldsdåd, samtidigt som det inte är självklart att individer som begår våldsdåd har ideologiska motiv. Dessutom är begreppet radikal relativt till sin natur, trots att det ofta sammankopplas med extremism och terrorism (Sedgewick 2010, 483–484). Samtidigt

varierar uppfattningen om vad en radikal åsikt är beroende på historisk och politisk kontext (Schmid 2013, i; Neumann 2013, 876). Neumann (a.a., 876) frågar sig ”radikal i relation till vad?” och ifrågasätter därmed den antydda definitionen av radikalism som ett hot mot samhället och dess strukturer. Sieckelinck et al. (2015, 331) poängterar vidare att radikalism som sådan är en normal del av en ung persons tillväxt- och mognadsprocess eftersom ungdomar ständigt reflekterar över sig själva och sin identitet i förhållande till omvärlden.

Radikaliseringens diskurs har även kritiserats för att ha fråntagit fokus från att objektivt studera uppkomsten av terrorism för att istället tjänat politiska syften (Kundnani 2015b, 116–117) och för att ha starkt sammankopplats med säkerhetsmyndigheter (Monaghan & Molnar 2016, 410). Samtidigt har radikaliseringens diskurs kritiserats för dess starka betoning på ideologiska motiv som i många fall antas vara religiösa och med grund i en våldsbejakande tolkning av islam (Kundnani 2015b, 116–117). Detta bottnar enligt Mattson et al. (2016, 8) i ett sammanhang där man strävar efter att ”förstå unga muslimer i ”västerländsk diaspora”, som överger eller aldrig integreras i sitt omgivande samhällets majoritetsuppfattningar kring demokrati och dess värden”. Detta fokus på terrorism som begås i religionens namn har lett till att våldsbejakande höger- och vänsterextremism fått märkbart mindre uppmärksamhet (Kundnani 2015b, 117).

Även Goerzig & Al-Hashimi (2015, 4–5) kritiserar det faktum att terrorism och således radikaliseringsdiskurs automatiskt antas ha en koppling till islam i dagens samhällliga diskussion, samtidigt som kritik av ifrågavarande diskurs åtföljs av anklagelser om sympatisering till terrorism. I den polariserade samhällsdiskussionen åtskiljs västerländska, europeiska värderingar från religion. Islamiska värderingar anses skilja sig från västvärldens syn på demokrati och politik, vilket enligt Goerzig & Al-Hashimi (a.a.) återspeglas i diskussionen kring Muhammedkarikatyrerna. Forskare har även kritiserat radikaliseringens diskurs för att inneha samma typ av kunskapskonstruktion som inom orientalismen. Islam och dess efterföljare tenderar konstrueras som barbariska och ociviliserade och därmed tillåts maktförehavanden i förhållande till efterföljarna. (Monaghan & Molnar 2016, 394; Breen-Smith 2014, 231.)

Kriget mot terrorism har enligt en del forskare kritiserats för att ha blivit ett krig mot islam (Kundnani 2015b, Kundnani 2015a, Goerzig & Al-Hashimi 2015). Enligt Martikainen (2008, 63–65) har det genom diskussionen kring terrorism och dess koppling till islam skett en global politisering av islam, vilket lett till att religionen målats upp som en

politisk aktör. Detta påverkar muslimers dagliga liv på många olika sätt, oavsett individens egna intressen och kan leda till ökad islamofobi. Enligt Allen (2010, 18, 84) utgör dessvärre islamofobi ett allt större problem i dagens Europa och har speciellt fått ett starkare fotfäste sedan 9/11. Enligt en undersökning gjord av Lorraine et al. (2005) visade det sig att händelserna kring 9/11 medförde en ökad upplevelse av diskriminering bland muslimer på andra kontinenter i världen. Allen (2010; 85, 102) påpekar vidare att de stora terrordåden lett till att övriga muslimer blivit fokus för kritisk observation och skepticism. Den för en del muslimer traditionsenliga klädseln eller andra yttre attribut har i och med utvecklingen blivit något som andra lägger märke till och till vilka är kopplade starka förutfattade meningar.

3.1.4. Perspektiv på samhällsåtgärder

Diskussionen kring antiterroråtgärder i väst har till stor del kretsat kring radikaliseringsdiskursen (Monaghan & Molnar 2016, 393). Myndighetsåtgärder som en följd av rådande globala diskurser gällande radikalisering som säkerhetsrisk i samhället har dock kritiserats inom forskningsfältet (Kundnani 2015; Kundnani 2015; Li 2010, Maler 2010; Heath-Kelly 2013; Monaghan & Molnar 2016). Allen (2010, 102) hävdar att det finns ett samband mellan den ökade observationen av muslimer och politiska anti-terroråtgärder med syfte att motverka radikalisering bland muslimer. Enligt Maler (2010, 113) har historien visat att åtgärdsprogram med felaktigt fokus på att kontrollera en viss grupp i samhället för att förhindra rekrytering till konfliktområden fått motsatt effekt. En del åtgärdsprogram har även fått motta kritik för att inte ha underlättat identifiering av våldsbejakande extremism utan istället ökat risken för stigmatisering, diskriminering och trakassering av muslimer och genom det satt ökad press på muslimska grupper i samhället (Khan 2009). Trots att myndighetsåtgärder mot våldsbejakande radikalisering kan ha inriktning på både politisk extremism och extremism med grund i religiös övertygelse och det huvudsakliga fokuset inte officiellt är på islam, hävdar Goold & Lazarus (2007, 11) att säkerhetsåtgärder aldrig kan vara fullt objektiva till sin natur. Säkerhetsåtgärder kan inte heller åtskiljas från politiska värderingar. Goold & Lazarus (a.a., 11–12) understryker vidare vikten av att beslut om säkerhetsåtgärder inte endast fattas på basen av riskbedömning. Riskdiskursen har dock varit dominerande vid beslut om myndighetsåtgärder som reaktion på samhällsfenomen. Bland annat Storbritanniens

lösning på anti-terroråtgärder i form av åtgärdsprogrammet *Prevent* med syfte att minska motsättningar i samhället samt att lättare kunna identifiera våldsam extremism istället mottagit kritik för att ha ökat polarisering i samhället (Allen 2010, 86).

3.2. Syrienresenärer inom forskningsfältet

Till följande presenterar jag forskningsfältet kring Syrienresenärer, först med en kort forskningsöversikt. Därefter redogör jag för tidigare forskning gällande individers motiv bakom beslutet att resa till konfliktzonen, motiv bakom beslutet att lämna konfliktzonen samt till sist individers upplevelser av myndighetsåtgärder efter hemkomsten.

3.2.1. En forskningsöversikt

Trots att det skrivits en hel del om mobiliteten till konfliktområdena och fenomenet getts stort utrymme i media är bristen på empirisk forskning stor. Bristen på empirin beror delvis på svårigheten att samla in data, delvis på grund av de återvändandes Syrienresenärernas livssituationer. (el-Said & Barret 2017, 13.) Återvändande väljer troligtvis att undvika det offentliga rummet av risk för att bli identifierade, vilket skulle få omfattande personliga konsekvenser på grund av den samhälleliga debatten till exempel gällande kriminalisering av resor till konfliktzonen (Neumann 2015, 13; el-Said & Barret 2017, 13). Därmed skulle offentlighet troligtvis leda till stigmatisering, diskriminering och eventuellt anhållan för brott (el-Said & Barret 2017, 13). Följderna av offentlighet skulle knappast endast påverka de återvändande Syrienresenärernas privatliv utan även beröra de sammanhang och etniska grupper de representerar. Berättelser om individer som lämnat konfliktområdet och eventuellt brutit med rörelser som Isis och återvänt till Europa möts dessutom med stor skepticism i det offentliga rummet. (Neumann 2015, 13; el-Said & Barret 2017, 13.)

Brist på empiri inom forskningsfältet beror även delvis på myndigheters ovillighet att dela med sig av information till forskare (el-Said & Barret 2017, 8–13; Sageman 2014, 571). Ofta har existerande vetenskapliga studier kring forskningsfältet byggt sina slutsatser endast på basen av myndigheters rapporter och statistik kring Syrienresenärer. Sällan har detaljerad information delgetts och endast i ett fåtal studier har Syrienresenärers

uttalanden utgjort grund för vetenskapliga slutledningar. Trots den omfattande diskussionen kring myndighetsåtgärder och forskningsfältets dominerande fokus på att analysera det eventuella hotet för Syrienresenärer medför mot nationell säkerhet har få studier kunnat återge berättelser från individerna i fokus för åtgärderna. Liksom Sageman (2014, 567) uttrycker det kännetecknas post 9/11-forskningsfältet av få studier med pålitligt data. Forskningsfältet har istället enligt Sageman (a.a., 567) överröstats av en hetsig diskussion i media med så kallade ”självutnämnda experter med politisk agenda”.

Det finns väldigt lite empirisk kunskap gällande återvändande Syrienresenärer och myndighetsåtgärder riktade mot dem (Schmid & Tinnes 2015, 40). Jag har hittills inte hittat någon empirisk studie med specifikt fokus på återvändande Syrienresenärer och deras behov och möten med myndigheter efter hemkomsten. Schmid & Tinnes (a.a., 40) kallar den dystra situationen inom forskningsfältet för ett stort ”kunskapsstomrum”. I detta kunskapsstomrum placeras ifrågavarande studie, med fokus på de unga återvändande Syrienresenärernas röster i relation till de professionellas.

Inom det finländska forskningsfältet har endast en studie gällande Syrienresenärer genomförts, med presentation av resultatet i en delstudie (Creutz et al. 2015) samt i en slutrapport (Juntunen et al. 2016). Forskningen är gjord på uppdrag av Statsrådets kansli. Som grund för studierna utgör delvis en analys av Syrienresenärers sociala nätverk såväl som intervjuer med närstående till Syrienresenärer, individer relaterade till fenomenet, professionella som arbetar med ungdomar och marginalisering samt individer som understöder extremistiska rörelser. Dessutom innefattar studien deltagande observationer med individer som misstänkts eller anhållits för terrorismbrott under finländsk lag. (Juntunen 2016, 12.) Syftet med studien var att redogöra för vilka mekanismer inom det finländska samhället som orsakar våldsbejakande radikaliseringsprocesser, huruvida det finns ett samband mellan marginalisering och islamofobi och våldsbejakande radikaliseringsprocesser, samt hurdana åtgärder som kan fungera i preventivt syfte mot radikaliseringsprocesser (Creutz et al. 2015; 4, 10). Bristerna inom det empiriska fältet i Finland kan delvis förklaras med att antalet Syrienresenärer är endast ett fåtal. Dessutom är den muslimska befolkningen relativt liten, vilket utgör en utmaning med tanke på forskningsetiska principer. Vidare har inte allmänheten tillgång till rättegångs- eller förundersökningsmaterial, vilka annars kunde användas för forskningssyfte. (Juntunen et al. 2016, 10.)

Den kanske mest utmärkande studien inom det internationella forskningsfältet är en enkät- och intervjustudie av el-Said & Barrett (2017) på uppdrag av Förenta Nationerna.

Inom ramarna för forskningsprojektet genomfördes en enkätstudie samt intervjuer med ett 40-tal Syrienresenärer som återvänt till sina hemländer i Europa, Afrika och Mellanöstern. Samtliga reste med avsikt att ansluta sig till internationella terroristorganisationer i Syrien och en del stoppades på vägen. Det brittiska International Centre for the Study of Radicalisation har även publicerat en studie (Neumann 2015) om Syrienresenärers berättelser om orsaker till att de lämnat Isis. Trots att rapporten var en av de första i sitt slag kan rapportens validitet och reliabilitet kritiseras eftersom studien endast baserar sig på några tiotals offentliga uttalanden gjorda av återvändande Syrienresenärer. Speckhard & Yaylas (2015) studie, gjord för The International Center for the Study of Violent Extremism, är däremot baserad på ett tiotal intervjuer med individer som lämnat Isis. Andra nämnvärda studier är en enkätstudie gjord bland europeiska poliser av van Ginkel & Entemann (2016) för det holländska International Centre for Counter Terrorism, samt en intervjustudie gjord av den danska terrorismforskaren Sheikh (2016). Sheikh har intervjuat unga vuxna på plats i Syrien och några som återvänt till Danmark om orsakerna bakom deras beslut att resa till konfliktzonen. Schmid & Tinnes (2015) och Soufan Group (2015) har även publicerat omfattande statistik baserat på information från statliga myndigheter gällande Syrienresenärer. Vidare har ett par intervjustudier gjorts med specifikt fokus på kvinnor som rest till Syrien, bland annat en studie publicerad av Kosovar Centre for Security Studies (Jakupi & Kelmendi 2017) där kvinnor som åkt eller hindrats från att åka till konfliktzonen samt professionella och representanter för muslimska samfund och rörelser i Kosovo intervjuats. Den andra studien med fokus på kvinnor genomfördes av den kanadensiska Conseil du Statut de la Femme (CSF 2016) för vilken unga kvinnor som försökt resa till Syrien men stoppats på vägen intervjuats.

Sammanfattningsvis kännetecknas forskningsfältet av brist på empiriska studier. Det politiska läget skapar en viss problematik i relation till studier vars slutledningar endast baserats på information från myndigheter och säkerhets- och polisstyrkors uppfattningar om Syrienresenärer (el Said och Barrett 2017). El Said och Barrett (a.a., 23) uppmanar vidare till ett kritiskt förhållningssätt till studier där säkerhetspersonal genomfört studierna eftersom rollen som säkerhetspersonal kan påverka på vilket sätt informanterna svarar. Antalet studier som möjligtvis ger information gällande Syrienresenärer är trots allt så pass få att studierna ändå beaktas i denna forskningsöversikt.

3.2.2. Bakgrundsfaktorer till resor till konfliktzonen

På basen av litteraturgenomgången kan man konstatera att Syrienresenärers bakgrund kan se mycket olika ut (Ginkel & Entenmann 2016; Sheikh 2016; Creutz et al. 2015; Juntunen 2016; el-Said & Barrett 2017; Speckhard & Yayla 2015; Jakupi & Kelmendi 2017; CSF 2016; Neumann 2015). Processen fram till att en individ fattar beslutet att resa, vilket kan betraktas som en så kallad radikaliseringsprocess, kan variera stort från individ till individ (el-Said & Barrett 2017, 40). De individer som rest till konfliktzonen utgör således en heterogen grupp, trots att vissa gemensamma nämnare kan utskiljas (Creutz et al. 2015).

Tidigare studier har visat att sociala nätverk spelar en viktig roll när det gäller så kallad rekrytering till konfliktområden (el-Said & Barrett 2017, 33–34; Sheik 2016, 62; van Ginkel & Entenmann 2016, 54; Malet 2010, 100; Creutz et al. 2015). Enligt studien gällande individer som rest från Finland till konfliktområden verkar sociala nätverk ha spelat en märkbar roll. Endast ett fåtal individer verkar ha rest på eget bevåg, utan sociala kontakter eller familjeband till andra tillresande. (Creutz et al. 2015, 8–10.) Rekrytering verkar även ha skett genom sociala medier (Creutz et al. 2015, 41; van Ginkel & Entenmann 2016, 55) eller genom att individer sökt information om konfliktzonen på internet och således blivit intresserade (el-Said & Barrett 2017, 39). Dock är det osäkert vilken roll återvändande Syrienresenärer haft gällande rekrytering av nya resenärer (Soufan Group 2015, 13). Moskées roll i så kallad rekrytering till konfliktzonen har diskuterats på bred front i media, men framkommer inte tydligt i någon av intervjustudierna. Enligt både Jakupi & Kelmendi (2017; 18–20) och Creutz et al. (2015, 41) kunde även personliga händelser, som till exempel problem i parförhållande eller en närståendes död uppfattas som utlösande faktorer.

En majoritet av de som rest till konfliktområdena har invandrarbakgrund eller har en förälder med invandrarbakgrund (Schmid & Tinnes 2015, 34). Gällande religiös övertygelse bland de tillresande är de flesta tillresande andra eller tredje generationens muslimer (Creutz et al. 2015). Mellan 6–23 % av de tillresande har konverterat till islam först senare i livet, före sina resor till konfliktzonen (van Ginkel & Entenmann 2016, 52). Kunskapen i islam har dock generellt sett konstaterats vara låg bland tillresande till Syrien (el-Said & Barrett 2017, 23).

Förekomsten av kriminell bakgrund bland de tillresande varierar mellan länder. I en del länder verkar det finnas ett starkare band mellan kriminell bakgrund och beslutet att resa

till konfliktzonen (el-Said & Barrett 2017, 22; van Ginkel & Entenmann 2016, 52). Position i arbetslivet såväl som utbildningsnivå varierar även bland de tillresande. En del av de tillresande har låg utbildningsnivå, andra är högt utbildade (Speckhard & Yayla 2015; Jakupi & Kelmendi 2017; el-Said & Barrett 2017, 28). Den finländska studien visar samma resultat (Creutz et al. 2015). Det har länge argumenterats huruvida social marginalisering, till exempel arbetslöshet eller kriminalitet, kan vara huvudsakliga faktorer bakom radikaliseringsprocessen. Enligt Creutz et al. (a.a., 15–16) verkade dock inte marginalisering vara en huvudsaklig orsak bakom radikaliseringsprocessen utan mer en bidragande faktor i radikaliseringsprocessen. Enligt den finländska studien hade några individer kriminell bakgrund, drogproblem, arbetslöshet och låg utbildningsnivå, medan andra å sin del haft arbete och skolframgång.

Även el-Said & Barrett's (2017, 31) argumenterar för ett möjligt samband mellan positionering inom arbetsmarknad och resor till konfliktområdet – mer specifikt som en individs upplevelse av att inte lyckas på arbetsmarknaden som en möjlig faktor som kan bidra till radikaliseringsprocessen. Utav el-Said och Barretts (a.a., 38) informanter berättar cirka en fjärdedel att de åkte till Syrien för att de helt enkelt saknade sysselsättning i hemlandet. Det framkommer dock inte vilka länder ifrågavarande personer representerar.

I så gott som alla studier framkom det en stark vilja att försvara det lidande folket i Syrien – ett land med ett pågående folkmord – och strida mot al-Assads regeringsstyrkor i Syrien och utföra jihad. Jihad ansågs rättfärdigat som ett försvarskrig mot regimen, Bashar Al-Assads militära grupper, enligt informanter i flertalet studier. (Ginkel & Entenmann 2016, 53–54; Neumanns 2015, 9; el-Said & Barrett 2017, 35–26, Creutz 2015, 36–38; Juntunen 2016, 45.) Detta motiv framträdde starkare i el-Said & Barretts studie (2017, 35) än tydligt religiösa, ideologiska motiv. Pliktkänsla att strida för lidande muslimer i konfliktzonen kan dock i sig tolkas som ett ideologiskt motiv (a.a., 35) och är något som framkommit i alla studier i denna litteraturöversikt. Detsamma gäller den finländska studien, där temat framträdde som ett av de mest centrala i berättelserna (Juntunen 2016, 45). Syrienkonflikten och medlidande med det lidande folket framträdde även som en tydlig drivkraft i de två studierna med kvinnor i fokus (CSF 2016; Jakupi & Kelmendi 2017). Plikten att försvara och hjälpa andra muslimer är ett budskap som Isis utnyttjat i marknadsföring och rekrytering av främmande krigare till konfliktzonen (Ingram 2014, 6–8).

Samhällsklimatet är ett tema som verkar framkomma starkt i flertalet studier. På basen av enkätstudien gjord av van Ginkel & Entenmann (2016, 53–54) verkade en dominerande orsak som drivit individer att resa till konfliktzonen ha varit socialt utanförskap i hemlandet. Även i den finländska studien (Creutz et al. 2015, 15) är socialt utanförskap, polarisering, rasism, islamofobi och samhällsklimatet starkt bidragande faktorer bakom radikaliserings bland unga och det faktum att ungdomar reser till Syrien. En del av de intervjuade lyfte fram det faktum att många muslimer upplever ett svårt utanförskap i Finland. Ifall unga muslimer i en sårbar livssituation erbjuds att inta en viktig roll i försvarskrig i Syrien kan tröskeln att åka vara låg. (a.a.) Detta tema framkommer även i intervjumaterialet i el-Said & Barretts studie (2017, 38) samt i Jakupi & Kelmendis studie (2017), enligt vilka ett missnöje med den nuvarande politiska eller sociala situationen i landet kan leda till radikaliserings. Enligt studien har muslimska kvinnor fått utstå diskriminering och socialt utanförskap i det bosniska samhället, vilket författarna antar kan inverka på kvinnors beslut att resa till konfliktzonen (a.a., 5–6, 18–20). Sheiks studie (2016, 62–65) pekar dessutom på statlig utrikespolitik som en drivande faktor bakom beslutet att resa till Syrien, vilket även framkommer starkt i studien av Creutz et al. (2015, 35–37), enligt vilken västerländska länders aktioner i Mellanöstern väcker starka reaktioner. Västvärlden upplevs varken bry sig eller agera för att stoppa det pågående folkmordet i Syrien, samtidigt som Mellanöstern ständigt är mål för militära aktioner. En del av informanterna beskriver de västerländska ländernas handlingssätt som dubbelmoraliskt då tusentals människor dödas i militära aktioner mot terrorism samtidigt som individer utsätts för tortyr i Guantanamo (Juntunen et al. 2016, 41–42). Dessutom kritiserar medias rapportering av individer som rest till Syrien som ensidig och islamofobisk utan att ge utrymme för en öppen diskussion och vilja att förstå (a.a.).

Löften om lön, välfärd och äktenskap verkar ha framträtt som bidragande faktorer i en del av studierna. Enligt el-Said & Barretts studie (2017, 33–34, 37) verkar löftet om lön och välfärd ha spelat en viktig roll gällande beslutet att resa. Enligt några av de individer som intervjuats till Speckhard & Yaylas (2015) studie var löftet om äktenskap, pengar och droger ett lockbete för att rekrytera unga soldater till Isis. Dock var informanterna i ifrågasvarande studie från Mellanöstern där krig och fattigdom ansågs vara bidragande faktorer bakom framgångsrik rekrytering till militära grupper. Samma tema framkommer dock till en viss del i Neumanns studie (2015, 18) gällande västerländska Syrienresenärer, enligt vilken individer lockats till militära grupper genom löfte om materiella ting och

äventyr. Det framkommer även i studien av Creutz et al. (2015, 39) att människor med tendens till våldsamt beteende eller individer som bär på stort hat, utan politiskt intresse, lättare kan lockas till konfliktzonen. Detta jämförs i studien med hur individer dras med i högerextremistiska eller nazistiska sammanhang.

Viljan att leva i en islamisk stat eller kalifat framkom som ett viktigt motiv i Sheiks (2016, 62–63), van Ginkels & Entenmanns (2016, 53–54) och Neumanns (2015, 9) studier, såväl som viljan att återupprätta stolthet över att vara och leva som muslim (Sheikh 2016, 62–65). Dock verkar endast en liten del av informanterna i el-Said & Barretts (2017, 38) studie ha rest med huvudsakligt motiv att bygga upp och leva i kalifatet.

Diskussionen kring religionens eller ideologins inverkan på beslutet att resa till konfliktområdena varierar mellan studierna. I den kanadensiska studien (CSF 2016) beskrivs de unga kvinnornas bakgrund som präglade av sökande efter identitet. Islam blev på basen av intervjuerna en tillflykt och Isis erbjöd en möjlighet för dem att leva ut sin fulla religiösa identitet i kalifatet. I Neumanns studie (2015, 8) var ideologiska motiv tydligt närvarande i en del av Syrienresenärerna berättelser. En ideologisk övertygelse enligt vilken Isis representerar den rätta tolkningen av islam och jihad var en tydlig orsak för många av informanterna att göra resan till Syrien. Dock fanns det även individer som saknade stark religiös bakgrund eller kunskap i islam. (a.a.) Även för en del av kvinnorna i den bosniska studien (Jakupi & Kelmendi 2017, 18–20) beskrevs beslutet att resa till Syrien som det enda rätta enligt den muslimska tron. Speckhards & Yaylas (2015) beskrivning av ideologiska motiv skiljer sig dock från dessa beskrivningar. Speckhards och Yaylas (2015) informanter uttryckte inte specifikt religiösa motiv till sina resor utan uttryckte istället tacksamhet över Isis' strikta undervisning i islam. Undervisningen uppskattades även till en början speciellt bland lokalbefolkningen eftersom undervisning i islam hade varit strikt begränsad i landet före tiden före kalifatet. Informanterna uttryckte till exempel tacksamhet över att Isis hade lärt dem hur de ska be. (a.a.) El-Said & Barrett (2017, 33) konstaterar liksom Speckhards och Yayla (2015) att ideologiska motiv inte alls varit framträdande i materialet för studien. De fåtal individer som lyft fram religion som ett specifikt motiv för sin resa har varit relativt nya i tron och blivit aktivt religiösa utövare först i samband med den arabiska våren. Framträdande i studien gjord av Creutz et al. (2015, 15) var det faktum att kunskap i islam ansågs som en skyddande faktor mot radikaliseringsprocess. Religion i sig verkade inte haft en större roll i individers radikaliseringsprocess, förutom genom upplevelsen om skyldigheten att hjälpa de lidande

i Syrien. Skyldigheten att hjälpa de lidande beskrivs både av Creutz et al. (2015, 17) och Juntunen et al. (2016, 37) som ett medlidande med umman. Skyldigheten att hjälpa lidande kan likväl ses som ett politiskt motiv enligt el-Said & Barrett (2017). Dock konstaterar Juntunen et al. (2016, 37) i sin slutrapport att religionens roll i de intervjuades berättelser kan tolkas ur ett neofundamentalistiskt perspektiv; det vill säga att religionen är ett personligt och rationellt val för individen och att den religiösa övertygelsen är ett sätt att fylla egna personliga behov. Trots att en individ genomgår ett religiöst uppvaknande – något som beskrivs i positiva ordalag i studien – följer problem från det så kallade tidigare livet med in i det nya. Juntunen (a.a.) konstaterar således att risken för att individer gör religiöst motiverade val och handlingar med negativa konsekvenser är större bland unga i sårbara eller marginaliserade livssituationer.

Salafism, en omdebatterad inriktning inom islam, har ofta utpekats som en direkt orsak och ideologisk motivering bakom radikaliserings (Borum 2012a, 9). Dock undvek många av de intervjuade i Juntunens (2016, 38) att kategorisera sig enligt en viss rörelse inom islam. Trots att det finns vissa åsiktsskillnader och den muslimska gemenskapen är delad är inte skillnaderna så enorma som media ger bild av, konstaterar författarna. Problemet är dock att imamer och andra religiösa ledare inte vågar positionera sig, göra uttalanden och inta ett starkt ledarskap på grund av den politiska situationen. Detta leder till att muslimska ledare möjligtvis saknar förtroende bland anhängare. Motsättningsförhållanden skapas även på grund av den förvrängda bild av islam som presenteras i media, vilket Isis i sin tur utnyttjar för att rekrytera individer, konstaterar författarna (a.a., 39–40.)

Uppfattningen gällande ideologiska orsaker verkar alltså variera mellan studier och det verkar inte finnas en klar uppfattning om ideologins betydelse bakom individers beslut att resa till Syrien. Resultatet från ett flertal studier påvisar dock att sambandet mellan ideologiska motiv och beslutet att resa är svagt (el-Said & Barrett 2017; Creutz et al. 2015; Speckhard och Yayla 2015). Som framträdande motiv framstår en stark vilja att försvara det lidande folket i Syrien och strida mot al-Assads regeringsstyrkor i Syrien, ett deltagande i ett försvarskrig mot regimen. Dessutom verkar ett hårt samhällsklimat vara en drivande faktor som skapar utanförskap och polarisering i hemländerna. (Ginkel & Entenmann 2016, 53–54; Neumanns 2015, 9; el-Said & Barrett 2017, 35–26, Creutz 2015, 36–38; Juntunen 2016, 45.)

3.2.3. Orsaker bakom beslut att lämna konfliktzonen

Endast ett fåtal studier har specifikt fokuserat på återvändande Syrienresenärer och orsaker till varför de lämnat konfliktzonen. Enligt ICSR:s studie (Neumann 2015, 10–12), en analys av offentliga berättelser av före detta medlemmar i Isis, fanns det fyra olika orsaker bakom Syrienresenärers beslut att lämna Syrien. Före detta medlemmar av Isis nämnde bland annat Isis och dess korrumperade, icke-islamiska samhällsordning samt det tuffa livet under Isis styre som orsaker. Dessutom omnämndes de övergrepp som begås av Isis samt det faktum att Isis strider mot andra muslimer istället för att fokusera på att slå ut Bashar al-Assads regim som orsaker. (a.a., 10–12.) Liknande teman framkommer även i berättelserna framförda av före detta anhängare av Isis i Speckhard & Yaylas studie (2015) samt el-Said & Barretts studie (2017, 43). Verkligheten under Isis styre motsvarade inte förväntningar, dessutom begicks övergrepp trots strikt islamisk undervisning. Enligt Speckhard & Yayla (2015) hade många rest till Syrien med hopp om att strida emot Bashar al-Assads regim, vilket inte lyckades under Isis styre. Några av informanterna hade rest för att kriga för andra militära grupper men hade blivit tillfångatagna av Isis och sedan flytt. På basen av båda studierna verkar kriget mot Bashar al-Assad ha varit det huvudsakliga motivet bakom beslutet att strida med militära grupper i Syrien. De återvändandes syn på andra militära grupper i Syrien verkade åtskilja sig från Isis politik som tillåter krig mot andra muslimska grupper för kalifatets syfte. (a.a.)

En besvikelse på Isis löften om bostad, lön och välfärd var även ett tema som framkom i el-Said & Barretts studie (2017; 37, 42). Dessutom verkade familj och närstående spela en viktig roll i att få informanterna att återvända hem från konfliktzonen. De flesta familjer verkade ha varit ovetande om sina barns beslut att resa till konfliktzonen förrän barnen redan var på plats i Syrien. Den här faktorn framkommer inte i andra studier. En annan faktor som framkom i studien var den mentala chocken av att plötsligt leva mitt i en krigszon, vilket alla inte verkade vara mentalt förberedda på. Största delen av de tillresta saknade militär erfarenhet före ankomsten till Syrien. (a.a.) På basen av el-Said & Barretts studie (a.a., 44) är risken stor att återvändande Syrienresenärer lider av svåra trauman från tiden i Syrien då tidigare militär erfarenhet och mental förberedelse för ett liv i en krigszon saknas. Främmande krigare från väst skickas även ofta till frontlinjen för att ta emot de hårdaste smällarna (Speckhard & Yayla 2015). Majoriteten av informanterna i el-Said & Barretts studie (2017, 44) hävdade dock att de antingen deltagit väldigt lite eller inte alls

deltagit i krigsföring på plats. Creutz et al. (2015, 11) betonar liksom el-Said & Barrett (2017) det faktum att en individ levtt under en terrororganisations styre inte nödvändigtvis innebär att individen deltagit i militära operationer. Trots att till exempel de finländska tillresande till Syrien beskrivits som en enhetlig grupp i mediediskursen som *främmande krigare* är begreppet felaktigt eftersom inte alla av de som åkt till konfliktzonen har rest för att specifikt ansluta sig till militära styrkor. En del har rest för att delta i humanitärt arbete, dessutom saknas information om en del avresande. (Creutz et al. 2015, 11.)

Det framkommer även i studierna gjorda av Creutz et al. (2015, 40) och Juntunen et al. (2016, 49–50) hur situationen i konfliktområdet ändrats mycket sedan tiden då de flesta reste till Syrien och Irak. Isis hade till en början fler anhängare eftersom de ansågs strida mot regeringsstyrkorna. Situationen förändrades dock och Isis intog en allt brutalare linje. En del av de intervjuade i studien gjord av Juntunen et al. (2016, 50) var noga att framhålla hur allvarligt de förhöll sig till att använda vapen mot andra människor trots att de själva funderat på att åka till Syrien och delta i krigsföring. Många av de intervjuade var bestörta över antalet civila offer i ett senare skede av konflikten jämfört med i början. Enligt Creutz et al. (2015, 40) har det hänt att personer som rest till Syrien ångrat sina val att resa men inte vågar återvända till hemlandet av rädsla för myndighetsåtgärder och omvärldens förhållningssätt.

Sammanfattningsvis verkar individer ha lämnat konfliktzonerna på grund av desillusionerade uppfattningar om livet i Syrien och livet under Isis styre. Den kaotiska konfliktsituationen med muslimer i krig mot varandra verkar även ha varit en betydande faktor. Trots berättelser om desillusion och besvikelse är det troligt att stater förhåller sig skeptiska till dylika berättelser av individer som återvänt från Syrien (Neumann 2015, 12). Flertalet forskare är noga med att understryka att alla Syrienresenärer inte kan klassas som terrorister eller säkerhetshot mot de europeiska samhällena (Ginkel & Entenmann 2016, 54–57; el-Said & Barrett 2017), trots att återvändande Syrienresenärer ofta betraktas som ett omfattande hot mot nationell säkerhet (Sheikh 2016).

3.2.4. Upplevelser av myndighetsåtgärder

Kritik mot myndighetsåtgärder framkommer som ett tydligt tema speciellt i den finländska studien (Creutz et al. 2015; Juntunen et al. 2016). Flera av informanterna berättade att de upplevt sig avlyssnade av myndigheter, misstämka för sympatisering av

våldsbejakande extremism eller betraktade med skepticism på grund av klädsel eller andra attribut. Flera av informanterna inbjöds till regelbundna träffar av Skyddspolisens, vilka de inte vågade tacka nej till. Informanterna beskrev myndigheters agerande som stigmatiserande och upplevde att myndigheterna hade en uppfattning om muslimer som säkerhetshot, potentiella terrorister och främmande krigare. Upplevelserna av att vara betraktade utifrån verkade på basen av studien leda till en rädsla för att öppet diskutera politiska fenomen. Upplevelserna uppgavs orsaka en känsla av utanförskap, vilket i sig kan vara en radikaliserande faktor bland individer. (Creutz et al. 2015, 42–46.) Informanternas kritik av myndigheters förhållningssätt till individer som återvänt från konflikten i Syrien framkommer även i Juntunen et al. (2016, 41–43). Enligt berättelserna upplevde informanterna polisen som ovillig att förstå individers olika motiv bakom Syrienresor. Informanterna upplevde det som orättvist att individer som rest för att kriga för vissa grupper i Ukraina eller för den militära gruppen Peshmerga upphöjdes till skyarna, medan de som åkt för att hjälpa till i kriget i Syrien behandlas som brottslingar. (a.a.) En del länder har anammat hårda medel för att handskas med återvändande Syrienresenärer, med allt från långa fängelsestraff till dödsstraff (Zeiger & Ali 2015, 55). Dock förhåller sig el-Said & Barrett (2017, 51) skeptiska till en hård ansats, med risk för att en djupare grad av radikalisering både för individen i fokus för åtgärderna samt det sammanhang individen rör sig i, med risk för nya terrorattacker. El-Said & Barret (a.a.) argumenterar för individuella åtgärdsprogram för varje individ som återvänder från konfliktområdena.

Creutz et al. (2015, 42) belyser även närståendes upplevelser av den tragedi som en familjemedlems resa till konfliktzonen kan upplevas. Närstående familjemedlemmar eller vänner till avresande Syrienresenärer har enligt studien inte erbjudits varken krishjälp eller stöd i Finland trots den stora tragedin det kan innebära för en familj att förlora en familjemedlem.

4. TEORETISK REFERENSRAM

Till följande kommer jag att redovisa för teoribildningen och motivera mina val gällande den teoretiska referensramen för studien. Som forskare positionerar jag mig inom socialkonstruktionismen och utgår utifrån teoribildningen kring sociala representationer.

4.1. Socialkonstruktionism

Min utgångspunkt som forskare, med förankring inom socialkonstruktionismen, är att verkligheten är något som konstrueras i socialt samspel mellan människor. Socialkonstruktionismen som vetenskaplig filosofi har influerats av flertalet olika vetenskapliga traditioner och discipliner men har sin språngbräda inom postmodernismen, vilket ifrågasätter tanken om en enda sanning och världen som ett resultat av dolda strukturer (Burr 1995, 12–13). Socialkonstruktionismen enligt Burr (a.a., 3–6) ifrågasätter existensen av en objektiv världsbild och antar istället att världen och de kategorier människan använder är kulturellt och historiskt definierade. En individs världsbild är alltså en produkt av historien och kulturen och de sociala och ekonomiska strukturer som existerar i det specifika samhället. Detta innebär i sin tur att vår förståelse av verkligheten och vad kunskap är inte är den enda förståelsen, vilket liksom beskrivits är kärnan i den postmoderna verklighetsuppfattningen. Fenomen i samhället är därmed inte självklara och absoluta, utan existerar som en följd av en så kallad strid mellan definitioner. (Börjesson 2003, 64) Det socialkonstruktionistiska perspektivet går nära hand i hand med teoribildningen kring sociala representationer. Kunskap som resultat av kognitiva processer och med betoning på den enskilda individen får mindre uppmärksamhet – istället poängterar både socialkonstruktionismen och teorin kring sociala representationer kunskap som något som skapas i samspel mellan människor. Kunskap skapas enligt teoribildningen genom kommunikation och interaktion och är ett resultat av interaktion mellan sociala grupper (Duveen 2010, 2).

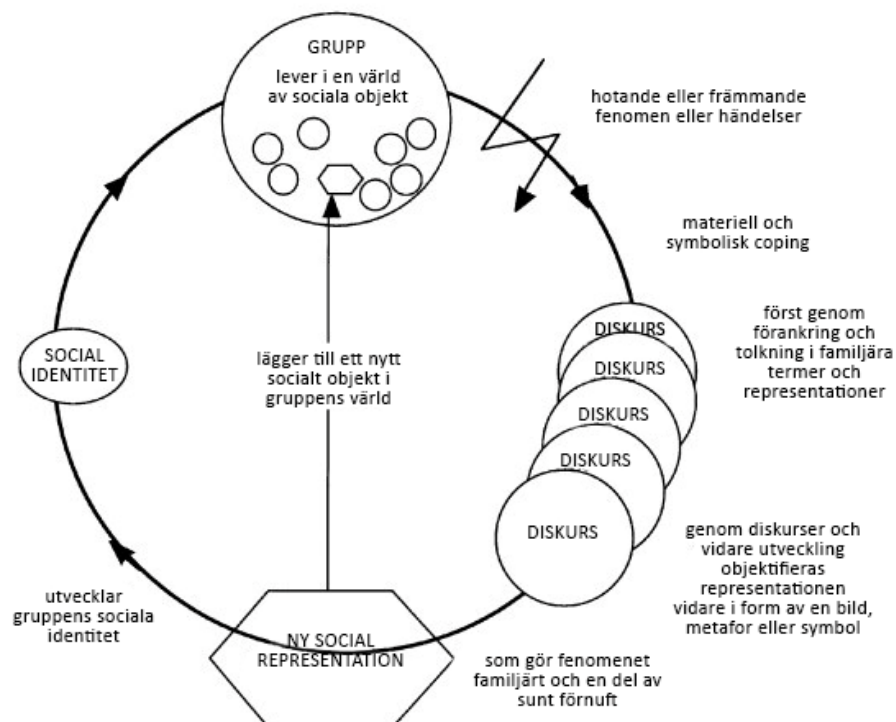
4.2. Sociala representationer

Teorin om sociala representationer strävar efter att förstå hur den sociala verkligheten är uppbyggd och uppbyggs samt söka förståelse för samhällsfenomen, som till exempel psykisk ohälsa eller klimatförändring. (Sakki m.fl. 2014; 323, 317) Teorin har sin grund i 1970-talets socialpsykologi med Serge Moscovici som förgrundsgestalt (Duveet 2010, 3) och har blivit allt populärare bland forskare runt omkring i världen med forskarnätverk och egen vetenskaplig tidskrift (Howarth 2006, 66–67) I början var teoribildningen

vanligast inom studier inom psykologin (Howarth 2006, 65), men har allt sedan dess kommit att användas även inom en rad andra vetenskapsfält, både inom kvalitativa och kvantitativa studier (Sakki et al. 2014, Germundsson 2011, Howarth 2006, Joffe 2003, Smith & Joffe 2012).

4.2.1. Förankring och objektifiering av sociala representationer

Begreppet sociala representationer beskriver den sociala verklighet som konstrueras genom interaktion och kommunikation mellan individer. Sociala representationer formar samtidigt våra uppfattningar och åsikter om verkligheten och påverkar därmed även våra handlingar. (Purkhardt 1993, 4) Sociala representationer skapas i möte med fenomen, idéer, objekt eller beteende för att förstå det nya och det obekanta och göra det ofamiljära till familjärt (Moscovici 2010, 20; Moscovici 2000, 37). Processen genom vilken sociala representationer skapas kan delas upp i två olika skeden; förankring och objektifiering (Orfali 2002, 400). Förankring är den process genom vilket det som saknar betydelse får en mening, medan den andra processen gör objektet en del av den sociala verkligheten för en individ eller social grupp. (a.a.) Modellen nedan, skapad av Wagner et al. (1999, 98), beskriver sociala representationer och processen genom vilken representationer skapas:

Figur 1. En modell av sociala representationer och deras kretslopp (Wagner et al. 1999, 98)

Modellen visar hur nya, främmande fenomen eller händelser stör sociala gruppers livscykel och identitet. På grund av att fenomenen är helt nya och obekanta för människan upplevs de först som ett hot och ger upphov till en känsla av instabilitet. (Purkhardt 1993, 12). Därefter förankras, tolkas och förstås det nya enligt familjära termer och representationer, bland annat genom att utnyttja gammal, redan integrerad kunskap som redan finns tillgänglig. (Orfali 2002, 400; Purkhardt 1993, 8). En individ konstruerar således bilden av ett objekt på basen av den information som finns tillgänglig sedan tidigare samtidigt som det uppvägs mot preferenser i den sociala grupp i den sociala verklighet en individ rör sig (Orfali 2002, 400–402). Det nya objektet ges därefter namn och egenskaper, vilket möjliggör kommunikation och diskussion kring det nya (Wagner et al. 2010, 97–98). Kommunikation kring det som är nytt och obekant sker ofta genom media (a.a.) eller genom medlemmar i samma sociala grupp (Purkhardt 1993, 12). Genom förankringsprocessen och vidare genom följande process, objektifieringen, sker något som Wagner et al. (2010, 99) kallar symbolisk coping. Symbolisk coping handlar om den process då en symbol eller metafor konstrueras för att representera det nya fenomenet. Formen av dessa symboler eller metaforer är beroende av den sociala grupp där representationen bildas. Efter att det främmande fenomenet eller händelsen förankrats kommer följande skede av den symboliska coping-processen, det vill säga objektifieringen. (Wagner et al. 2010, 99) Genom denna process tolkar sociala grupper, bestående av individer som står relativt nära till varandra, det nya objektet eller fenomenet och tilldelas en symbol eller metafor. Således tar den sociala representationen sin slutgiltiga form och blir en del av vardagskunskapen och den sociala verkligheten i gruppen. Enligt Wagner et al. (a.a.) är den tolkning av fenomenet som accepteras av en specifik grupp är inte den ultimata sanningen i vetenskaplig kontext men utgör en sanning för den specifika gruppen. Då nya sociala representationer delas inom en grupp bidrar det till formandet av gruppens identitet. Eftersom människan förstår och tolkar sin samtid genom det som varit samt genom kultur och tradition är sociala representationer starkt sociala, kulturella och historiska till sin natur (Purkhardt 1993, 7–8) och bidrar till formandet av en grupps sociala identitet (Wagner et al. 2010, 99). Sociala representationer upprätthåller på så vis social ordning i samhället, samtidigt som de kan medföra en social rörelsekraft till förändring. (Burkhardt 1993, 7–8).

I analysen av mitt eget material är min intention att söka förståelse för hurdana självrepresentationer ungdomar som återvänt har av sig själva samt hur de upplever att de positioneras av omvärlden. Jag vill dessutom undersöka hur aktörer inom Exit-verksamheten, alltså professionella, ser på referensgruppen. Jag vill undersöka hur representationerna förankras, tolkas och förstås bland mina intressenter. Vilka termer, representationer, namn, egenskaper, metaforer och symboler ges i uttalandena? Vilken roll har media i skapandet av dessa? Det faktum att de sociala representationerna blir en del av sociala grupper och individers vardagskunskap innebär att de även blir en oskiljaktig del av den yrkesmässiga kommunikationen (Germundsson 2011, 64). Därmed utgör teoribildningen en passande referensram för att undersöka hurdan vardagskunskap som existerar bland de professionella gällande ämnet. Syftet är i enlighet med Germundssons (a.a., 71) beskrivning inte att granska huruvida informanterna har rätt eller fel i sina åsikter, utan att istället belysa de representationer som framträder i uttalandena och vilka konsekvenser de kan få i sammanhanget. Enligt Wagner et al. (2010, 104) kan teoribildningen kring sociala representationer vara användbar i studier av så kallad lekmannakunskap och dess relation till det omkringliggande samhället med dess kultur, historia och sociala referensram. I min avhandling kan de unga vuxna ses som lekmän i sina sammanhang och den kunskap de bär på är av stor vikt att fästa uppmärksamhet vid i studier av ett fenomen som i högsta grad gäller dem själva.

4.2.2. Kommunikation och massmedias roll

Liksom redan nämnts spelar kommunikation en viktig roll i hur sociala representationer konstrueras och upprätthålls. Symbolisk coping genom diskurser sker i dagens läge i större utsträckning genom media istället för genom personliga konversationer (Wagner et al. 2010, 98), trots att kommunikation även kan ske på ett icke-verbalt sätt (Purkhardt 1993, 29). Media tenderar föredra heta, konfliktorienterade ämnen framom annat mindre uppseendeväckande stoff. Samtidigt levererar media ofta en polemisk tolkning av det beskrivna och målar upp en rätt så dualistisk bild av verkligheten, samtidigt som vissa sociala grupper får mer utrymme än andra i medierapporteringen. Medias tolkningar av verkligheten leder till uppkomsten av olika opinioner, vilka skiljer grupper och individer från varandra och samverkar till att stereotyper bildas. Massmedia påverkar således starkt

till bildandet av opinioner, attityder och stereotyper, vilket i sin tur leder till skapandet av nya sociala representationer. (Orfali 2002, 407–409)

Howarths (2002) sätt att tillämpa teoribildningen kring sociala representationer och resultatet av studien visar tydligt hur medias rapportering om förortssamhället Brixton i London skapat sociala representationer om invånarna som kriminella, farliga och avvikande. I studien intervjuade Howarth ungdomar från området eller närliggande orter om deras uppfattningar om förorten. I ungdomarnas berättelser kunde man tydligt urskilja hur de det skapades en skillnad mellan det kriminella Brixton och den omkringliggande säkra omgivningen, en uppfattning om ”vi” och ”de”, en representation som figurerat starkt i medias beskrivning av förorten. Enligt Howarth har omvärldens syn på en viss social grupp stor inverkan på hur individerna i gruppen betraktar sig själva, speciellt när det gäller unga människor. Det är om möjligt ännu svårare att undvika omvärldens pekande finger för en redan stigmatiserad och marginaliserad grupp i samhället. Howarth kunde konstatera att sociala representationer därmed kan upprätthålla socialt utanförskap mellan olika samhällen. Howarth (2006, 80) poängterar att teorin om sociala representationer därmed kan vara en mycket nyttig teori och ett bra analysverktyg i studier där man vill analysera kunskapssystem, sociala relationer och orättvisor.

Howarth (2002) har i sin studie jämfört två grupper och de sociala representationer som kommer fram i berättelserna om förortssamhället Brixton och dess invånare. På samma sätt vill jag jämföra de professionellas uttalanden med berättelserna av de unga vuxna som återvänt från Syrien och anser därför att teoribildningen även passar min studie. Finns det likheter och olikheter mellan de två grupperna i mitt material? Upprätthåller de sociala representationerna även i min studie socialt utanförskap och vilka maktförhållanden kan urskiljas? Vilka är konsekvenserna av rådande diskurser och hur påverkar de bildandet av sociala representationer och hurudan inverkan har de på de åtgärder som vidtas på samhällsnivå? Liksom Germundsson (2011, 67) påpekar är de professionella verksamma i en specifik social kontext, till största delen i sina professionella sammanhang. Teoribildningen om sociala representationer kan här bidra till förståelsen av på vilket sätt den sociala kontexten inverkar på de professionellas åsikter och uppfattningar om det fenomen som är i fokus för studien.

Teoribildningen kring sociala representationer har kritiserats för att ha ett för starkt fokus på historiska preferenser, så till vida att en förändring i tankesätt känns näst intill omöjligt (bl.a. McKinley & Potter 1987). Å andra sidan kan teorin uppfattas förmedla en stark

betoning på individualismen (Purkhardt 1993, 22). Diskussion kring teoribildningen och metodologin har förts intensivt (Wagner et al. 2010, 101), bland annat med kritik om att teoribildningen är för vag och otydlig (Purkhardt 1993, 18).

I följande kapitel kommer jag att redogöra för mina metodologiska val och dess kompatibilitet med teoribildningen, såväl som forskningsprocessens olika skeden.

5. METOD, MATERIAL OCH ANALYS

I det här kapitlet kommer jag att beskriva studiens metodologiska val. Därefter kommer jag att beskriva metoden och processen gällande insamlingen av data, samt redogöra för val av analysmetod och dess förlopp. Till slut kommer jag att beskriva de etiska frågeställningarna som är aktuella för denna studie.

5.1. Kvalitativ intervjustudie

Genom kvalitativ forskning eftersträvar forskaren att ”göra fenomen begripliga eller tolka dem utifrån den mening som människor ger dem”, liksom Denzin och Lincoln (1994b:2) beskrivit saken. Kvalitativ forskning har enligt Ryen (2004, 17) fått kritik för att den tenderar att grunda sina slutsatser på ett fåtal exempel utan att ta hänsyn till avvikande fall samt för att generalisera och förenkla verkligheten. Dock handlar det väsentliga inom den kvalitativa forskningen om att betrakta människor, liksom Kirk och Miller (1986, 9) framhållit, och beskriva deras upplevelser. Jag har därför valt att göra en kvalitativ studie där mitt syfte är att beskriva de professionellas och de unga vuxnas upplevelser av återvändande Syrienresenärers behov av stöd samt undersöka på vilket sätt Syrienresenärer som grupp förankras, tolkas och förstås i berättelserna. Syftet med en pro gradu-avhandling är inte att generalisera ett fenomen eftersom urvalet och data inte är stort. Syftet är istället att lyfta upp fenomenet till diskussion i samhället.

Trots det faktum att teoribildningen kring sociala representationer ansetts vag och otydlig framhäver Purkhardt (1993, 18) att teorin av den orsaken till forskarens fördel lätt kan appliceras och kombineras med olika typer av metodologiska upplägg. Enligt Wagner et al. (2010, 101) är det dock viktigt att göra metodologiska val med hänsyn till det

undersökta fenomenets komplexitet samt att se till att metodologin ger utrymme för olika röster samt att forskaren tar till hänsyn kontext kring fenomenet. Intervju som metod, antingen med enskilda individer eller i form av fokusgruppintervjuer, har använts i flera studier med sociala representationer som teoretisk referensram (se bl.a. Lazlo 1997; Jovchelovitch 1995; Trocki et al. 2012; O'Sullivan-Lago 2011; Abrahamsson 2006, Smith & Joffe 2012).

Enligt Moscovici (1984) bör fyra olika principer följas gällande metodologiska val vid studier med sociala representationer som referensram. Enligt den första principen bör diskussion mellan vanliga människor stå i fokus för studien. Denna princip kunde efterföljas till exempel genom att samla in data genom fokusgruppintervjuer. Fokusgruppintervju var dock inte passande för studie på grund av ämnets känslighet och för att säkra informanternas konfidentialitet. Därför valde jag enskilda intervjuer som datainsamlingsmetod. Enligt följande princip bör sociala representationer enligt Moscovici inte enbart ses som något som ger en bild av verkligheten utan som även bygger upp den sociala verkligheten, vilket är en av utgångspunkterna för avhandlingen. Den tredje principen handlar om att en studie helst bör genomföras i ett förändringsskede, till exempel i samband med kriser, eftersom det är då de sociala representationernas rätta natur särskilt tydliga. Gällande min studie vågar jag påstå att samhället står mitt uppe i ett förändringsskede vid hur samhället förhåller sig till fenomenet kring radikaliserings och terrorism. Enligt den fjärde principen bör vardagskunskap bland vanliga människor vara i fokus i studier av sociala representationer. Fokus inom kvalitativa studier är att ge röster till individerna som innehar vardagskunskap om det undersökta. I min studie vill jag undersöka den vardagskunskap både de professionella och de unga vuxna ger uttryck för i sina uttalanden.

Vid intervjun bör det enligt de flesta forskare användas en intervjuguide (Ryen 2004, 44;). Hur starkt eller svagt strukturerad intervjuguiden är beror däremot på vad man vill åstadkomma med intervjun (a.a., 44). Eftersom jag i min studie vill undersöka hur informanterna förstår och tolkar andra individer och sin omgivning samt hur de genom att använda mig av sociala representationer som teoretisk referensram, ansåg jag att halvstrukturerade intervjuer skulle vara den mest passande insamlingsmetoden för min studie. Enligt Bryman (2002, 300–301) är halvstrukturerade intervjuer mycket flexibla till sin natur eftersom metoden ger utrymme för att ändra frågornas ordningsföljd under intervjuns gång samt att inkludera spontana frågor. Poängen med en kvalitativ intervju är

att låta den röra sig i olika riktningar, eftersom det ger information om vad personerna som intervjuas tycker är viktigt och relevant. Därför är det också möjligt att avvika från en intervjuguide och ställa frågor som man kanske inte planerat att ställa på förhand. Jag ställde heller inte alla frågor i den ordning jag planerat enligt intervjuguiden. Intervjuguiden finns bifogad i slutet av rapporten. Jag strävade efter att ställa öppna frågor, eftersom ledande frågor enligt Ryen (2004, 55) kan tvinga informanten att gå efter forskarens uppfattning och använda samma termer och uttryck som används i frågorna. Jag var noggrann med att dra nytta av de tysta pauser som uppstod i intervjuerna. Ofta märkte jag att dessa tysta pauser gav utrymme för informanten att tänka efter och komma med nya synvinklar. Ryen (a.a.) påpekar att informanterna bör ges största möjliga utrymme i intervjun utan att ledas av ordningsföljden av frågorna i intervjuguiden.

Enligt Ryen (a.a., 52) bör intervjuer pågå mellan en till två timmar, eftersom en kortare intervju än en timme kan bli väldigt ytlig, medan en intervju på över två timmar däremot kan bli för tung för båda deltagarna. Mina intervjuer kom genomsnittligen att pågå mellan en och två timmar, varav den kortaste pågick ungefär en timme, vilket jag upplevde vara för kort med tanke på frågeguidens omfång. Jag var dock noggrann med att be alla informanter om tillåtelse att kontakta dem senare vid behov, ifall något som sagts under intervjun lämnat oklart. Samtliga informanter gav tillåtelse till detta, dock fanns det inget behov av att kontakta informanterna i ett senare skede.

Jag bandade in samtliga intervjuer för att underlätta bearbetningen av materialet och tog dessutom anteckningar under intervjuerna. Inspelning och transkribering av materialet ger forskaren en chans att systematiskt gå igenom materialet en gång till och att reflektera över samspelet mellan sig själv och informanten under intervjun (a.a., 58).

Under intervjuernas gång märkte jag betydelsen av att använda samma vokabulär som informanterna. Ryen (a.a., 53) menar att forskaren bör känna till de uttryck eller termer som används i sammanhanget för att få till stånd en fungerande verbal interaktion med informanterna. I de samtal jag förde med en del av informanterna användes en del termer och uttryck som är vanliga i muslimska sammanhang. Däremot reagerade en av informanterna på hur jag använde uttrycket *jihadistisk radikaliserings* (se bilaga 1, frågeformulär) och ifrågasatte starkt användningen av uttrycket *jihadism* i sammanhanget. Diskussionen om begreppet beskrivs i följande citat:

Intervjuare: No, miten sä sitten kuvailisit jihadististä väkivaltaista radikalisoitumista ilmiönä?

Tapio: Se termi on tosi huono mun mielestä.

Intervjuare: Kerro siitä! Miksi se on sun mielestä huono?

Tapio: Koska tuo termi antaa jihad-sanalle tosi negatiivisen konnotaation, jota se ei ole islamilaisessa diskurssissa ja traditiossa. Joten silloin, kun puhutaan jihadisteistä, niin se on mun mielestä tosi huono asia.

Uttrycket var enligt informanten en förvrängning av ordet jihad, vilket enligt honom står för något positivt inom den muslimska traditionen och inte har något med radikaliseringsatt göra. För mig innebar informantens ifrågasättande av användning av begreppet en förändring i vilka termer och begrepp jag använde och använder för att beskriva fenomenet. Diskussionen kring användningen av termer diskuteras vidare i analys- och diskussionskapitlen.

5.2. Datainsamling

Miles & Huberman (1984, 42) ger rådet att ”gå enligt de mest givande och relevanta källorna”, det vill säga att välja personer till intervjun som man antar har mest information att komma med inom det område man undersöker. Syftet med kvalitativa studier är, liksom Ryen (2004, 77) påpekar, att se den enskilda människan och hennes upplevelser och syn på världen och försöka tolka och beskriva dessa och detta tankesätt har jag utgått från i valet av informanter.

Jag valde att göra sammanlagt åtta intervjuer. Fyra intervjuer gjordes med personer involverade i Finlands Exit-verksamhet. Därtill intervjuade jag tre unga vuxna som återvänt från Syrien till Finland och en ung vuxen som fortfarande befann sig i Syrien. När det gäller de fyra intervjuerna med de professionella tog jag i slutet av sommaren 2016 kontakt med de olika organisationer och myndigheter de i ifrågavarande personerna representerar för att be om forskningstillstånd. Vid intervjuer med anställda för organisationer eller institutioner krävs ett formellt godkännande från ledningen av forskningsetiska skäl (Ryen 2004, 74). Samtliga organisationer och institutioner hävdade

att ett formellt forskningstillstånd genom en formell ansökan inte behövdes. Jag kontaktade således informanterna direkt och bad dem om medverkande i intervjun. Besked gavs antingen muntligt per telefon eller skriftligt via e-post eller sms för de olika intervjuerna. Jag skickade även information om intervjun samt blanketten för informerat samtycke till informanterna via e-post. Blanketten för informerat samtycke undertecknades i samband med intervjutillfällena.

När det gäller de unga vuxna kontaktades alla först av min handledare som via sitt forskningsprojekt har kontakter till personer som återvänt från konfliktområden i Mellanöstern. Att få personer som varit i konfliktområden att ställa upp är svårt på grund av att ämnet är extremt känsligt. Efter att ha fått informanternas kontaktuppgifter kontaktade jag dem via appen Signal. Detta för att skydda informanternas identitet, eftersom meddelanden eller samtal via appen krypteras och därmed inte går att avlyssnas av utomstående. En av intervjuerna gjordes per telefon, eftersom informanten befann sig i Syrien. Under telefonintervjun stötte jag på en del problem, eftersom internetuppkopplingen inte alltid fungerar felfritt i Syrien. Av den orsaken var jag tvungen att genomföra intervjun under flera tillfällen, då uppkopplingen rätt ofta bröts mitt under intervjun. Även telefonintervjun bandades och transkriberades. Det förekom dock vissa luckor i transkriberingen på grund av ljudkvalitén, vilket jag har uppmärksammat i analyskapitlet i samband med ibland bristfälliga citat. Tecknet '[...]' står för utelämnad text i citat, medan '{...}' står för utelämnad text som uteblivit på grund av störningar i internetuppkopplingen under intervjun med den informant som befinner sig i Syrien.

5.3. Forskningsetiska aspekter

Det är viktigt att ta hänsyn till de etiska aspekterna genom hela forskningsprocessen, i varje val man gör som forskare (Svedmark 2012, 102; Eskola & Suoranta 1998, 52). Reflektering över metod och hur forskningen genomförs i praktiken är av oerhörd vikt eftersom informanterna i studien inte får utsättas för varken skada eller risk (Svedmark 2012, 102). Liksom el-Said & Barret (2017, 13) konstaterat är ämnet väldigt känsligt för de inblandande och rädslan för att identifieras och igenkännas är stor. Jag var därför före genomförandet av studien och under hela forskningsprocessen väl medveten om hurdana

risker ett deltagande eventuellt kan medföra för informanterna, vilket krävde noggrann reflektion över etik och praktisk genomförbarhet genom hela forskningsprocessen. Därför var det viktigt att vara extra tydlig med att deltagarna gav ett samtycke till deltagande i intervjun efter att ha fått information om studien och dess mål (Bryman 2002, 446; Ryen 2004, 156). Gällande intervjuerna med de professionella skickade jag information om studien samt blanketten för informerat samtycke i god tid före intervjuerna via e-mail till informanterna. I samband med intervjutillfällena gav jag sedan blanketten till informanterna och bad om underskrift. Några av informanterna var på grund av ämnets natur noga med att blanketten för samtycke skulle innehålla ett löfte om att de skulle få läsa igenom studien före publicering av rädsla för att bli igenkända i texten. Därför tillades löftet i blanketten för informanterna i fråga.

Konfidentialiteten måste skyddas på alla sätt genom forskningsprocessen (Ryen 2004, 157). Eftersom de personer som återvänt från konfliktområden i många fall är under övervakning av Säkerhetspolisen på grund av misstankar om deltagande i beväpnade konflikter, var detta en aspekt jag var tvungen att ta hänsyn till när det gällde kommunikation med informanterna. Jag kunde av den anledningen inte kontakta dem genom att ringa eller via vanliga sms utan kommunicerade istället via appen Signal, vilken krypterar meddelande och samtal och därmed inte går att avlyssnas av myndigheter. Detta var nödvändigt för att försäkra deltagarnas konfidentialitet och för att uppfylla löftet om forskarens skyldighet att inte vålla skada för deltagare i studien (Svedmark 2012, 102). Jag gav information om studien via telefon på förhand i form av textmeddelande via den krypterade appen. I samband med intervjuerna undertecknades sedan blanketterna för samtycke. I det fall där intervjun genomfördes per telefonsamtal skickade jag information om forskningen samt det informerade samtycket via Signal och var tydlig med att be informanten om samtycke till intervjun förrän intervjun påbörjades. Samtliga informanter gav samtycke till inbandning och skriftlig transkribering av intervjuerna, dock med löfte om att materialet förstörs efter att studien avslutats. De transkriberade texterna anonymiserades i transkriberingsskedet, och ljudfilerna samt de transkriberade texterna har sedan dess förvarats i en mapp vilken utomstående inte haft tillgång till. Blanketten om informerat samtycke samt intervjufrågorna för de två olika grupperna finns bifogat som bilaga. De transkriberade intervjuerna blev sammanlagt cirka 170 sidor i textform.

Deltagarnas lokalitet och identitet får under inga omständigheter avslöjas i texten (Ryen 2004, 15). För att skydda informanternas identitet och lättare åtskilja citaten från varandra i avhandlingen valde jag att ge personerna täcknamn. Täcknamnen återspeglar varken personernas nationalitet, kön eller etnicitet. Jag uteslöt även sådana detaljer ur citaten vilka eventuellt kunde avslöja deltagarnas identitet eller lokalitet.

5.4. Analysmetod- och process

Enligt Sakki et al. (2014, 324) är många analysmetoder kompatibla med teoribildningen kring sociala representationer beroende på hurdan analys av representationer forskaren önskar göra. Innehållsanalys är dock den vanligaste metoden för att analysera data. Även för mig föll valet på kvalitativ innehållsanalys. Innehållsanalys används främst vid analys av texter eller källor och fokuserar på vem som beskrivs, vad som beskrivs och varför det beskrivs (Bryman 2002, 192–193). Metoden är dock även välanvänd vid analys av intervjuer och går ut på att man först noggrant läser igenom materialet flera gånger för att sedan identifiera relevanta aspekter i texten och sedan jämföra likheter och olikheter mellan dessa. Därefter för man samman de meningar och uttryck man valt ut, som är relevanta för ens forskning, till de kategorier som träder fram i materialet. (Tuomi & Sarajarvi, 2009, 109–113) Kategoriseringen är ett resultat av forskarens egen tolkning eftersom forskaren även försöker på ett mer djuplodande sätt gå under ytan på texten för att se vad texten egentligen handlar om (Bryman 2002, 197–198). Enligt Wicke (2013, 197) kan metodologisk tydlighet och tydliga indelningar av kategorier underlätta analysprocessen, vilket i sin tur underlättar bearbetning av stora mängder material. Kvalitativ innehållsanalys kan utföras antingen som teoristyrd analys eller materialbaserad analys. Enligt Sakki et al. (2014, 324) är den teoristyrda innehållsanalysen fungerande för att tolka hur representationer bildas, medan den materialbaserade innehållsanalysen fungerar speciellt väl för att förstå och tolka representationers innehåll. Det är möjligt att kombinera båda i en och samma studie för att få det mesta ut av materialet.

Till en början närmade jag mig materialet induktivt och läste igenom det ett flertal gånger för att få en uppfattning om innehållet i intervjuerna samt hitta huvudsakliga teman som framkom i informanternas berättelser. I början av analyskedet var min tanke att dela upp

datat i tre olika nivåer; individnivå, organisationsnivå och samhällelig nivå, inspirerat utav upplägget i intervjuguiderna, för att belysa informanternas uttalanden. Jag läste igenom de transkriberade intervjuerna och delade sedan upp de transkriberade texterna i citat, vilka jag sedan kategoriserade enligt ovanstående nivåer. De professionellas texter och de unga vuxnas texter behandlades skilt. Ett citat gällande till exempel diskussion på samhällelig nivå kom under huvudkategorin 'samhällsnivå'. Vissa citat kunde placeras under flera huvudkategorier. Därefter gick jag igenom alla citat i vardera huvudkategorin och namngav dem enligt de teman som förekom i citaten, och på så sätt bildades underkategorier. Efter bearbetning av kategorierna och på basen av den första skissen av analysen gjorde jag ändringar i forskningsfrågorna. Jag valde att fokusera på de teman som framkommit i de unga vuxnas berättelser och spegla dessa mot motsvarande i intervjuerna med de professionella i enligt med de omarbetade forskningsfrågorna. Forskningsfrågorna fick efter omarbetning utgångspunkt i de ungas självrepresentationer i förhållande till omvärldens representationer samt upplevelser av behov efter hemkomsten. Enligt teoribildningen kring sociala representationer sökte jag därefter förståelse hur informanterna förankrade och objektifierade de framträdande representationerna samt sökte symboler och metaforer i informanternas beskrivningar av de centrala teman som framträtt i analysen.

För att skapa en förståelse för de unga vuxnas beskrivningar av tiden efter hemkomsten valde jag att inkludera en beskrivning av bakgrundsfaktorer till de ungas vuxnas beslut att resa till Syrien, även om forskningsfrågorna inte direkt berör detta tema. Utan en förståelse för bakgrunden vore det dock svårt att få en helhetsbild av de unga vuxnas livssituationer. För att bibehålla fokus på forskningsfrågorna valde jag att fokusera på framkommande teman i själva resultatkapitlet men inkludera teman som framkommit i de unga vuxnas uttalanden gällande den samhälleliga diskussionen samt rådande terminologin gällande Syrienresenärer, två framträdande teman i intervjuerna, i kapitlet där jag förevisar slutsatser och sammanfattar det som framkommit i resultatkapitlet.

Liksom tidigare nämnts är inte syftet med en kvalitativ studie att finna generaliserbara resultat (Engel & Schutt 2005, 47) utan snarare att lyfta fram de intervjuades berättelser och upplevelser, vilka jag tolkat med hjälp av teoribildningen kring sociala representationer. I följande kapitel presenterar jag det empiriska materialet och resultatet av analysen.

6. SYRIENRESENÄRER OCH DERAS LIVSSITUATIONER EFTER HEMKOMSTEN

I det här kapitlet presenterar jag det empiriska materialet och resultatet av analysen. För att skapa en förståelse av de ungas självrepresentationer, livssituationer och behov efter hemkomsten beskriver jag i det första delkapitlet bakgrunden och motiven bakom de unga vuxnas resor till konfliktområdet. Därefter redogör jag för de centrala teman som framkommit i de unga vuxnas och de professionellas berättelser: upplevelser av behov efter hemkomsten, deras möten med myndigheter, deras uppfattningar om kultur, religion och terminologi, upplevelser av skam samt slutligen konstruktionen av själv-identitet.

Av de fyra professionella som jag intervjuat till min studie arbetar tre personer inom den tredje sektorn och en inom myndigheterna. De givna namnen reflekterar inte deras egentliga härkomst eller kön. De unga vuxna jag intervjuat har alla finländskt medborgarskap, gruppen består av både män och kvinnor och samtliga är muslimer, en del berättar att de börjat praktisera religionen först i tonåren eller vuxen ålder. Alla de unga vuxna jag intervjuat har tillbringat kortare eller längre tider i Syrien. Också dessa har getts namn som inte reflekterar deras bakgrund.

6.1. Bakgrund

I intervjuerna med de professionella omnämns flera möjliga motiv bakom ungas beslut att åka till Syrien. De professionella poängterar dock att motiven sällan är lättförklarliga eller enkla att förstå, utan att de unga som rest iväg däremot har en mycket homogen bakgrund och olika livssituationer såväl som motiv för sina handlingar. På basen av de unga vuxnas berättelser kan jag dra samma slutsats, motiven bakom resorna till konfliktzonen verkar varken vara lättförståeliga eller lättförklarliga. I sökandet efter motiv bakom Syrienresor speglar en av de unga vuxna i ett uttalande sina egna mångfacetterade motiv mot myndigheters i förhållande till forskares försök att förstå Syrienresenärers motiv:

Muhammed: Jos on poliisi, niin se etsii pahinta mahdollista motiivia ja jos on tutkija, niin voi olla, että löytää sitten sen totuuden ennemmin kuin poliisi. Mutta

oma motiivini on ollut tietysti aika moniulotteinen, jos myöhemmin tai jälkepäin katsoo itseään. Ei se ole ollut vain yksi tietty aikomus, mutta kyllä siihen yhteen aikomukseen on sisältynyt useita ajatuksia, useita aikomuksia.

Utifrån de unga vuxnas beskrivningar kan man förstå att de flesta av dem levde stabila liv med jobb, studier och egen bostad före avresan till Syrien. En av informanternas berättelse skiljer sig dock från de övriga; tiden före resan till Syrien kännetecknades av arbetslöshet, depression och avsaknad av fast bostad. Då hen erbjöds möjligheten att resa till Syrien beslöt sig hen för att åka med, delvis eftersom det kändes som en enkel lösning i en svår livssituation. Beslutet att åka till Syrien verkar ha varit relativt spontant för samtliga informanter, endast i ett fall verkar det ha funnits kontakter som på ett konkret sätt uppmuntrat informanten att resa till Syrien.

En intressant aspekt av tiden före de unga vuxnas resor till Syrien gäller huruvida de berättade om sina planer till vänner och familj före resan. De flesta av informanterna verkade uppleva det som känsligt att berätta till föräldrar om sina planer att resa till Syrien. Några av informanterna valde att berätta om sina beslut till sina föräldrar först efter ankomsten till Syrien – endast en av informanterna valde att berätta före resan, men då till endast en av föräldrarna. Det verkar som att flera av informanterna upplevde det som lättare att berätta om beslutet att resa iväg för vänner än för familjemedlemmar, och i en del av berättelserna kan jag urskilja en upplevelse av skam inför valet att resa. I följande sekvens beskriver Aisha varför hon undvek att berätta om resan till sina föräldrar medan hon däremot upplevde det som lättare att tala med vänner om ämnet:

Ann-Sofie: Mitä sä, kun suunnittelit tätä matkaa, niin kerroitko sä sun läheisille siitä?

Aisha: En kertonut. Ihan siis jotkut ystävät tiesivät. Ihan vaan harvat ja valitut. Mutta perhe ei tiennyt. Ei oikeastaan... ihan muutama henkilö vain.

Ann-Sofie: Miksi et halunnut kertoa?

Aisha: No mä tiedän, että perhe ei nyt olisi hyväksynyt sitä ollenkaan ja olisivat tehneet kaikkensa sen estämiseksi. Ihan ymmärrettävistä syistä, en mä heitä tuomitse. Mutta välillä pitää ehkä olla kertomatta. En tiedä oliko oikea ratkaisu vai ei. [...] Ei kukaan tervejärkinen isä tai äiti välttämättä lähettäisi ilman, tai ei varmasti lähettäisi tuollaisille alueille ketään lasta.

Ann-Sofie: Niin aivan. Miten sun ystävät suhtautuivat siihen?

Aisha: No ne olivat sitten kaikki vähän samalla kannalla sitten siinä, kaikki tuettiin toisiamme. Suurin osa ihmisistä koskettaa se Syyrian konflikti ja se hätä ja sorto mitä siellä tapahtui. Niin kyllä ne sitten tukivat siinä ja kuitenkin tiesivät sen, että ei se ole mikään sellainen, että kun sinne menee, niin kuolee heti saman tien. Ei sotamaat ole sellaisia. Ne ymmärsivät kyllä.

Till följande kommer jag att presentera olika motiv till de unga vuxnas resor till konfliktområdena i Syrien vilka framkommit i de unga vuxnas berättelser. Motiven speglas i de professionellas tolkningar av Syrienresenärers motiv. Beskrivningarna av de unga vuxnas motiv utgör grund för vidare diskussion kring de unga vuxnas livssituationer efter hemkomsten.

6.1.1. Humanitär hjälp

Ett centralt motiv bakom resorna som framkommer i samtliga av de ungas vuxnas berättelser är avsikten att delta i humanitärt arbete på plats, vilket även framkommer i en del av de professionellas beskrivningar av Syrienresenärer. De unga vuxna beskriver hur deras beslut att resa bottnat i en vilja att bekanta sig med landet, den lokala befolkningen och se hur de konkret kunde hjälpa till, bland annat i flyktingläger. En av informanterna berättar hur hen även hade som avsikt att sprida information till väst om hur situationen egentligen ser ut i Syrien, det vill säga producera nyhetsmaterial på plats. En av de professionella inom tredje sektorn, Meri, erkänner dock att det tog henne en tid att inse att inte alla Syrienresenärer åkt med avsikt att delta i krigsföring:

Meri: [...] mulla itselläkin meni pitkään, että mä ymmärsin, että taistelualueella on voinut käydä myös ihmisiä, jotka eivät ole halunneet taistella. Ne ovat voineet käydä siellä tekemässä avustustyötä tai auttamassa muuten siviilejä. Se on aikanaan, ei ehkä enää, joskus on voinut näin tapahtua. Että se ei ole yhtä kuin merkki, että on käynyt taistelualueella, että olet taistellut.

Samtliga informanter berättar att konflikten i Syrien väckte stor uppmärksamhet i de sammanhang de rörde sig vid tiden för resorna. De flesta av informanterna reflekterar över sin egen livssituation i förhållande till det syriska folkets lidande i sina berättelser. Att passivt se på hur situationen eskalerar medan man själv lever ett gott liv är något som

de flesta lyfter fram som en vägande orsak bakom beslutet att resa till Syrien. Aisha beskriver i citatet nedan hur hon ville åka iväg för att ta reda på hur hon kunde hjälpa till på plats. Att stanna hemma medan en fullskalig kris pågick i ett annat land kändes enligt henne fel:

Aisha: Mä halusin kuitenkin siinä vaiheessa elämää kokea sen, mitä se elämä on siellä ja mitä ne joutuvat siellä kokemaan, että pystyykö itse edes jollain tavalla tekemään asian eteen jotain, muuta kuin elää täällä normaalia elämää ja opiskella ja käydä ravintoloissa. Se tuntui jotenkin väärältä.

Samtidigt som viljan att hjälpa lokalbefolkningen var stor bland de intervjuade unga vuxna verkar det inte ha varit ett alternativ bland informanterna att hjälpa till genom att understödja välgörenhetsorganisationer. Några av de professionella nämner misstroende för välgörenhetsorganisationer på fältet som orsak varför individer väljer att åka till konfliktzoner, vilket även framkommer som tema i intervjuerna med de unga vuxna. Problematiken handlar om det faktum att individer upplever att de inte tillåts ta till egna medel för att hjälpa det syriska folket utan rekommenderas gå via hjälporganisationer, vilka i sin tur inte alltid upplevs som pålitliga. Några av de unga vuxna nämner ett missförtroende för organisationer som Röda Korset, då de anser att organisationen spridit kristet budskap på flyktingläger. En av informanterna lyfter även fram det faktum att hjälpmedel inte nödvändigtvis kommer fram till de människor som verkligen behöver det, utan att en del stjäls för att sedan säljas på gator i Syrien.

6.1.2. Medlidande med umma

De unga vuxna berättar inlevelserikt om det syriska folket och deras lidande och hur västvärlden bara ser på medan det pågår ett fullskaligt folkmord i landet. Informanterna använder återkommande ord som *kansanmurha* (sv. folkmord) och *sorto* (sv. förtryck) för att beskriva det syriska folkets situation och liv mitt i konfliktzonen. Som intervjuare får jag en stark känsla av medlidande med det syriska folket bland de intervjuade. Samtidigt som de unga vuxna inlevelserikt beskriver det syriska folkets lidande, lyfter flera av dem fram skyldigheten att åka och hjälpa dem ur ett religiöst perspektiv. Uttrycket *umma*, som står för gemenskapen bland muslimer (Knowles 2005), omnämns bland så gott som samtliga informanter upprepade gånger vid diskussion kring orsaker till resor

till konfliktområden, även bland en del av de professionella. Att hjälpa lidande systrar och bröder ses som en plikt bland många muslimer och leder till att en del känner ett tryck att lämna hemlandet. Det emotionella bandet mellan muslimer beskrivs tydligt i en av de professionellas, Erkkis, citat nedan:

Erkki: [...] islamissa korostetaan hyvin tätä ummaa-käsitystä ja islamilaista perhettä, ja vaikka onkin ihan kantasuomalainen, vaikka on muslimi, tai jos on algerialainen tai marokkolainen, niin hän tuntee sympatiaa, empatiaa sitä irakilaista tai syyrialaista kohtaan. Kun nähdään kansanmurhaa, jotain tiettyä kansaa sorretaan, tapetaan, eivätkä maailman suurvallat ja nämä isot järjestöt tee asialle mitään. Niin sekin on sellainen, ihmiset haluavat itse tavallaan auttaa ja osallistua siihen.

6.1.3. Deltagande i krigsföring

Ett par av de intervjuade unga vuxna uttrycker att de även hade i tankarna att möjligen delta i väpnad konflikt, dock först efter att de bekantat sig med situationen på plats. De understryker att de ville höra lokalbefolkningens åsikter i frågan istället för utomståendes före de kunde fatta beslut om huruvida det var klokt att ansluta sig till någon militär grupp i kampen mot regeringsstyrkorna ledda av Bashar Al-Assad. Själva deltagandet i krigsföring verkar betraktas som ett acceptabelt alternativ bland de unga vuxna, ett par av de intervjuade hänvisar till hur även tyskarna reste för att strida för finländarnas räkning under andra världskriget. Muhammed beskriver i följande citat hur han åkte med avsikt att delta i humanitärt arbete men att han var beredd på att eventuellt ansluta sig till någon militär grupp:

Muhammed: Päälimmäisenä aikomuksena siinä on ollut tehdä avustustyötä mutta mulla on ollut koko ajan valmius sotia. En mä lähtenyt sillä aikomuksella, että nyt saman tien, kun menen sinne, niin menen operaatioon mukaan ilman, että ymmärrän mikä tilanne siellä on. Mutta kyllä mulla se valmius siinä koko ajan.

I både de unga vuxnas och de professionellas berättelser framkommer det hur situationen mellan de olika oppositionsgrupperna i Syrien vid tiden för de unga vuxnas och många andras resor till Syrien så småningom började förändras. Från att ha stått som enad front mot regeringsstyrkorna blev relationerna mellan grupperna allt mer ansträngda. Den allt

mer kaotiska situationen mellan de olika oppositionsgrupperna som stred mot Bashar al-Assads regering, samt den begynnande fasen av terrororganisationen Isis ledde till att informanterna bestämde sig för att inte delta i krigsföring. Isis och dess organisation började formas, men en del av de unga vuxna såväl som de professionella berättar att ingen egentligen visste vad Isis egentligen var vid tidpunkten då organisationen började ta form. Muhammed berättar att han långt före sin resa till Syrien frågade Skyddspolisen huruvida det var tillåtet att resa till Syrien som en privatperson. Svaret var att det inte skulle bli några problem och att finländsk lag inte förbjuder sina medborgare att delta i väpnade konflikter utomlands. Trots Skyddspolisens försäkran om att det inte är ett brott att resa till Syrien anhölls han en tid efter hemkomsten, liksom några av de andra intervjuade. Muhammed anser att Skyddspolisen helt enkelt på den tiden inte visste – och fortfarande inte vet – vad som pågår i området och hur konflikten i Syrien och terrorism överlag bör tolkas:

Muhammed: [...] syy oli se, että mun mielestä he eivät oikeastaan tienneet. Eivätkä edelleenkaan tiedä [...]. Nyt kun katsoo itsekin Syyriian tilannetta, niin on se tosi iso sekasoppa. Ei se ole niin yksinkertainen asia ollenkaan, en mä sillä tavalla syytä Suomen viranomaisia siitä, että eivät ymmärrä ja hahmota, koska ei me muslimitkaan ymmärrä tai hahmota sitä asiaa niin.

En del av de professionella verkar inte se deltagande i krigsföring i Syrien som något som automatiskt skall bestraffas, utan något som bör betraktas utifrån en helhetsbild av konfliktsituationen i Syrien och hur deltagande i krigsföring i andra länder betraktas i ljuset av lagstiftning. Erkki, en av de professionella, frågar sig i följande citat hurudan ställning återvändande Syrienresenärer som inte har stridit för Isis i Syrien utan för andra militanta grupper har efter hemkomsten till Finland. I flera fall handlar det om grupper som fått vapen och utbildning i krigsföring av västerländska länder, menar Erkki:

Erkki: Jos ovatkin olleet taistelemassa, niin jotkut sanovat, että ei ollut Isiksen tai muun äärijärjestön puolella, vaan esimerkiksi Syyriassa vapaan armeijan puolella. Tai joidenkin järjestöjen riveissä, jotka ovat saaneet koulutusta ja aseita länsimailta, Iso-Britannialta, Yhdysvalloilta. [...] Ja jos ihminen on ollut siellä silloin niissä, niin mikä on hänen asema, jos hän ei kuitenkaan kannata Isistä ja taistelee sitä vastaan.

Både informanter från gruppen av professionella såväl de unga vuxna hävdar att alla som rest till Syrien inte kan dras över samma kam när det gäller misstankar och utredning om terrorismbrott. Enligt Tapio kan det faktum att en person rest för att delta i krigsföring utomlands inte i sig vara brottsligt. Han lyfter fram som exempel människor som reser för att strida för de kurdiska styrkorna IDF, som strider mot Isis, eller för den israeliska armén, vilket enligt den samhällseliga diskursen inte anses som straffbart.

Av de unga vuxna som intervjuats tar alla tydligt ställning mot Isis ideologi och tankar om krigsföring och kalifat. Dock berättar de alla att de känner personer som åkt för att ansluta sig till gruppen. De unga vuxna såväl som de professionella nämner bland annat stark propaganda, hjärntvätt och otillräcklig kunskap i islam som orsaker varför personer specifikt väljer att gå med i en dylik organisation. Samtliga informanter anser att beslutet att gå med i en extremistisk grupp som Isis inte som sådant kan kopplas till islam, eftersom det inte finns grund för dylik ideologi i religionen. Däremot kan individer på grund av knapp baskunskap i religionen lätt dras med av propagandan och lockas tro att Isis står för rätt tolkning av islam. Aisha tror att de flesta ändå uppriktigt vill sträva till att vara goda muslimer:

Aisha: Ihan rehellisesti mun mielestä siinä on varmasti taustalla se, että ihminen vilpittömästi haluaa olla hyvä muslimi. Varmasti vilpittömästi haluaa mutta sillä henkilöllä ehkä ei ole tarpeeksi tietoa. Kaikki suuremmat muslimioppineet ja tällaiset, islamin ammattilaiset oppineet ihmiset, ovat kieltäneet ne toimet, mitä ne tekevät, tai vastustaneet niitä, mitä ne tekevät. Ei ole islamin mukaista, mitä he tekevät.

Enligt samtliga professionella inom den tredje sektorn bottnar ungdomars beslut att åka till konfliktzonen ofta i en uppriktig längtan att hjälpa och att göra en skillnad för de lidande, liksom även framkommer i de unga vuxnas berättelser om viljan att hjälpa till i konfliktzonen, men sättet man väljer att handla på kan vara destruktivt, vilket personen kanske inte inser förrän på plats:

Tapio: [...] monesti mä sanoisin aina, että pohjimmainen motivaatio siinä on se, että sä haluat auttaa, sä haluat tehdä jotain hyödyllistä. Mutta sitten monesti ei nähdä, että se mitä on menossa tekemään ei ole olekaan niin hyödyllistä kuin henkilö luulee sen olevan. Sanoisin että hyvin harvoin joku henkilö haluaisi vaan paha pahuuttaan, ampumaan ja räjäyttämään ihmisiä.

6.1.4. Islamofobi och känsla av utanförskap

En del av de unga vuxna nämner även det faktum att det är lättare att leva och praktisera islam öppet i Syrien jämfört med i Finland, vilket till en viss del verkar ha påverkat åtminstone några av de unga vuxnas beslut att åka till Syrien. En del av de professionella lyfter fram problematik kring rasism, känsla av utanförskap och islamofobi i samhället som faktorer som inverkar på ungdomars beslut att lämna hemlandet för konfliktzonen. Samma tematik framkommer i de unga vuxnas uttalanden. En känsla av att tvingas anpassa sig till det omkringliggande samhället, drömmen om att få leva i ett land där man fritt kan utöva islam och finner bekräftelse och acceptans från det omkringliggande samhället är återkommande teman i de unga vuxnas berättelser. En av de professionella, Meri, understryker känslan av utanförskap bland muslimska ungdomar i följande citat. Hon använder metaforen *silmätikku* för att beskriva muslimers upplevelse av att försöka passa in i det finländska samhället:

Meri: Kyllä mäkin jotenkin ymmärrän sen, että jos ajattelisin, että mun täytyy elää jollain tietyllä tavalla ja yritän tehdä sitä häiritsemättä muita, ja sitten joutuisin kuitenkin sellaiseksi silmätikuksi. Että minulta kiellettäisi joidenkin asioiden tekeminen, niin tuleehan se sitten sellainen fiilis varmasti, että mun paikka ei ole täällä, että se on jossain muualla.

6.2. Upplevelser av behov

6.2.1. Behov av praktisk handledning, samtalsstöd och gemenskap

För de flesta av de intervjuade unga vuxna innebär hemkomsten från Syrien att återgå till jobb, studier och egen bostad. Jag kan förstå på basen av de unga vuxnas berättelser att tiden i Syrien inte gett upphov till specifika behov efter hemkomsten förutom för en av informanterna, vars liv efter hemkomsten präglades av depression, mycket reflektioner över tiden i Syrien, en längtan att åka tillbaka och funderingar över vad nästa steg i livet var. Aisha är den enda av de unga vuxna som beskriver sig själv i en marginaliserad

position efter hemkomsten, men är inte säker på att hon i den livssituationen ändå skulle ha varit på beredd på att ta emot stöd ifall det erbjödits:

Aisha: Tietysti jälkikäteen, nyt ajateltuna, koen, että olisi ollut ihan hyvä saada juuri tukea oman elämän jatkamiseen tai siis siihen, että saa otteen jostain tavoitteesta. Jonkun koulupaikan tai työpaikan, ettei syrjäytyisi. [...] Kun ei tiennyt mitä tekee, niin ehkä siinä olisi ehkä kaivannut jonkinlaista ohjausta.

Ammar anser dock för sin egen del att samtalsstöd skulle vara på sin plats ifall han bestämmer sig för att återvända till Finland. Han berättar att han har förändrats sedan han reste till Syrien och upplever att det är en följd av allt det han varit med om och sett och upplever att det skulle vara nyttigt att bearbeta upplevelserna med någon:

Ammar: [...] voisi omastakin aloitteesta käydä läpi tiettyjä asioita mitä on kokenut ja nähnyt ja näin. Niitä sitten selvittelisin mahdollisesti terapeutin kanssa. [...] Oon huomannut, että kyllä itse on ehkä sillä tavalla muuttunut, että suuttuu äkkiä ja sitten on... ehkä muuttunut vähän, kuin siitä kun on aikaisemmin ollut täällä. Jokainen reagoi omalla tavallaan näissä asioissa.

För Aishas del kom vändningen genom en möjlighet att åka iväg för att studera islam en tid tillsammans med ett gäng andra muslimer. Hon berättar hur hon genom möjligheten kunde bearbeta tiden i Syrien genom gemenskapen med andra muslimer såväl som undervisning i islam, vilket stärkte hennes förståelse av situationen i Syrien och ideologin bakom Isis, som hade börjat formas under hennes vistelse i Syrien. Aisha berättar att hon genom undervisningen förstod att man kan hjälpa lidande i Syrien på andra sätt än genom att konkret åka på plats, vilket hjälpte henne att hitta sin plats igen efter att ha lämnat Syrien. Aisha berättar också hur familjen varit emot hennes beslut att åka, vilket gjort att hon börjat ifrågasätta sitt beslut att åka:

Aisha: Niin siellä pääsi puhumaan ja näkemään sen, että onko tehnyt virheen, eikö on tehnyt ja mikä on oikein ja mikä on väärin, että pääsee käsittelemään sitä, saa tukea siihen. Perheeltä tuli lähinnä vain syytöksiä. Ei millään pahalla, mutta sellaista, eihän ne tietysti hyväksynyt sitä.

På basen av Aishas berättelse kan man således förstå att hjälp med att finna sysselsättning, undervisning i islam, gemenskap med andra muslimer samt möjligheten att kunna diskutera konflikten i Syrien utan att bli dömd för sitt val att resa till Syrien, var viktiga

faktorer som hjälpte henne att komma vidare i livet. På basen av Aishas citat innebar tiden efter Syrien en tid då hon förde både en inre diskussion med sig själv såväl som en yttre diskussion med andra huruvida det beslut hon gjort varit dumt. Då det förs diskussion om en viss grups förehavanden på olika nivåer i samhället – i detta fall den grupp av individer som rest till Syrien – har det enligt Howarth (2002, 245) en direkt inverkan på hur medlemmar i gruppen reflekterar över sig själva och hur individer tillhörande gruppen konstruerar sin identitet. På basen av Aishas uttalanden kan man alltså tolka tiden efter Syrien som ett sökande efter en identitet i mötet med omvärldens representationer.

Samtliga professionella tar i sina uttalanden tydligt ställning för att unga vuxna som återvänder från konfliktområden i Syrien bör erbjudas stöd med att få ordning på praktiska utmaningar efter hemkomsten såväl som samtalshjälp. Några av de professionella poängterar även att det är viktigt att som en del av samtalshjälpen kunna erbjuda en möjlighet till att diskutera politiska och religiösa frågor, liksom det kommit fram i Aishas berättelse. Samtidigt lyfts praktiska frågor, som hjälp att finna sysselsättning och ordna boende som centrala element i det stöd som bör erbjudas efter ungas hemkomst. Enligt Tapio är det viktigt att se till att den unga personen re-integreras in i samhället genom arbete eller utbildning, såväl som att bearbeta erfarenheterna genom samtalshjälp:

Tapio: Varmasti juuri se, että pääsevät mukaan siihen yhteiskuntaan. Mainitsin noi koulu, työ, merkityksellinen tekeminen. Eikä pelkästään koulu ja työ mutta sitten myös se, että on se tukiverkosto, oli se sitten perhe tai ystävät tai joku kolmannen sektorin toimija, järjestö tai joku tällainen, joka pystyy tarjoamaan jotain mielekästä tekemistä siihen arkeen. Nämä ovat tärkeitä asioita. Sitten ehkä, riippuen siitä, mitä on kokenut siellä, niin varmasti niistä asioista keskusteleminen.

En del av de professionella motiverar stödåtgärderna för unga efter hemkomsten med en minimering av säkerhetsrisk, en representation om unga återvändande förankrade i en riskdiskurs. Representationen om återvändande ungdomar som en risk och stödåtgärder som en motåtgärd framträder speciellt tydligt i myndighetspersonens uttalanden. Enligt honom växer riskerna för att personen radikaliseras på en djupare grad och återvänder till konfliktområdena eller gör något annat av ren besvikelse på samhället ifall stöd inte erbjuds, vilket beskrivs tydligt i följande citat:

Johannes: [...] sitten pitäisi esimerkiksi kunnissa miettiä se, että millä tavalla pystytään huolehtimaan, että sillä ihmisellä olisi edes jonkinäköiset mahdollisuudet alkaa siinä normaalia elämää, koska sitten, jos sitä mahdollisuutta ei ole, niin siintenhän voi olla niin, että hän radikalisoituu lisää ja lähteä vaikka uudestaan tai tekee jotain muuta.

Risk i sig är ett komplicerat begrepp, detsamma dess koppling till terrorism och således även radikaliserings. Enligt Ulrich Beck (2002, 40–41, 46–50) handlar det moderna konceptet 'risk' om att inneha kontroll och påverkar således beslutsfattande. Kalkylering av risk styr samhället och dess organisation av välfärden för att trygga sina medborgares levnadsvärld, och i det innehar staten makt att definiera vem eller vad som den anser vara en risk. Terrorism har i efterdyningarna av 9/11 kategoriserats som ett internt hot, ett hot vilket simplifierats och konstruerats av myndigheter och säkerhetstjänsten och personifierats i till exempel invandrare. I citatet ovan kan jag anta en personifiering av radikaliserings som risk i de Syrienresenärer som återvänt från konfliktzonen. Dock tar de unga vuxna tydligt ställning emot ifrågavarande riskdiskurs i sina uttalanden. De unga vuxna positionerar sig genom sina tal som vanliga unga vuxna i förhållande till representationen om unga Syrienresenärer som hot mot samhällets säkerhet och som riskindivider. Här framstår alltså en tydlig skillnad mellan hur Syrienresenärer beskriver och betraktar sig själva i jämförelse med omvärldens representation (Howarth 2002, 250) Muhammed tar i följande citat raskt avstånd från representationen gällande honom som Syrienresenär som riskindivid:

Muhammed: Mä en ollut riski silloin, niin en ole riski tänäkään päivänä, eikä musta tule mitään riskiä.

6.2.2. Förtroendebrist hinder för mångprofessionellt samarbete

På basen av de unga vuxnas berättelser kan man dra slutsatsen att alla återvändande Syrienresenärer inte behöver stödåtgärder efter hemkomsten. Dock kan man konstatera att en del av de återvändande kan befinna sig i en extra sårbar situation vid hemkomsten. Ingen av de intervjuade unga vuxna har dock erbjudits konkret stöd eller hjälp direkt efter hemkomsten genom att hänvisas vidare till andra myndigheter eller tredje sektorn, trots många möten med Skyddspolisen. Representationen om återvändande Syrienresenärer

som extra sårbara individer framträder även tydligt i tre av de fyra professionellas uttalanden om de unga vuxnas behov av mångprofessionellt stöd efter hemkomsten, en uppfattning som verkar förankras i uppfattningen om mångprofessionellt stöd som en lösning på problemet. De professionella verkar således förankra det obekanta och nya fenomenet i ett bekant koncept (Sakki 2014, 37). Flera av de professionella frågar sig hur det kommit sig att Skyddspolisens inte hänvisat unga återvändande till andra myndigheter för hjälp och stöd. Enligt Meri borde polismyndigheterna ta en aktivare roll i att erbjuda de unga stöd från utomstående organisationer eller myndigheter. Hon anser att det inte borde vara alltför komplicerat att få till stånd ett mångprofessionellt samarbete och vårdkedja för att varje individ ska få hjälp på alla områden i livet. Vikten av en fungerande vårdkedja framträder som allra starkast i Johannes uttalanden. Han poängterar specifikt vikten av ett fungerande mångprofessionellt samarbete i fall med traumatiserade personer i ung ålder, trots eventuell pågående rättsprocess:

Johannes: Jos tunnistaa, että tällainen palaava on, sitten se olisi moniammatillinen porukka, missä olisi sekä turvallisuuspuolen ihmisiä, mutta olisi myös sosiaali-alan ja ehkä hoitotyön psykiatrisen osaamisen ihmisiä, jotka kokonaisvaltaisesti kartoittaisi sen, vaikka se joutuisikin oikeudellisten toimenpiteiden kohteeksi.

Uppfattningen bland de unga som återvänt om att bli hänvisade vidare av polismyndigheterna för att få hjälp skiljer sig dock från de professionellas på den här punkten. En gemensam nämnare bland de unga vuxna som återvänt är förtroendebrist för myndigheter. En del av de unga beskriver uttryckligen hur tröskeln att söka hjälp är mycket hög även om hjälp skulle behövas. Förtroendebrist kan därmed utgöra ett möjligt hinder för ett fungerande mångprofessionellt samarbete, trots att tanken är att erbjuda stöd. Aisha är inte säker på att hon skulle ha tagit emot hjälp av Skyddspolisens, eftersom de i hennes ögon inte ville väl eller ens brydde sig om hur hon mådde. Aishas självrepresentation i förhållande till det hon upplever vara Skyddspolisens uppfattning objektifieras, det vill säga sammankopplas med något konkret (Sakki 2014, 37), genom metaforer som työkohde (sv. projekt) och yhtenä massana kaikkien joukossa (sv. en i mängden) i följande citat.

Aisha: [...] siinä on jo muodostunut tosi negatiivinen kuva Supolta, että kaikki mitä tulee Supolta niin tietää, että tämä ei ole hyvä. Vaikka Supo olisikin

ohjannut mua johonkin, ja vaikka vilpittömästi halunnutkin mulle hyvää, mutta se ei kyllä niistä niiden tapaamisista ja haastatteluista ja puhelunsoitoista ja häiriköinnistä huokunut ollenkaan. [...] mulle tuli vaan sellainen olo, että mua nähdään vaan yhtenä massana kaikkien joukossa, että mä vaan oon heidän työkohde. Mun mielestä koko niiden kohtaamisesta puuttui inhimillisyys, miten mä oon sen kokenut.

6.3. Möten med myndigheter

I tidigare kapitel kunde vi konstatera att de unga inte upplevde sig ha särskilt stora behov efter hemkomsten relaterade till tiden i Syrien. Något som förvånat mig som forskare är det faktum att myndigheternas åtgärder och handlingar gentemot de återvändande unga vuxna däremot verkar ha orsakat svårigheter i det praktiska livet och psykiskt illamående bland informanterna. De unga verkar dela en uppfattning om att Skyddspolisen helt och hållet saknar förståelse för hur deras arbete påverkar enskilda individer. De unga vuxna upplever att Skyddspolisen saknar rätt kunskap och förståelse om Syrienkonflikten, vilket i sin tur påverkar hur de handskas med individer som åkt till Syrien och återvänt såväl som hur de handskas med andra muslimer, vilka upplevs vara utsatta för särskild granskning i samhället. De unga är dock tydliga med att understryka att polisen måste sköta sitt jobb och utreda ifall personer som återvänt från Syrien utgör ett hot för samhället eller ej.

En tid efter hemkomsten anhölls några av de unga vuxna för terrorismbrott, trots att ingen av dem enligt sina berättelser deltagit i väpnade konflikter. Anhållningen ledde till häktning och reseförbud, förlorade jobb, förlorad inkomst och bostadslöshet. Muhammed förklarar i följande citat sin syn på hurdana behov av stöd återvändande Syrienresenärer har efter hemkomsten. Han avslutar med att konstatera att alla hans problem i dagsläget endast är konsekvenser av myndigheternas åtgärder. Han misstänktes själv för terrorismbrott och häktades, vilket han upplevde som en mycket traumatiserande upplevelse och som en vändpunkt i livet som kom att förändra allting. Muhammed hävdar att han inte skulle haft behov av stöd efter Syrienresan ifall det inte vore för myndigheternas agerande:

Muhammed: Sekin riippuu, mitä henkilö on Syyriassa tehnyt ja mitä se on nähnyt, onko se sotinut tai tehnyt avustustyötä. Mutta ehkä enemmän liittyy siihen, mitä sille on tapahtunut täällä. Jos mulle ei olisi tapahtunut mitään täällä, mua ei olisi pidetty, mua ei olisi vangittu ja mainetta ei olisi pilattu, ja työpaikkoja viety ja kohdeltu mua tällä tavalla, niin en mä usko, että mulla olisi mitään ongelmia.

Även flera av de professionella lyfter fram de negativa effekterna av myndigheternas åtgärder. Några av de personer som jobbar inom tredje sektorn lyfter fram det faktum att även de personer som blir misstänkta för brott och föremål för rättsprocesser behöver stöd. Det framkommer i intervjuerna att myndighetsåtgärder har upplevts som mycket traumatiska och svåra bland individer som återvänt från Syrien. Detta är en faktor som inte kommer fram i intervjun med myndighetspersonen. Enligt Tapio är personer som oskyldigt anklagas för brott i speciellt behov av stöd, eftersom rättsprocessen kan vara mycket tung för de inblandande:

Tapio: Tällaiset henkilöt, joita syytetään, nekin tarvitsevat tukea, niin kuin on jokaisen henkilön oikeus, oikeusapu, ja se että tuetaan heitä tällaisessa tilanteessa. Se on ehkä mun mielestä vielä tärkeämpää, se tuen antaminen sellaisille ihmisille jotka eivät oikeasti ole tehneet mitään. Koska monesti ne kokevat ja niitä syytetäänkin sellaisista asioista mitä ne eivät ole tehneet, tai eipä oikeastaan syytetä vaan ovat epäilyksen alla. Ja niiden elämää vaikeutetaan virkavallan toimesta hyvinkin paljon. Niin se on tosi tärkeää, että niitä tuetaan.

Ett tema som framkommer starkt i de unga vuxnas berättelser är deras upplevelser av möten med Skyddspolisen, känslan att vara avlyssnad och hur det påverkar dem själva såväl som andra muslimer. Så gott som alla av de unga vuxna berättar att kontakten med Skyddspolisen varit antingen regelbunden eller mer sporadisk, inte bara efter Syrienresorna men även länge före. En av informanterna berättar att Skyddspolisen med jämna mellanrum tog kontakt och ville ses, redan flera år före han reste till Syrien. Han berättar att han som ung hade svårt att veta om man som privatperson vågade tacka nej till dessa möten, men gick alltid med på att träffas av rädsla för att undvika att hamna i trubbel. Informantens upplevelse av myndigheternas agerande i samband med anhållningen och brottsutredningen är på basen av hans berättelse mycket negativ och traumatiserande. Informanten upplever att polisen kunde ha skött ärendet på ett mer mänskligt sätt för att orsaka färre skada och dämpa lidandet. Aisha å sin sida berättar om

ständiga möten med Skyddspolisen efter hemkomsten, både i samband med resor och genom telefonsamtal. Aisha beskriver det som att hon totalt förlorat sin rätt till privatliv efter hemkomsten från Syrien och att det känns som om hon ständigt analyseras och utsätts för riskbedömning:

Aisha: [...] ne soittavat ja ne haastattelevat ja ne pysäyttävät lentokentillä. Se on ollut sellaista, yksityisyyden menettäminen on ollut täysin.

För Aisha blev känslan av att vara bedömd som en risk och fara för samhället extra verklig i samband med ett möte med skyddspolisen på flygfältet, vilket skildras i följande citat. Aisha upplevde Skyddspolisens kontrande att hon knappast innebar ett hot mot Norden, som ett antagande hon ansåg som mycket kränkande eftersom det ändå placerade henne inom en riskdiskurs:

Aisha: Ja sitten Supo puhui mulle siinä, kun lentokentälle tulini, oli niin ärsyttävää, kun oli pitkä lennot takana, niin en ollut siinä tilanteessa edes kovin halukas kertomaan ja vastaamaan mihinkään typeriin kysymyksiin. [...] Niin sitten sen jälkeen se sanoi, että ”kun olet fiksu nuori nainen, niin tiedetään, että sä et halua Pohjoismaille mitään pahaa”. Tuli sellainen olo, että ajatteletko sä, että mä oon tekemässä jotain vaaratilanteita Pohjoismaille. Oli tosi absurdi, todella outo toteamus.

Bland de professionella finns det förståelse för att polismyndigheternas agerande kan upplevas som kränkande och tungt för enskilda individer. Flera av de professionella tar tydligt ställning för att polismyndigheter måste agera opartiskt i bemötande av misstänkta, oavsett vad personen gjort eller misstänks för, vilken ideologi personen eventuellt antas understöda eller kanske till och med har lämnat. Samtliga professionella understryker tydligt att även om individer misstänks för brott är varje individ oskyldig tills domen fälls. Enligt Erkki är ett av de största behoven bland återvändande ungdomar från Syrien ett gott och neutralt bemötande från myndigheter, oavsett personens bakgrund. Han understryker att utredningar i värsta fall kan vara mycket traumatiserande för inblandade. Erkki beskriver de ungas upplevelse av polismakten som en så kallad ansiktslös organisation utom räckhåll:

Erkki: Niin se, että joutuu esimerkiksi tutkinnan kohteeksi tai pidätetyksi, tai vaikka kuunnelluksi, niin ne ovat tosi traumaattisia kokemuksia ihmiselle. Ja se

aiheuttaa pelkoa ja sellaista voimattomuuden tunnetta [...]. Kasvoton järjestelmä, johon ei voi luottaa. Voi tapahtua ihan mitä vaan, enkä voi nyt enää vaikuttaa siihen koska mitä tahansa mä teen, niin se tulkitaan jotenkin väärin.

Några av de unga vuxna framhåver hur de upplevs bli synade som något annat än vanliga människor. En av informanterna beskriver känslan av att vara betraktad som ett hot som om myndigheterna betraktar ”genom ett glas”, vilket ger en förvrängd bild av verkligheten och individen. Enligt O’Sullivan-Lago (2011, 3.9) tyder en individs betoning på att ”bara vara en människa” på förekomsten av dehumanisering i sammanhanget samt existensen av ojämlika maktrelationer mellan mindre och större grupper i samhället. Enligt O’Sullivan-Lago sker dehumanisering då individer eller sociala grupper anses som ett hot i jämförelse till den större gruppen. O’Sullivan-Lago hävdar att dylika maktrelationer har en stor inverkan på individens identitet och självacceptans.

6.3.1. Flexibilitet och tid för bemötande inom social- & hälsovård

I intervjuerna med de professionella och de unga vuxna lyfter flera fram kritik av de sociala myndigheternas agerande såväl i möten med de återvändande ungdomarna som kommit tillbaka från Syrien såväl som myndigheternas generella handlingsätt. Ett par av de professionella lyfter fram behovet av kunskap om fenomenet inom det sociala området, medan ett par anser att fenomenet är så pass marginellt att det inte kräver specifik utbildning. En av de professionella inom tredje sektorn berättar om ett fall där hen hört hur anställda inom sociala myndigheter sagt att de inte haft tillräckligt med kunskap för att handskas med fallet, då den återvändande Syrienresenären berättat om sin bakgrund och rättsprocessen. Meri anser dock att det vore omöjligt att utbilda alla socialarbetare så att de kan handskas med ett marginellt fenomen som återvändande ungdomar från Syrien, men att alla borde veta vart man kan vända sig ifall man möter en person i den specifika livssituationen. Något som däremot kommer tydligt fram i en av de unga vuxnas berättelser är upplevelsen av det som jag tolkar som brist på intresse att förstå den livssituation den unga vuxna befann sig i. Muhammed, som hade både jobb och bostad efter hemkomsten men som sedan förlorade allt långt senare i samband med häktningen, träffade sin lokala socialarbetare för att be om hjälp i den livssituation han befann sig i. Han beskriver mötet i följande citat:

Muhammed: Silloin pyysin apua asunnon etsimisessä ja muutenkin halusin avata tätä asiaa ja kertoa mitä mulla on käynyt. Ei tullut mitään apua, ei yhtään mitään. [...] Olin ihan ihmeissään, ihan siitähän, ettei halunnut edes kuunnella enempää. Ajattelin, että sieltä olisi tullut kutsua edes, kerro tarinasi kokonaan ja me halutaan kuulla ja näin. Ei mitään. Ei yhtään osannut oikein käsitellä sitä millään tavalla. Mä etsin silloin asuntoa, niin sitten annettiin vaan joku lista, että tuonne voi soittaa.

Muhammed är även den enda av de intervjuade unga vuxna som berättar att han haft kontakt med hälsovården. Han gick för att söka samtalshjälp från hälsovårdscentralen men fick inte möjlighet att påbörja psykoterapi då han inte ville påbörja medicinering mot depression, vilket han inte tyckte var korrekt eftersom han inte upplevde sig vara deprimerad:

Muhammed: Sen mitä mä oon sanonut niille mitä mä kaipaän, sellaista ymmärrystä, että joku pystyy käsittelemään mun kanssa näitä poliittisia asioita ja ymmärtää näitä ilmiöitä eikä ole vaan mumise siellä mun edessä vaan oikeasti ymmärtää näitä asioita. Mutta en ole saanut.

Jag tolkar Muhammeds berättelse och besvikelse över bemötande från anställda inom social- och hälsovården som att han längtade efter att någon skulle ta sig tid att lyssna på honom och möta honom på hans nivå istället för på myndighetsnivå. Behovet att bli hörd och sedd är även en gemensam nämnare i flera av de professionellas uttalanden gällande myndigheters bemötande av återvändande. Tid för bemötande framstår som ett centralt tema och den bit i pusslet som ofta saknas i möte med klienten. Socialarbetare anses inte ha tid eller resurser att bemöta, att gå den extra sträckan för klienter och vara flexibel. Meri anser att det egentligen räcker med att ta tid för att möta den enskilda individen, tid för utredning av servicebehov och tid att följa upp klienten ifall man inte själv har de rätta medlen, även då det gäller mötandet av unga som återvänt från Syrien:

Meri: Kyllä sen periaatteessa pitäisi riittää, jos vaikka joku, sosiaali- ja terveysjärjestelmässä, niin että ihmiset ehdittäisi aidosti kohdata ja kuulla, että mitä sillä ihmisellä on asiaa ja millainen palvelutarve on. Eiköhän se siinä tulisi selväksi. Ja sitten jos tulee ihminen, joka sanoo, että mulla on tällainen ongelma, että joku on sellainen toimintamalli, että sen hakee sen osaamisen jostain muualta. Että osaisi ohjata eteenpäin, eikä jättäisi ihmistä yksin.

Bristen av tid för bemötande beskrivs bland flera av de professionella som ett strukturellt problem, både gällande resursbrist samt organiseringen av arbetsfördelning på arbetsplatser. En av de professionella kritiserar det faktum att den ansvariga socialarbetaren ofta bestäms enligt första bokstaven i klientskap efternamnet, trots att en annan professionell i teamet kan inneha specifik expertis för det ifrågavarande fallet. Ett möjligt hinder för klientarbete med mindre klientgrupper, liksom Syrienresenärerna, verkar därmed förankras i en uppfattning om ett strukturellt problem med grund i uppbyggnaden av byråkratin.

Ett par av de professionella efterlyser även större flexibilitet bland tjänstemän inom social- och hälsovårdsmyndigheter när det gäller erbjudande av stöd och tjänster. Nyheter om myndigheters förslag om specifika tjänster och genvägar i bostadsköer för återvändande från Syrien har väckt stor uppmärksamhet och starka reaktioner i media (Honkamaa 2017). Enligt Inrikesministeriets publikation (2017) kan myndigheters erbjudande av stödåtgärder till exempel genom att ordna bostad och meningsfull sysselsättning till återvändande Syrienresenärer upplevas problematisk ur ett medborgarperspektiv, då tusentals finländare står i kö för bostad och är arbetslösa. Den allmänna opinionen verkar därmed ifrågasätta rätten till privilegier bland mindre grupper i samhället och istället förespråka kollektivt tillgängliga förmåner och rättigheter. Både Johannes och Erkki tar tydligt avstånd till ifrågavarande representation och förankrar istället representationen om Syrienresenärers rättigheter till specifika stödtjänster i en riskdiskurs, vilket framkommer i Johannes beskrivning av den återvändande gruppen av Syrienresenärer som en liten grupp som däremot kan orsaka stora problem vid avsaknad av stödåtgärder. Talet om risker styr liksom tidigare nämnts samhället och dess organisation av välfärden för att trygga sina medborgares levnadsvärld, och i det innehar staten makt att definiera vem eller vad som den anser vara en risk (Beck 2002). Enligt Smith & Joffe (2012, 24) tenderar grupper sträva efter att skydda medlemmar från ”det andra”, i detta fall återvändande Syrienresenärer:

Johannes: Niin se on hirveän usein sellaista ajattelua, kun meillä on näitä isoja ryhmiä, niin on tärkeätä, että palvellaan suurta joukkoa, että ei niin että pistetään resursseja pienten ongelmien hoitoon. Jos jostain pienestä ryhmästä jäävät asiat hoitamatta, niin siitä voi tulla isoja ongelmia. Se ei ole sillä tavalla yksiviivaista. Tämä on mun mielestä se sosiaalitoimen ongelma, mikä koskee myös tätä pientä ryhmää, joka on Syyriasta palanneita.

Erkki i sin tur efterlyser en större flexibilitet inom social- och hälsovård i möten med återvändande Syrienresenärer:

Erkki: Se sosiaali- ja terveystajärjestelmä ihan kokonaisuudessaan pitää olla joustavampi. Joku voi nähdä, että miksi joku henkilö menee jonon ohi ja saa asunto, vaikka on ollut tekemässä kauhuksia jossain. Ensinnäkin ei tiedetä onko ollut tekemässä kauhuksia. Vaikka on ollutkin, niin se on yksi keino ennaltaehkäistä ja estää, että joutuu samaan kierteeseen uudelleen. Ja jos ihminen saa oikeudenmukaista ja hyvää kohtelua ja jää sellaista positiivista kokemusta viranomaistoimintaa kohtaan, on paljon todennäköisempi, että ihminen on yhteistyöhaluinen ja -kykyinen.

Jag tolkar Erkkis citat delvis som ett ställningstagande mot kategoriseringen av samtliga återvändande Syrienresenärer som individer som gjort ”hemska saker” långt borta. Dessutom framför han ett perspektiv enligt vilket en dylik service innehar en förebyggande funktion. Dock tolkar jag Erkkis beskrivning av syftet med ”förebyggande” verksamhet som den enskildas bästa, för att undvika en negativ spiral. Erkki understryker dessutom vikten av ett rättvist och positivt bemötande, vilket i sin tur bygger upp ett förtroende mellan myndigheter och Syrienresenärer och ett individuellt istället för ett kollektivt perspektiv. Erkkis uttalande kan till viss del bekräfta de unga vuxnas uttalanden, enligt vilka upplevelsen av myndighetsåtgärder som orättvisa och hårda verkar ha lett till ett förlorat förtroende för myndigheter.

6.3.2. Myndighetsåtgärder och dess inverkan på familj och närstående

I samtal gällande myndighetsåtgärder lyfter några av informanterna fram hurdan inverkan rättsprocessen och myndigheternas handlingar haft på närstående. Mustafa berättar att hans närstående genom det som hänt blivit allt mer skeptiska gentemot myndigheter och fått svårare att lita dem. Mustafa, som inte verkar ge ett starkt intryck av känslor under intervjuens lopp, berättar därmed inlevelsefullt och upprört om myndighetsåtgärder och dess inverkan på hans närstående. Han berättar att han inte har annat val än att acceptera sin ställning som underordnad till myndigheterna för sin egen del:

Mustafa: Jos haluaa viranomaiset tehdä jotain, ja heillä on siihen valta, mä oon tavallaan alisteisessä suhteessa, hyväksyn sen oman asemani tässä. Mutta se on mun mielestä kohtuutonta, että he tekevät sellaisia toimenpiteitä, jotka vaikuttavat muihin ihmisiin, jotka eivät liity mihinkään, tähän asiaan. Se on mun mielestä kohtuutonta.

Johannes poängterar att myndigheterna måste se till att de individer i centrum för myndighetsåtgärderna såväl som de närståendes förtroende för myndigheterna bibehålls genom att se till att de närstående förstår myndigheternas agerande och orsaker bakom det. Han understryker att de närstående behöver stöd och uppföljning på samma sätt som de unga själva som återvänt från Syrien. Meri å sin tur påpekar att myndigheternas åtgärder inte bara påverkar individen i fokus för utredningen utan även kan leda till att hens familj, närstående och hela sammanhanget förlorar förtroende för myndigheter:

Meri: [...] se leviää laajemmalle, että se yksi ihminen menettää luottamuksensa tähän järjestelmään. Se ei ole pelkästään se yksi ihminen, vaan koko se viiteryhmä näkee sen, että nyt systeemi ei toimi.

6.3.3. Opartiskt bemötande och stöd genom tredje sektorn

Liksom det kommit fram tidigare kommer det tydligt fram i intervjuerna med de unga vuxna att förtroendet för myndigheterna är svagt. Den tredje sektorns roll, med dess organisationer och föreningar, är enligt samtliga professionella viktig när det gäller individer som återvänder från Syrien. Flera av de professionella lyfter fram det faktum att unga kan ha lättare att tala öppet om sina funderingar med någon anställd inom en fristående organisation istället för med en myndighetsperson. Aisha berättar i följande citat hur hon inte ville vända sig till myndigheter eller berätta för dem om sina tankar och åsikter av rädsla för konsekvenser. Aisha verkar ha hört om Radinet och menar att det skulle ha varit lättare att vända sig till dem. För Aisha verkar det vara viktigt att vända sig till någon som istället för att peka finger vill lyssna och hjälpa:

Aisha: No kun mulla oli lähinnä just se, että kaikki viranomaistahot haluavat vain paha ja ne tekevät yhteistyötä. Jos mä nyt jollekin kerron, että mä olen, vaikka jotain mieltä tai ihan mitä tahansa, ilmaisen jotain, niin sitten he ovat yhteydessä, niin ne muodostavat musta sellaisen uhkakuvan tai jotain. Mulla oli koko ajan

sellaisia ajatuksia, että ei kukaan oikeasti halua ymmärtää tai auttaa mua. Mutta nykyään, kun olen seurannut esimerkiksi joku, onko se Vuolle settlementti, ehkä tuonkaltainen olisi voinut olla ihan hyvä.

Ann-Sofie: Niin se Radinet?

Aisha: Niin. Just joku sen kaltainen. Siitä mulla ei ole mitään kokemusta, mutta [...] miten olen ymmärtänyt, että ne ovat oikeasti suhtautuneet tilanteeseen, että he eivät lähde syyttämään henkilöä, eikä lähde, vaan haluavat auttaa, mitä se henkilö sillä hetkellä haluaa.

Alla professionella lyfter även fram de religiösa samfundens samt de mångkulturella föreningarnas roll, både när det gäller att förebygga radikalisering och att hjälpa unga som återvänt från Syrien. Erkki håller med om att den tredje sektorn spelar en speciellt viktig roll när det gäller att möta unga som återvänt från Syrien, eftersom aktörer inom tredje sektorn inte innehar en myndighetsroll utan kan erbjuda stöd med grund i frivilligt deltagande och ett opartiskt förhållningssätt:

Erkki: On tarjolla sitä puoluetonta, vapaaehtoisuuten perustuva tukea. Luottamuksellista tukea. Järjestöt, kolmannen sektorin järjestöt, eivät istu näiden tukien päällä, niin kuin esimerkiksi sosiaalitoimistot, eivätkä pysty sakottamaan niin kuin poliisit tai määräämään vankeutta tai muuta. Sen takia mä näen, että kolmannella sektorilla on erittäin tärkeä rooli, kun puhutaan tästä korjaavasta toiminnasta, kun ihminen on palannut takaisin tai on jäänyt kiinni Suomessa.

Enligt flera av de professionella är det även av stor vikt att de personer som går igenom utredningar och rättsprocesser inte utelämnas från de muslimska sammanhangen, utan att det likväl är på deras ansvar att stödja personen genom gemenskapen. Tapio berättar om hans upplevelse av muslimska samfundets skyldighet att inte stöta bort unga som återvänt från Syrien:

Tapio: Tämä on myös hyvin vahvasti yhteisön, etenkin jos puhutaan muslimiyhteisön kontekstista, niin muslimiyhteisön vastuulla, että tällaisia henkilöitä ei jätetä yksin vaan tuetaan heitä.

Dock något som framkommer i flera av intervjuerna med de professionella är kraven och förväntningar från samhället på att dessa samfund eller föreningar ska kunna erbjuda hjälp och stöd för individer, vilket är orimligt med tanke på hur lite resurser de har till godo.

Ifall samhället förväntar sig agerande från den tredje sektorn, behövs det även ekonomiskt stöd.

6.4. Kultur, religion och terminologi

I en del av de ungas såväl som en del av de professionellas tal om myndigheter och myndighetsåtgärder framträder kritik av myndigheters bemötande av muslimer, vilket enligt informanterna förankras i en bristfällig kultursensitiv och religiös förståelse. Representationen framträder både i tal om konkreta möten med myndigheter såväl som överreaktioner på yttre attribut eller beteende, enligt vilka individer kan komma att kategoriseras som radikaliserade. Erkki förankrar bristen på kunskap och förståelse kring kulturella och religiösa skillnader i det faktum att invandring och diskussionen kring Syrienresenärer är relativt nya i Finland, vilket påverkar professionellas handlingsätt både inom myndigheter och fängelseväsendet. Germundsson (2011, 71) konstaterar i sin studie att sociala representationer påverkar det sätt enligt vilket en individ kommunicerar och beter sig. Därmed är det troligt att sociala representationer även påverkar hur professionella fungerar i möten såväl som med klienter som andra professionella (a.a.). Erkki kommenterar i följande citat anställda inom polis och i fängelsevärlden:

Erkki: Mutta tämä ilmiönä on tosi uusi ja en tiedä millaiset valmiudet kaikilla poliisilla ja kaikilla vankilan työntekijöillä on ottaa vastaan ja toimia tällaisten ihmisten kanssa, joilla on moninainen kulttuuri ja uskontomaailmakäsitys.

En av informanterna lyfter i sin berättelse fram jobbiga händelser från sin tid i häktet. Hen upplever att de anställda inte tog hänsyn till hens religiösa övertygelse vid ett tillfälle då hen anlände till fängelset och var tvungen att klä av sig naken inför några anställda, vilket hen upplevde som mycket kränkande. Trots att hen försökte förklara till de närvarande att hen upplevde situationen som jobbig i egenskap av muslim, tog de inte hänsyn till hens önskan om att få skylla sig och hen upplevde fängelsepersonalen som mycket hånande. Jag tolkar händelsen som mycket upprörande för individen, som starkt sammankopplar händelsen med personalens brist i förståelse för muslimska principer. Händelsen verkar ha lett till att informanten upplever finländska myndigheter som totalt oförstående för individers religiösa bakgrund. En av de professionella lyfter även fram en av de återvändandes upplevelse av ett möte med en socialarbetare, vilket bara förvärrat

situationen för den återvändande. Enligt Erkki gjorde socialarbetaren vad hen ansåg vara bäst, men att det som tydligt saknades i mötet var förståelse för islam som religion eller från vilka förhållanden personen kom:

Erkki: Ja en usko, että se sosiaalityöntekijä on sitä ihan paha pahuuttaan tietoisesti tahallisesti, vaan kyllä selkeästi näkyy, että ei ollut kokemusta monikulttuurisista ihmisten kanssa toimimisesta tai vaikka ei tiennyt islamin tällaisia perusasioita eikä näitä poliittisia tilanteita näissä lähtömaissa, jos joku on Suomessa vaikka.

Flera av de professionella, dock inte myndighetspersonen, lyfter fram vikten av att professionella innehar grundläggande kännedom i islam samt skillnaden mellan kultur och religion. Några av de andra professionella anser att det är viktigt att professionella har en grundkännedom i islam så att man inte misstolkar individers religiösa traditioner och handlingar som tecken på radikalisering och i värsta fall begränsar individers frihet att utöva religionen, vilket kan få en negativ effekt. Vid diskussion med en av de unga vuxna gällande tolkningar av yttre attribut som slöja och religiöst beteende samt hur samhället blivit på helspänn kring rädsla för radikalisering av individer framträder liknande tankar berättar Aisha hur hon upplevt diskussionen kring tecken på radikalisering inte endast beröra Syrienresenärer utan hela det muslimska sammanhanget genom att misstänka individer med yttre attribut som slöja eller skägg som radikaliserade och potentiella jihadist, en term som lyfts fram med avsky bland flera av de unga:

Aisha: Ensinnäkään se ei vain ole edes enää kohdistunut, vaikka Syyriasta huolissaan oleville, vaan se on kohdistunut kaikkiin muslimeihin, vaan jos sulla on huivi tai jos oot mies, jolla on parta. Niin ollaan heti, että tuo on potentiaalinen jihadist tai radikalisoitunut tai mitä tahansa ne ajattelevat.

Talet om att misstänkas som potentiell radikaliserad individ, som jihadist, är en term som verkar lyftas fram med avsky bland flera av de unga. Jag tolkar användningen av termen jihadist i de ungas tal som en personifiering av representation gällande Syrienresenärer som grupp, liksom Aisha berättar, men även en personifiering av representationen kring muslimer som potentiella radikaliserade individer. Sociala agenter kan enligt Howarth (2006, 77–78) antingen acceptera eller ifrågasätta de dominerande sociala representationer som har en stigmatiserande eller marginaliserande inverkan på ens sociala verklighet. De unga verkar uppleva terminologin som stigmatiserande och tar

starkt avstånd från den i sitt tal. Användningen av termerna kritiserar av flera av de unga i ordalag som *respektlöst* och *smädelse* gentemot muslimer. Även hälften av de professionella tar avstånd från användningen av dylik terminologi, eller uppmanar åtminstone till försiktighet i användning av terminologin. Liksom jag beskrev i metodkapitlet kritiserade en av de professionella det språkbruk jag använde i min intervjuguide. Även om intervjuarens språkbruk kan inverka på hur informanter i sin tur använder begreppet kan man ana en skillnad i hur de olika professionella grupperna ser på terminologin. Johannes, myndighetspersonen som intervjuats för studien, beskriver bland annat Syrienresenärer i följande ordalag där han verkar objektifiera representationen om Syrienresenärer i beskrivningar som *harhautunut nuori* (sv. vilsen ungdom) eller *pesukestävä jihadist* (sv. tvättakta jihadist):

Johannes: Sieltähän löytyy laaja kirjo sellaisista harhautuneista nuorista, sellaisia ihan pesukestäviä väkivaltaisia jihadistitejä, jotka uskovat siihen aatteeseen, jotka ovat ideologisesti siinä mukana.

Tapio däremot verkar starkt kritiserar användningen av ord som *jihad* och *jihadist*:

Tapio: Koska tuo termi antaa jihad-sanalle hyvin negatiivisen konnotaation, jota se ei ole islamilaisessa diskursissa ja traditiossa. Joten silloin kun puhutaan jihadistiteistä, niin se on mun mielestä tosi huono asia. Ja sillä saattaa olla itsessään mun mielestä radikalisoitava vaikutus mun mielestä. Koska sä annat sellaiselle termille, joka islamilaisessa traditiossa nähdään hyvin neutraalina, hyvin sellaisena peruskäsitteenä, niin sä annat sille hyvin negatiiviset konnotaatiot.

Min tolkning är att särskilt de unga vuxnas uppfattning gällande användning av termer som *jihadist* och *radikaliserad* förankras i en representation om samhället som allt mer islamofobiskt och i en oförståelse av vad termerna egentligen betyder, vilket uppbackas av några av de professionella.

6.5. Skam

Det går att urskilja skamkänslor i flera av de unga vuxnas berättelser om omvärldens förhållningssätt till dem efter hemkomsten. Flera av de unga berättar om tiden efter Syrien som präglad av ensamhet och utanförskap. Muhammed berättar hur han upplevt att många

vänner dragit sig undan, delvis på grund av rättsprocessen, och att en del till och med blivit rädda för honom. Han upplever dock att hans riktiga vänner har kommit desto närmare och stöttat honom genom de svåra tiderna. Att personer drar sig undan, till och med i religiösa sammanhang, är något som kom fram även i intervjuerna med de professionella. Omvärldens representation om Syrienresenärer verkar således orsaka stigmatisering och utanförskap, då individer anammar representationer gällande den specifika gruppen (Howarth 2002, 247). Tapio understryker att omvärldens negativa förhållningssätt kan vara en mycket svår upplevelse för en människa som gör allt för att passa in:

Tapio: [...] välillä kun ihminen palaa ja varsinkin joissain tapauksissa, jos nimi vuotaa mediaan tai oikeudenkäyntien kautta ihmiset tietävät, niin oma yhteisökin jopa vieraksuta tai haluaa pysyä poissa ongelmista eikä ole tekemisissä hänen kanssaan. Tai vaikka entinen urheiluseura tai mitä ikinä, se myös etäännyttää ihmisiä. Ihminen kokee, että nyt hän tekee valtavasti töitä sen eteen, että hän palaa takaisin suomalaiseen yhteiskuntaan mutta työnnetään pois.

Ammar är osäker på hur hans bekanta förhåller sig till honom. Jag tolkar Ammars uttalande som att han delar upp personer i två läger, de personer som skulle vilja lyssna till hans berättelse med öppet sinne, samt dem som redan skulle ha en klar och dömande åsikt om Syrienresenärer, vilket han upplever som ett islamofobiskt förhållningssätt. Även här verkar informanten särskilja på de individer som följer medias representationer av Syrienresenärer och de som förkastar dessa stigmatiserade representationer (Howarth 2002, 246). Mustafa å sin del upplever att de flesta av hans bekanta har förstått hans beslut att åka till Syrien. Enligt Mustafa har många bekanta själva funderat på att åka och har därmed varit förstående gällande hans beslut att åka både före och efter resan:

Mustafa: Uskon, että yleisesti ihmiset ovat katsonut sitä siitä näkökulmasta, että joku henkilö on halunnut auttaa tai osallistua siihen jotenkin, etsinyt jotain tapaa siihen, niin sitä ei hirveästi hämmästely.

Mustafa framhåller att beslutet att resa till Syrien var ett dåligt beslut i en svår livssituation och att han inte uppmanar någon att resa till Syrien i dagsläget, trots att han inte har varit rädd att prata om resan efter hemkomsten. Aisha har å sin sida undvikit att berätta om sin resa till Syrien. Hon beskriver livet efter Syrien med metaforen svart skugga, som enligt henne ständigt förföljer henne. Hon upplever att allt hon gör nu och i framtiden kommer

att speglas mot det faktum att hon har varit i Syrien, även om hon inte ångrar att hon gjort resan:

Aisha: Mutta onhan se jättänyt tosi pitkän sellaisen mustan varjon päälle. Onhan se koko ajan kaikessa mitä tekee niin tiedostaa, että se aika ennen ja se aika sen jälkeen. Se varjostaa sillä tavalla, että tietää periaatteessa mitä tahansa, vaikka nyt tekee, niin se kaikki peilataan siihen, koska tämä henkilö on käynyt Syyriassa.

Jag tolkar de ungas uttalanden som ett tecken på en ökad medvetenhet om omvärldens förhållningssätt, vilket är en naturlig följd då det uppstår representationer gällande den sociala grupp man tillhör på en samhällsnivå. Det framkommer i berättelserna hur de unga konstruerar sina identiteter i förhållande till omvärldens representation och genom konkreta sociala möten med andra. Individer utanför gruppen såväl som de unga vuxna själva kan antingen förkastar eller acceptera de negativa representationer som ofta förmedlas genom media (Howarth 2002, 245–247).

Det kommer fram i samband med intervjuer med både de unga vuxna samt de professionella att de misstänktas namn läckt ut i media i samband med anhållningen för terrorismbrott. Både de professionella samt de unga vuxna understryker att en person är oskyldig tills domen fälls och att namnen därför inte bör publiceras, eftersom de påverkar de berördas privatliv på ett brutalt sätt genom isolering, förlorade arbetsplatser samt genom att de blir tvungna att leva i konstant rädsla för högerextremistiska gäng samt skamkänslor bland allmänheten:

Tapio: Ne jostain syystä vuotaa julkisuuteen ne nimet, ketkä on tutkinnassa ja ketä on epäilty, niin sehän pilaa ihmisten, ne menettää työpaikkansa, ne menettää ystävyysyhteensä. Sellaisen leimaa ja häpeän kanssa joutuu elämään. Vaikka ei olisi vielä tuomittukaan.

För de terrorismåtalade är framtiden svår att förutspå och planera, rättsprocesserna har varit utdragna och långa. Informanterna berättar att framtiden känns osäker och att de försöker göra det bästa av situationen genom att arbeta, studera och försöka fortsätta leva sina normala liv. En av informanterna beskriver livet som att leva med en lös snara kring halsen, ett liv i konstant rädsla och osäkerhet. Aisha, som själv inte blivit anhållen för terrorismbrott, framhåller att hennes liv trots det präglas av stark rädsla och osäkerhet inför framtiden. I följande citat beskriver hon rädslan som förföljer henne dagligen:

Ann-Sofie: [...] oliko sulla itsellä pelko, että sulle kävisi samalla tavalla?

Aisha: On, oli se silloin ja on koko ajan. Se on edelleen, ei se poistu mihinkään. Tämä on se mitä mä sanoin, on koko ajan se pilvi yllä, kun menen töihin [...], niin joka aamu mietin, jos ne tulee ja pidättää minut, niin miten mä toimin.

En faktor som orsakar rädsla och oro har varit den politiska diskussionen kring fråntagandet av medborgarskap från Syrienresenärer. Samtliga professionella verkar dela samma uppfattning gällande en inkluderande lagstiftning för de personer som återvänder från Syrien, även om diskussionen gått het både i media och inom politiken huruvida återvändande Syrienresenärer bör fråntas medborgarskap eller ej (Raeste et al. 2017), en diskussion som verkar ha sin grund i en representation om återvändande Syrienresenärer som ett hot mot samhället, då sociala representationer formar människors uppfattning om potentiella risker (Joffe 2003, 60). Muhammed berättar att han följt med politiken och plenumdebatterna i riksdagen, där diskussioner förts kring återvändande Syrienresenärer. Han säger sig ha hört utlåtanden gällande Syrienresenärer med metaforer som *desa blodtörstande* som förankring av representationen. Han berättar att han blivit totalt skräckslagen av den förda diskussionen och tar i följande citat tydligt position i förhållanden till representationen och försvarar sig själv genom att hänvisa till motiven bakom sin resa:

Muhammed: Tulkaa tapaamaan mua ja keskustelemaan mun kanssa niin näette, minkälainen ihminen mä oon. Kun puhuu siellä eduskunnassa periaatteessa mun asiasta ja muiden asioista, jotka ovat olleet siellä, eikä yhtään tutustunut meihin ja nähnyt meitä. Hirveätä sellaista ”nämä verenhimoiset jotka menevät Syyriaan” – mitkä ihmeen verenhimoiset? Siellä on verenhimoinen hallitus, joka tappaa ihmisiä ja suorittaa kansanmurhaa ja mä oon ollut auttamassa. Miten se tekee minusta verenhimoisen?

Samtidigt kan man urskilja ett maktperspektiv i Muhammeds citat där han ber beslutsfattare komma och diskutera med honom istället för att fatta beslut ovanför hans huvud. Det blir tydligt i citatet hur vissa grupper i samhället verkar ha makten att påtvinga andra 'sina egna' representationer (se Howarth 2006, 67) genom diskussioner i plenum eller genom lagförslag, representationer som gruppen i fokus antingen kan acceptera eller förkasta (Howarth 2002, 254).

6.6. Konstruktionen av själv-identitet

Enligt Howarth (2002, 255) kan individer i svåra situationer bygga en stark själv-identitet genom skapandet av oppositionella representationer, trots upplevelser av stigma. Det tyr sig på basen av de ungas berättelser att de trots motstånd skapat en stark själv-identitet som kännetecknas av stolthet och styrka i sin muslimska tro. Trots berättelser om tunga upplevelser framhåller flera av de unga vuxna hur resorna till Syrien förändrat deras liv på ett positivt sätt. Från intervjuerna med de unga vuxna, av vilka inga har deltagit i en beväpnad konflikt blir det klart att flera av de unga inte ångrar sina beslut att åka, även om de är upprörda över hur myndigheter och det finländska samhället upplevs förhålla sig till resor till konfliktzonen. Aisha beskriver de positiva följderna av resan i följande citat:

Aisha: [...] ei ainakaan mua kaduta se, että sinne on silloin mennyt. Enemmän ärsyttää tämä nyky-yhteiskunnan suhtautuminen, peilataan siihen aikaisempaan. Mutta siihen elämäntilanteeseen niin en kyllä kadu, että olisi siellä käynyt. Kasvatti, opetti.

Jag kan hålla med Howarths (2002, 255) beskrivning av ungdomarna i sin studie som starka och självsäkra individer, trots upplevelser av stigmatisering och orättvisor. Howarth (a.a.) framhåller att upplevelser av att vara annorlunda och utanför i slutändan kan stärka stoltheten och styrkan den sociala gruppen och bland de enskilda individerna inifrån, trots det externa trycket.

Ammar lyfter fram positiva tankar om framtiden och vad han vill åstadkomma. Även om framtiden ser osäker ut kan han inte tänka sig att leva ett vanligt liv utan att göra en skillnad för andra människor, något jag som forskare blivit och fundera på långt efter tidpunkten för intervjun. Ammars vilja att leda bort sin uppmärksamhet från karriär och istället fokusera på goda gärningar gjorde ett djupt intryck:

Ammar: Mulla ei ole mitään sen kummallisempia unelmia muuta kuin, että olisin itse sellainen henkilö joka auttaisi jotenkin positiivisesti, vaikka se olisi vaan se, että vaikka silittäisi jonkun orpolapsen pääätä, niin sekin {...}. [...] Vaikka ne ovat pieniä juttuja, mutta se on kuitenkin parempi kuin se, että vaan keskittyy siihen omaan elämään ja omaan uraan ja näin. Ihmisten auttamista.

7. SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Syftet med ifrågavarande studie har varit att undersöka hurdana självrepresentationer de återvändande unga vuxna har av sig själva och hur de upplever sig bli positionerade av omvärlden samt undersöka hur aktörer inom Finlands Exit-verksamhet ser på referensgruppen. Dessutom var syftet att redogöra för hurdana behov de unga vuxna upplevt sig ha efter hemkomsten, samt hur aktörerna inom Exit-verksamheten för sin del beskriver unga vuxnas behov av stöd. I detta kapitel diskuterar och sammanfattar jag resultatet av analysen i ljuset av tidigare forskningsresultat.

7.1. Syrienresenärer i den samhällseliga diskussionen

Erkki: Koska miten nyt mediassa on huomattu ja yhteiskunnallisesta keskustelusta, niin jotenkin dehumanisoitu näitä palaajia, niin Suomessa kuin muualla Euroopassa ja maailmalla. Se taas ei rohkaise, että jos jotkutkin haluavat lähteä pois ja he pelkäävät, että heitä leimataan, että lähtee niin sanotusti helvetistä helvettiin.

Radikalisering associerat med islam har enligt Centre for Prevention of Radicalization leading to Violence (CSF, 2016) getts störst utrymme i media jämfört med andra former av våldsbejakande extremism. Det nuvarande samhällsklimatet framstår som ett centralt tema både i de unga vuxnas och i några av de professionellas berättelser. Så gott som samtliga intervjuade upplever att det samhällseliga klimatet i Finland hårdnat under de senaste åren. Flera av informanterna nämner 9/11 som en tidpunkt, varefter utvecklingen gått i en allt mer islamofobisk riktning. Framställningen av muslimer och islam i media samt hela den samhällseliga diskussionen kring situationen i Syrien upplevs som ensidig och vinklad. Liksom Howarth (2014) konstaterar i sin studie, verkar informanterna betrakta medias makt som stor genom sociala representationer och ”perifera” versioner av dem, beroende på den kontext som framställs, vilket även tidigare framkommit i en den finska studien (Juntunen et al. 2016, 41–42). De unga vuxna kritiserar unisont de ”självutnämnda experter” som ges utrymme i medierapportering gällande situationen i Syrien och gällande de unga som reser dit och återvänder. Dessa uttalanden kan tolkas

som en typ av vardagskunskap som ställs i motsättningsförhållande till expertkunskap, vilket utgör kärnan i teorin om sociala representationer. Även om de professionella inte på samma sätt kritiserar framträdande experter i media, lyfter några av dem fram vikten av att media tar större ansvar i rapporteringen kring fenomenet för att undvika spridandet av falsk information, vilket kan leda till islamofobiska yttringar bland allmänheten. Media har konstaterats föredra heta, konfliktorienterade ämnen framom annat mindre uppseendeväckande stoff, dessutom kan medias polemiska tolkningar av verkligheten leda till att stereotyper lätt kan bildas och att olika grupper och individer skiljs från varandra (Orfali 2002, 407–409). En del av de professionella liksom flera av de unga vuxna anser att strålkastarljuset alltid hamnar på muslimerna då det skett någon terrorattack eller då en muslim eller invandrare utfört ett brott. Begrepp som terrorism och radikalisering upplevs automatiskt sammankopplas med muslimer, en upplevelse vilken enligt Creutz et al. (2015) kan förstärka känslan av utanförskap. På samma sätt har hela det muslimska samhället fått bära bördan av Isis ageranden. I följande citat använder Tapio sig av metaforen *syndabock* för att förankra representationer om muslimer i ett allt mer islamofobiskt samhällsklimat:

Tapio: [...] siitä on tullut paljon poliittisesti korrektimpaa, hyvin ankarin sanoin, syyllistää ja tehdä muslimiyhteisöstä sellainen syntipukki.

Jag kan förstå på basen av de unga vuxnas uttalanden gällande den allmänna diskussionen kring Syrienresenärer som negativt känsloladdad, orättvist vinklad och med ett dömande finger specifikt riktat mot muslimer. Samma representation kan identifieras i en del av de professionellas utlåtanden, en representation som de intervjuade tydligt tar avstånd från. På basen av informanternas uttalanden blir det tydligt hur stigmatiserande representationer av Syrienresenärer egentligen har sin grund i hur muslimer som social grupp representeras i samhället. Frustration över negativa representationer gällande muslimer kan följas som en röd tråd genom samtliga intervjuer. Enligt Creutz-Kämppi (2008, 295) har medierepresentationer ofta porträtterat och kategoriserat islam som ”den Andra” och något främmande. Media speglar politiska och sociala diskurser i samhället, samtidigt som det bidrar till skapandet och formandet av uppfattningar om ett visst ting. (a.a.) På samma sätt verkar den samhälleliga representationen av Syrienresenärer på basen av informanternas uttalanden kännetecknas av en klassificering som ”den Andra”. Gruppen representeras som en enhetlig social grupp som upplevs som främmande, farlig och bestående av kriminella. De unga vuxna upplever sig blivit stämplade som

riskindivider och hot för samhället på grund av sina resor till Syrien, en representation de tydligt tar avstånd från i sina uttalanden, något som även framkommit i studien gjord av Juntunen et al. (2016, 41–43).

De unga vuxna positionerar sig som vanliga unga muslimer och identifierar sig med andra ord med den kollektiva gruppen av muslimer istället för med gruppen av Syrienresenärer som det skapats negativa samhälleliga representationer kring. De positionerar sig som individer med mångfacetterade motiv bakom sina resor, i motsats till den upplevda ensidiga och misstolkade framställningen av dem som ett kollektiv av radikala och kriminella individer. De unga vuxna och flera av de professionella framhåller att gruppen av Syrienresenärer består av enskilda individer, med olika bakgrund och motiv. Trots att Syrienresenärer ofta betraktas som ett omfattande hot mot nationell säkerhet (Sheikh 2016), har flertalet forskare varit noga med att understryka att alla Syrienresenärer inte kan klassas som terrorister eller säkerhetshot mot de europeiska samhällena (Creutz et al. 2015; Ginkel & Entenmann 2016, 54–57; el-Said & Barrett 2017).

Liksom citatet i början av kapitlet antyder verkar det ha skett en dehumanisering av Syrienresenärer som kollektiv grupp i den samhälleliga diskussionen, vilket däremot skiljer sig från den självrepresentation som framträder i de unga vuxnas och de representationer som framkommer i de professionellas berättelser. På basen av analysen var några av de unga vuxna noggranna med att hävda sig själva som ”normala människor” i förhållande till omvärldens representation om dem som riskindivider och säkerhetshot. Liksom Howarth (2002, 40) konstaterar har omvärldens representationer en stor inverkan på den enskilda individen, speciellt när det gäller unga människor. Enligt O’Sullivan-Lago (2011, 3.9) tyder en individs betoning på att ”bara vara en människa” på förekomsten av dehumanisering i sammanhanget samt existensen av ojämlika maktrelationer mellan mindre och större grupper i samhället. Enligt O’Sullivan-Lago sker dehumanisering då en individ eller grupp kategoriseras som ett hot, vilket i sin tur har en stor inverkan på individens identitet och självacceptans. Identiteter konstrueras och skapas kontinuerligt både emot och enligt de representationer av den sociala grupp individen anser sig tillhöra (Howarth 2002, 248). Enligt Hertz (2016, 57–58) är det vanligt att det antas att individer som befinner sig i våldsbejakande sammanhang eller antas vara radikaliserade har en så kallad svartvit och världsbild, medan de egna värderingarna anses vara demokratiska och goda. Ofta ifrågasätts den ”icke-demokratiska” världsbilden, medan den egna inte problematiseras överhuvudtaget. Ideologier sätts i fokus, vilket

skapar problem för unga som identifierar sig själva med islam och leder således till skapandet av ett glapp mellan identiteter där individer upplever sig tvingas välja.

Syrienresenärer har ofta beskrivits i termer av jihadist i den samhälleliga representationen. På basen av analysen tar samtliga unga vuxna avstånd från användning av termer som *jihadist* och *jihadism* medan hälften av de professionella antingen kritiserar den existerande terminologin eller åtminstone uppmanar till försiktighet i användning av terminologin. Medan myndighetspersonen använde termer som *pesukestävå jihadist* (sv. tvättäkta jihadist) för att beskriva en del av Syrienresenärerna, kritiserar flera av de unga terminologin som *respektlös* och *smädelse* gentemot muslimer och förankrar representationen av Syrienresenärer som jihadister i islamofobi och brist på förståelse bland allmänheten och myndigheter för de för muslimer kära termer inom islam. Flertalet författare och forskare har även kritiserat användningen av begrepp som jihadism och jihadist. Antúnez & Tellidis (2013, 120–125) kritiserar användningen av islamism, islamist och jihadism, eftersom termerna ofta används vid beskrivning av fenomen som terrorism samtidigt som termerna hänvisar till islam som religion, trots att många upplever islam som en fridfull religion och medan de flesta offer för terrorattacker är muslimer. Västerländska länders användning av termerna kan enligt författarna till och med ha ett kontraproduktivt syfte, enligt författarna. Även Hertz (2016; 27, 50) poängterar vikten av ett riktigt språkbruk och uppmanar speciellt professionella inom socialt arbete att vara försiktiga med att använda ett språkbruk med grund i en säkerhetspolitisk diskurs.

Trots upplevelser av stigmatiserande och kategoriserande representationer verkar de unga vuxna i studien bygga upp en stark självidentitet genom skapandet av oppositionella representationer, som stolta och starka muslimer. Enligt Howarth (2002, 255) kan upplevelser av att vara annorlunda och utanför i slutändan stärka stoltheten och styrkan inom den sociala gruppen och bland de enskilda individerna inifrån, trots det externa trycket.

7.2. Mångfacetterad bakgrund, mångfacetterade motiv

Det finns många likheter mellan de motiv de unga vuxna lyfter fram i sina berättelser och resultat från tidigare studier. De unga vuxna verkar ha en mycket homogen bakgrund och

olika livssituationer såväl som motiv till sina handlingar, vilket även framkommit i tidigare forskning gällande individers motiv till Syrienresor (Creutz et al. 2015, Juntunen et al. 2016, Ginkel & Entenmann 2016; Sheikh 2016; el-Said & Barrett 2017; Speckhard & Yayla 2015; Jakupi & Kelmendi 2017; CSF 2016; Neumann 2015). Det har länge argumenterats huruvida social marginalisering, till exempel arbetslöshet eller kriminalitet, kan vara huvudsakliga faktorer bakom radikaliserings. Dock verkar de unga vuxna i studien inte ha befunnit sig i marginaliserade livssituationer före resan, förutom en av de intervjuade som saknade jobb och bostad. Liknande resultat uppvisar studien av Creutz et al. (2015), enligt vilken marginalisering inte verkade vara en direkt orsak till att individer rest till konfliktzonen men däremot en bidragande faktor, liksom även el-Said & Barrett (2017) konstaterat i sin studie.

Sociala nätverk verkar ha haft en viss inverkan i ett par av fallen. Sociala relationer har visats sig spela en betydande roll även i andra studier (el-Said & Barrett 2017, 33–34; Sheik 2016, 62; van Ginkel & Entenmann 2016, 54; Malet 2010, 100; Creutz et al. 2015). Det har även ofta förekommit en stark medierepresentation och uppfattning om kvinnliga Syrienresenärer som passiva, naiva och blinda offer i sina val att resa till konfliktzonen i Syrien och Irak (CSF 2016, 3). Men Aisha, en av de unga vuxna intervjuade som rest till Syrien, verkar i sina uttalanden framställa sig själv som en målmedveten och självständig kvinna, vilket talar emot ifrågavarande representation. Även resultaten i den bosniska studien (Jakupi & Kelmendi 2017) och kanadensiska studien (CSF 2016) utmanar den samhällsliga representationen om kvinnliga Syrienresenärer.

De unga har på basen av sina berättelser rest till Syrien huvudsakligen för att delta i humanitärt arbete på plats vilket framkommit som motiv även i andra studier. Som motiv verkar även medlidande med den lidande umman i Syrien framstå som tydligt motiv, för några av de unga vuxna fanns det även beredskap att delta i militära operationer mot Bashar al-Assads regeringsstyrkor. I Lynchs (2013, 255) studie gällande brittiska muslimska ungdomar, radikaliserings, terrorism och konstruktionen av den ”andre”, kunde Lynch konstatera att begreppet *umma* skapar ett emotionellt band mellan muslimer globalt sett. *Umma* påverkar således individers tolkning av händelser som sker globalt, till exempel konflikten i Palestina, men även hurudant bemötande individerna får i sitt hemland. Betydelsen av *umma* har även framkommit i tidigare finska studier (Creutz et al. 2015, 17; Juntunen et al. 2016, 37).

Försvarandet av lidande i Syrien med militära medel verkar vara övergripande starka tema vilka framkommit även i tidigare studier (Ginkel & Entenmann 2016, 53–54; Neumanns 2015, 9; el-Said & Barrett 2017, 35–26; Creutz 2015, 36–38; Juntunen 2016, 45). De unga vuxna samt flera av de professionella ifrågasätter representationen om alla typer av deltagande i militära operationer i konfliktzonen som terrorism, speciellt då västerländska länder deltagit i den beväpnade konflikten genom understöd av vapen. Även Kundnani (2015a, 2015b) har kritiserat det faktum att västerländska länders involvering i konflikten ofta utelämnas helt från sammanhang vid diskussion gällande konflikten i Syrien. Dessutom är det intressant att påpeka hurudant svar en av informanterna som rådfrågat polisen fick en tid före resan, då hen frågade hurdana konsekvenser ett deltagande i militära operationer i Syrien kunde få under finsk lag. Svaret var att finländare är tillåtna att delta i krigsföring i andra länder, så länge som inte brott begås. Även informanterna i studien gjord av Juntunen et al. (2016, 41–43) upplevde det som mycket orättvist att individer som rest för att kriga för vissa grupper i Ukraina, eller för den militära gruppen Peshmerga, upphöjdes till skyarna, medan de som åkt för att hjälpa till i kriget i Syrien behandlas som brottslingar. Syrienresenärer har enligt Kolås & Fangen (2017, 419) fått en speciell stämpel jämfört med deltagare i andra konflikter, vilket författarna kritiserar. Enligt Sieckelinck et al. (2015, 331–337) utesluter inte en individs beslut att resa och delta i krigsföring i konfliktzoner att individen understödjer demokratiska värderingar, utan kan i en del fall hoppas på en utveckling i riktning mot ett mer demokratiskt samhälle. I allmänhet har myndigheter dock enligt Mattson et al. (2016, 8) i förstått ”unga muslimer i ”västerländsk diaspora”, som överger eller aldrig integreras i sitt omgivande samhällets majoritetsuppfattningar kring demokrati och dess värden”. Enligt Maler (2010, 113) är de flesta individer som ansluter sig till militära grupper dock fullt övertygade om att kriget handlar om försvar snarare än om ett krig på frivilliga premisser. Därmed kan motiven att delta i krigsföring delvis betraktas som ideologiska, liksom el-Said & Barret (2017, 35) poängterat.

De unga vuxna nämner även islamofobi, rasism och känsla av utanförskap i samhället som faktorer som påverkat deras beslut att resa till Syrien. Detta framkommer även i studier gjorda av Creutz et al. (2015), van Ginkel & Entenmann (2016, 53–54), el-Said & Barretts (2017, 38) samt Jakupi & Kelmendi (2017, 5–6, 18–20). Även i den finska studien (Creutz et al. 2015, 15) är socialt utanförskap, polarisering, rasism, islamofobi och samhällsklimatet starkt bidragande faktorer till att ungdomar som reser till Syrien.

7.3. Behov av stöd och myndighetsåtgärder

Aisha: Tämä on juuri tätä, että mä oon ihan tavallinen ihminen mutta musta on luoto jonkinnäköinen kuva, ja sitten ne koko ajan sen lasin kautta tarkkailevat mua.

En del av syftet med studien var att redogöra för de behov de återvändande Syrienresenärer upplevde sig ha efter hemkomsten, såväl som de professionellas uppfattning gällande behov. På basen av resultatet av analysen kan jag dra slutsatsen att tiden i Syrien inte gett upphov till specifika behov efter hemkomsten för de återvändande, förutom för en av informanterna - den enda av de återvändande som beskriver sig själv i en marginaliserad position, en livssituation präglad av ett sökande efter en identitet i mötet med omvärldens representationer efter hemkomsten. Omvärldens representationer har liksom konstaterats en direkt inverkan på hur medlemmar i gruppen reflekterar över sig själva och hur individer tillhörande gruppen konstruerar sin identitet (Howarth 2002, 245), i detta fall återvändande Syrienresenärer. På basen av informantens berättelse framstod hjälp med att hitta sysselsättning, undervisning i islam, gemenskap med andra muslimer samt möjligheten att kunna diskutera konflikten i Syrien utan att bli dömd för sitt val att resa till Syrien som viktiga faktorer som hjälpte henne att komma vidare i livet. Vid analysen av materialet kunde jag konstatera att de flesta av de professionella lyfte fram liknande tankar om stödåtgärder för individer som återvändande från konfliktzonen. Dock framkom det på basen av intervjuerna att myndighetsåtgärder, till exempel pågående rättsprocesser och utredningar för flera av Syrienresenärerna i sig verkar ha gett upphov till psykiskt lidande och stigmatisering för den enskilda individen och för de närstående, bostadslöshet, förlorade jobb och vänner och skulder, vilka i sig har skapat nya behov hos individerna. Behovet av att bli sedd och bli opartiskt bemött på ett djupare plan såväl som konkret hjälp med att hitta bostad framkommer särskilt i en av de återvändandes berättelser, dock som den intervjuade inte upplevt sig få hjälp med från sociala myndigheter. Konsekvenser av rättsliga processer och mötet med omvärldens stigmatiserande representationer framkommer även i flera av de professionellas uttalanden men är inget som nämns i den nationella åtgärdsplanen gällande återvändande Syrienresenärers behov av stöd.

Även om de professionella poängterar vikten av rättsliga utredningar verkar de professionella förespråka mjuka medel i möte med återvändande, liksom även el-Said & Barrett (2017, 51) rekommenderat i sin studie. Stöd för återvändande Syrienresenärer anses bland de professionella i enlighet med åtgärdsprogrammet möjliggöras genom ett fungerande mångprofessionellt samarbete mellan myndigheter, det vill säga polis, social- och hälsovård och tredje sektorn. På basen av de unga vuxnas berättelser har ingen av dem erbjudits stöd efter hemkomsten, trots många möten med Säkerhetspolisen. Mångprofessionellt samarbete och stöd verkar på basen av några av de professionellas uttalanden ses som en lösning på återvändande Syrienresenärer och deras sårbara situation. Dock framkommer det i de unga vuxnas berättelser en tydlig representation om myndigheter som totalt obrydda i individers välmående och endast fokuserade på riskbedömning, mycket genom de ungas uppfattningar och erfarenheter av möten med polismyndigheter, vilket lett till brist på förtroende för myndigheter. Denna representation exemplifieras i citatet i början av kapitlet. Förtroendebristen för myndigheter kan tolkas som ett hinder för ett fungerande stöd genom mångprofessionellt samarbete, vilket även Hertz (2016, 19) varnat för gällande samverkan mellan myndigheter. Förtroende mellan individ och myndighet, till exempel sociala myndigheter och polis, kan lätt raseras ifall individen upplever myndigheter samverka genom en gemensam ”informationskanal” sinsemellan. (a.a.)

Kritik mot sociala myndigheter framträder i en av de unga vuxnas berättelser såväl som i några av de professionellas berättelser. De professionella verkar inte vara helt överens gällande behovet av utbildning av socialarbetare för att kunna bemöta återvändande Syrienresenärer. Ett par av de professionella lyfter fram behovet av kunskap om fenomenet inom det sociala området, medan ett par anser att fenomenet är så pass marginellt att det inte kräver specifik utbildning. När Hertz (2016, 46) påpekar att det är viktigt vid tal om behov av utbildning att det specificeras hurudan kunskap som egentligen behövs. Fokus i utbildningar blir enligt Hertz (a.a.) lätt på hur man identifierar en individ som befinner sig i riskzonen eller som är i behov av stödåtgärder, då man istället kunde satsa på att utbilda i bemötande, behov och utsatthet. Liksom tidigare framträtt verkar ett centralt behov bland några av individerna ha varit behovet av att bli sedd och bli opartiskt bemött såväl som konkret hjälp, vilket talar för Hertz (a.a.) perspektiv.

Däremot verkar de professionella vara överens om behovet av en större flexibilitet i erbjudande av tjänster och tid för bemötande för att kunna göra en djupare utredning av återvändande Syrienresenärers servicebehov. Ett möjligt hinder för klientarbete med mindre klientgrupper såsom Syrienresenärerna verkar därmed förankras i en uppfattning om ett strukturellt och byråkratiskt problem. Erbjudande av specifika stödåtgärder som till exempel bostad eller meningsfull sysselsättning för återvändande Syrienresenärer har liksom tidigare omnämnts uppmärksammats i media (Honkamaa 2017) och kan enligt Inrikesministeriets publikation (2017b) upplevas problematisk ur ett medborgarperspektiv. Dock verkar en del av de professionella motivera stödåtgärderna för unga efter hemkomsten med en minimering av säkerhetsrisk, en representation om unga återvändande jag tolkar som förankrade i en riskdiskurs. Liksom tidigare omnämnt handlar konceptet 'risk' om maktförhållanden, eftersom riskkalkylering styr samhället och dess organisation och definierar vem eller vad som utgör en risk (Beck 2002, 40–50). Riskdiskursen har enligt Kundnani (2015a, 2015b) varit kännetecknande för de västerländska samhällena speciellt sedan 9/11. Liksom det nationella åtgärdsprogrammet förespråkar talar flera av de professionella, i synnerhet den intervjuade myndighetspersonen, för stödåtgärder för att minska risken av våldsdåd och vidare radikaliseringsåtgärder av individer. McKendrick & Finch (2016, 308–314) poängterar dock vikten av att professionella, specifikt socialarbetare, identifierar och förhåller sig kritiska till säkerhetsdiskursen och politiska maktspel gällande antiterroråtgärder. Policyer gällande deradikaliseringsåtgärder har enligt författarna en stor inverkan på socialt arbete, eftersom den rådande säkerhetsdiskursen i allt högre grad verkar ha en inverkan på hurdana samhällsåtgärder som åtas mot det som anses vara sociala problem i dagens samhälle. Socialarbetare bör istället arbeta utgående från sin expertis och enligt utvärdering av servicebehov, utan att betrakta individer genom en så kallad "säkerhetslins" (a.a., 314). Även Hertz (2016, 52) kritiserar motiveringen av stödåtgärder med riskfaktorer eftersom faktorer som ofta förbises är individens egna aktörskap samt samhällsstrukturers del i sammanhanget. Dessutom tenderar statens ansvar förminskas (Kundnani 2012).

I en del av de ungas såväl som en del av de professionellas tal om myndigheter och myndighetsåtgärder framträder kritik av myndigheters bemötande av muslimer, vilket enligt informanterna förankras i en bristfällig kultursensitiv och religiös förståelse. Germundsson (2011, 71) konstaterar att sociala representationer påverkar det sätt enligt

vilket en individ kommunicerar och betar sig och därmed även hur professionella fungerar i möten såväl som med klienter som andra professionella. Lösningen, både enligt flera av de unga vuxna och alla professionella, med undantag av myndighetspersonen, ligger i en ökad förståelse av skillnaden mellan religion och tradition samt kännedom i islam.

Några av de professionella uppmanar till försiktighet gällande uppmärksamhet kring tecken på radikaliserings, eftersom ett snedsteg och överdriven misstänksamhet kan leda till motsatt effekt. Flera av de unga vuxna framhåller hur samhället blivit på helspänn på grund av den samhällsrelaterade diskussionen gällande potentiella radikaliserade individer och hur detta påverkar muslimers dagliga liv, genom att misstänkas som radikaliserade individer på grund av yttre attribut som slöja, skägg och religiöst beteende. Representationen kring muslimer som potentiella radikaliserade individer är en representation de unga verkar uppleva som stigmatiserande och som de starkt tar avstånd från i sitt tal. McKendrick & Finch (2016, 314–315) uttrycker bekymmer för myndigheters reaktioner mot misstankar om radikaliserings vilka tar sig till uttryck i myndighetsåtgärder relaterade till en viss målgrupp utifrån ett säkerhetsperspektiv. Dyliga åtgärder påverkar i sin tur socialt arbete, dess praktiska utformning samt de professionella. (a.a.) Kundnani (2015a, 28) beskriver den pågående diskussionen kring radikaliserings som lamslående bland unga muslimer, eftersom rädslan för att bli stämplad som radikaliserad hindrar dem att uttrycka kritiska åsikter i politiska och religiösa frågor. Enligt Kundnani (a.a.) är risken för våldsamt beteende större ifall unga inte ges utrymme och tillåtelse att uttrycka kritiska åsikter och politiskt missnöje.

Tredje sektorn, civilsamhället, tillskrivs även en viktig roll när det gäller stöd för återvändande Syrienresenärer bland de professionella. Speciellt viktigt anses det faktum att tredje sektorn inte innehar en myndighetsroll, vilket gör att individer kan ha lättare att anförtro sig till professionella, eftersom myndighetsförtroende tidigare konstaterats vara ett eventuellt hinder i arbetet med återvändande. Detta bekräftas av Hertz (2016, 25) som poängterar att unga troligtvis är rädda för straff och disciplinära åtgärder och därför inte vågar kontakta myndigheter för hjälp och stöd. Dock lyfter Herz (a.a.) fram det faktum att de flesta arbetsmetoder utvecklats utifrån ett specifikt teoretiskt perspektiv kring radikaliserings och radikaliseringsprocesser (se kapitel 2) och bör därmed utvärderas. Det saknas dessvärre empirisk forskning kring stödåtgärder, vilket gör det svårt att utvärdera funktionen av dylik verksamhet.

I följande kapitel för jag en avslutande diskussion samt ger förslag på framtida forskning. Jag evaluerar dessutom forskningsprocessen, mina teoretiska och metodologiska val samt granskar den etiska dimensionen i studien.

8. AVSLUTANDE DISKUSSION OCH UTVÄRDERING

Muhammed: Tulkaa tapaamaan mua ja keskustelemaan mun kanssa niin näette, minkälainen ihminen mä oon.

Liksom konstaterat positionerar sig de unga vuxna genom sina tal som vanliga unga vuxna i förhållande till representationen om unga Syrienresenärer som hot mot samhällets säkerhet och som riskindivider. De positionerar sig som individer med mångfacetterade motiv bakom sina resor i motsats till den upplevda ensidiga framställningen av dem som ett kollektiv av kriminella individer. Den offentliga diskussionen kring radikaliserings, våldsbejakande extremism och Syrienresenärer har bland informanterna upplevts som orättvis och vinklad. Det framstår med andra ord en tydlig skillnad mellan hur Syrienresenärer beskriver och betraktar sig själva i jämförelse med omvärldens representation. Flertalet färskas empiriska studier (Creutz et al. 2015, Juntunen et al. 2016, el-Said & Barrett 2017) har liksom min egen studie understrukt det faktum att alla tillresande till konfliktområden i Syrien och Irak inte har deltagit i beväpnade konflikter. Enligt statistik har antalet resande från Finland till Syrien inte heller varit märkbart stort, trots att fenomenet fått mycket utrymme i media och i den samhällseliga diskussionen. De flesta av de intervjuade framhåller att gruppen av Syrienresenärer består av enskilda individer, med olika bakgrund och motiv, trots att Syrienresenärer ofta betraktas som ett omfattande hot mot nationell säkerhet (Sheikh 2016).

Enligt el-Said & Barrett (2017, 46) verkar det vara få som åker till konfliktområdet med planer på att sedan återvända och genomföra terroristdåd i hemlandet. Få återvändande har hittills varit involverade i större våldsdåd (Dearden 2017) då det sammanlagda antalet Syrienresenärer som återvänt till Europa är flera tusen. Enligt Bakker & van Zuijdewijn (2015, 17) är terrorism trots allt ett osannolikt hot som trots den minimala risken skapat en enorm skräck bland befolkningen, vilket kan ha förorsakats av politiker och

medierapportering. Rådande sociala representationer formar liksom omnämns tidigare människors uppfattning om potentiella risker (Joffe 2003, 60). Risken för individer som indoktrinerats och hängivit sig helhjärtat till våldsbejakande sammanhang bör identifieras men dock inte överdrivas (El-Said & Barrett 2017, 46).

Det är bekymmersamt att rådande representationer gällande fenomenet dominerar diskussionen medan de individer som debatten berör allra mest sällan ges en röst och tolkningsförtur (Howarth 2014) – det vill säga de unga vuxna själva såväl som andra muslimer vilka ofta hamnar i strålkastarljuset i radikaliseringsdebatten (Kundnani 2015a, Kundnani 2015b). I citatet i början av kapitlet åskådliggörs den känsla av frustration som uppstår då vissa grupper i samhället verkar ha makten att påtvinga andra 'sina egna' representationer (se Howarth 2006, 67) då det vore av stor vikt att ge taltur till individer i fokus för politiska diskussioner och beslut eller myndighets- och stödåtgärder.

Liksom det framkommit i avhandlingen kan man konstatera att alla återvändande Syrienresenärer inte behöver stödåtgärder men att en del av de återvändande kan befinna sig i en extra sårbar situation vid hemkomsten. Framträdande i de unga vuxnas berättelser är ett behov av att bli sedd och trodd och neutralt bemött i möten med myndigheter. En del av de professionella motiverar stödåtgärderna för unga efter hemkomsten med en minimering av säkerhetsrisk, en representation om unga återvändande förankrade i en riskdiskurs. Det är dock viktigt att kritiskt reflektera över myndighets- och stödåtgärder med grund i säkerhetsdiskurser (McKendrick & Finch 2016, 308). Det är dessutom av stor vikt att reflektera över val av terminologi för att undvika stigmatisering av vissa individer eller sociala grupper (Antúñez & Tellidis 2013; Kundnani 2015a, 28).

Jag är övertygad om att det behövs djupare och mer ingående studier gällande rörelsen till och från konfliktzonen i Syrien och Irak, på alla fronter. Behovet av empirisk forskning är på grund av det mycket bristfälliga forskningsfältet mycket stort (Sageman 2008, Ranstorp 2010, Kundnani 2015a, Kundnani 2015b, Mattson et al. 2016, Juntunen et al. 2016, Creutz et al. 2015). Diskussionen kring myndighetsåtgärder i form av lagstiftning och stödåtgärder samt kring de professionellas roll i arbetet med återvändande Syrienresenärer kommer att fortgå. Därmed behövs det omfattande empiriska studier även i fortsättningen för att bredda kunskapen inom fältet. Det vore intressant att genomföra en mer omfattande intervjustudie med flera Syrienresenärer som återvänt till Finland såväl som en analys av massmedias rapportering kring fenomenet.

Det vore även intressant att jämföra situationen gällande Syrienresenärers behov och livssituation såväl som påföljande myndighetsåtgärder länder emellan. Omfattande diskussioner gällande Syrienresenärer, myndighetsåtgärder och behov av stöd har förts i flertalet europeiska länder. Den brittiska tidskriften *The Independent* (Dearden 2017) rapporterade i oktober 2017 om 400 Syrienresenärer som återvänt till Storbritannien med efterföljande diskussion om nödvändiga samhällsåtgärder för att förhindra kommande brott. Sveriges television (Klinghoffer 2017) publicerade å sin del ett reportage om återvändande Syrienresenärer i september 2017 om huruvida lokala sociala myndigheter har beredskap att motta dem. Fenomenet diskuteras således fortsättningsvis på en bred skala, eftersom antalet återvändande endast förväntas öka under de kommande åren (RAN, 2017).

Det finns även ett stort behov av kritiska studier av förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism (Hertz 2016, Kundani 2015a, Kundnani 2015b, Mattson et al. 2016), ett ämnesområde jag inte haft möjlighet att gå in på djupare i denna studie. Enligt Ingram (2014, 6–8) har Isis framgångsrikt spridit budskapet om hårt ansatta människor i Syrien och Irak till den omkringliggande världen och på så vis tilldragit anhängare och personer som anslutit sig till dess militära styrkor. Ingram (a.a.) påpekar att den bild av kalifatet som Isis målar upp genom sin kraftiga och strategiska propaganda inte överensstämmer med det verkliga livet inom kalifatets gränser, men att propagandan är ett effektivt medel att locka till sig nya anhängare. Speckhard & Shajkovci (2017b) lyfter dock fram det faktum att individer som levit under Isis och återvänt till sitt hemland bär på erfarenheter som samhället kan lära sig av i förebyggande syfte. Därav vore det viktigt att höra de individer som innehar förstahandsinformation istället för att basera förebyggande åtgärdsprogram och stödåtgärder på rådande globala diskurser gällande radikaliserings.

8.1. Reflektioner kring teori och metod

Syftet med min studie har varit att söka förståelse för hurdana självrepresentationer ungdomar som återvänt har av sig själva samt hur de upplever att de positioneras av omvärlden, såväl som att förstå hur aktörer inom Exit-verksamheten ser på referensgruppen samt hurudan vardagskunskap de båda grupperna har om rörelsen till

konfliktzonen. Syftet var att lyfta fram individers egna erfarenheter och upplevelser, i andra ordalag lekmäns vardagskunskap, vilket är en viktig del av teoribildningen kring sociala representationer (Wagner et al. 2010, 104). Fenomenet kring rörelsen till konfliktzonen är även starkt massmedialt betingat. Teorin kring sociala representationer bygger på en uppfattning om kommunikationens avgörande betydelse i skapandet av representationer och lyckas således fånga upp hur representationer konstrueras och upprätthålls (Orfali 2002, 407–409). Det faktum att de sociala representationerna blir en del av sociala grupper och individers vardagskunskap innebär att de även blir en oskiljaktig del av den yrkesmässiga kommunikationen (Germundsson 2011, 64), vilket har varit en intressant aspekt att studera i analysen.

Teoribildningen kring sociala representationer har en kritisk dimension och kan vara ett medel i analys av sociala strukturer och maktförhållanden, olika kunskapssystem samt motstånd mot dem i samhället (Howarth 2006; Howarth 2002). Även med detta i åtanke har teoribildningen passat in, eftersom Syrienresenärer ur många olika perspektiv kan ses som en stigmatiserad social grupp i samhället med ett upplevt utanförskap i samhället, vilket verkar upprätthållas av rådande sociala representationer.

Vid val av metod ville jag välja en metod genom vilken jag kunde betrakta människor och beskriva deras upplevelser (Kirk och Miller 1986, 9) och fastnade således för kvalitativ intervju. Enskilda intervjuer passade av ämnets natur bättre än fokusgruppintervjuer, som är en relativt vanlig datainsamlingsform i studier med teoribildningen kring sociala representationer. Triangulering kunde ha varit ett alternativ för att komplettera studien och för att förstärka studiens ontologiska grund. Ett möjligt alternativ kunde även ha varit att till en början av intervjuerna använda mig av fria associationer till ord, vilket är en metod som ofta används inom forskningen om sociala representationer (Abrahamson 2006, 346). Metoden gör det möjligt att klargöra informanternas attityder gällande specifika ämnen, men ger dock inte möjlighet enligt min mening att på ett djuplodande sätt tolka och förklara fenomen. Eftersom en pro gradu-avhandling inte kan vara särskilt omfattande när det gäller datainsamling var det ändå bäst att begränsa studien till intervjustudie. Genom att ställa öppna frågor och ge informanten chansen att själv definiera och förklara sina ståndpunkter under intervjuens lopp ger mervärde i materialet. Dock skulle jag i nuläget ha omformulerat en del frågor i intervjuguiden för de professionella, med hänvisning till den begreppsdiskussion jag fört tidigare i avhandlingen.

Gällande analysprocessen inser jag i efterhand att det skulle ha varit klokt att använda sig av tekniska hjälpmedel i analysprocessen, eftersom materialet var väldigt stort. Det skulle ha underlättat den systematiska kategoriseringen av materialet. Resultatkapitlet kan även möjligtvis kritiseras för att vara för deskriptiv till sin natur, men det beror delvis på avsaknaden av tidigare data. Det kan även möjligtvis framföras kritik gällande det stora antalet citat jag har i min avhandling. Jag har dock valt att ha med mycket citat för att tydliggöra att de slutledningar som dragits verkligen kan härledas från informanternas berättelser och upplevelser. Det är dock viktigt att understryka att min uppgift som forskare inte är att uppskatta sanningshalten i berättelserna, utan att lyfta fram individers egna upplevelser och diskutera utifrån dem. Eftersom fenomenet kring Syrienresenärer är väl omdiskuterat och mycket har skrivits i media gällande de individer som rest från Finland, vill jag att läsaren ska förstå att slutledningarna verkligen härstammar från intervjuerna, på samma sätt som Creutz et al. (2015, 13) motiverat användning av citat i sin studie.

Trots att materialet i min studie dock varken är stort eller insamlat under en längre tidsperiod anser jag styrkan i studien dock ligga i de berättelser och perspektiv som lyfts fram både av de professionella och de unga vuxna, vars uppfattningar och tolkningar i många fall bekräftat varandra. Jag har strävat efter att välja ut de citat i materialet som bäst beskriver de centrala teman som framkommit, dock undvikit att ta med sådana som innehåller specifika detaljer eller egenskaper vilka eventuellt kan avslöja informantens identitet, med andra ord av forskningsetiska skäl. Jag har strävat efter att ge alla informanter lika mycket utrymme i uppdelningen av citat, men av tidigare nämnda skäl kan en viss obalans förekomma. Jag har överlag strävat efter att utelämna sådan information som kan eventuellt avslöja informanters identitet enligt forskningsetiska principer.

8.2. Etiska reflektioner

Processen kring skrivandet av denna pro gradu-avhandling har sannerligen varit en resa. Svedmark (2012, 105) beskriver hur hon själv berördes och förändrades under materialinsamlingens lopp med orden ”kunskapen om fältet blir ofta rent fysisk för att först senare sakta sippra upp till intellektet”, men att det är en del av kunskapsalstringen,

även om förändring ibland känns obekvämt”. Det är inte alltid bekvämt att möta en annan människas upplevelser och väga dem emot tidigare kunskap och erfarenheter. Som forskare kom jag ständigt att tvingas reflektera över min förförståelse för fenomenet kring individers resor till konfliktzonen såväl som i vilken mån min förförståelse haft en inverkan på det studerade och hur jag uppfattar och tolkar data. Enligt Diebel (2008, 557) är själva förhållandet mellan forskaren och det studerade av stor betydelse i forskningen. Jag har från första början strävat efter att ha en öppen inställning till det studerade. Jag kan dock beskriva processen som en ständig pågående inre diskussion, speciellt då det informanterna berättade ibland upplevde stå i konflikt med tidigare inlärd kunskap.

Jag upplevde det stundtals även svårt som intervjuare att bibehålla en distans samtidigt som man inbjuder individen att dela med sig av sina erfarenheter. Det har även varit viktigt att inte betrakta de intervjuade som ”offer”, trots de svåra upplevelserna och känslomässiga beskrivningarna av de ibland intima och svåra upplevelser informanterna beskrev. Svedmark (2012, 104) beskriver sina erfarenheter med orden ”det är en ständig balansgång mellan att komma nära för att förstå och samtidigt hålla en distans och respektera människans integritet, även i de stunder de själva bjuder in till en intim berättelse”, vilket jag kan identifiera mig med.

En viktig etisk fråga vid utförandet av en studie är huruvida studien fört med sig nytta för de intervjuade. Trots att intervjusituationerna kunde upplevas som tunga på grund av de teman som kom upp till diskussion upplevde jag att flera av intervjupersonerna var uppriktigt glada och tacksamma för att någon ville lyssna till deras berättelser och upplevelser. De unga vuxnas uttryckte en stark önskan om att bli hörda och även betrodda i sammanhanget. Den tabu som kretsar kring rörelsen till konfliktzonen och den stigmatisering många upplever kan orsaka svårigheter att diskutera sina upplevelser och tankar kring politiska fenomen med utomstående. Den samhällseliga diskussionen kring radikaliserings och terrorism påverkar även muslimer i vardagslivet genom orsakande av ökad islamofobi och skepticism bland allmänheten (Allen 2010, Lorraine et al. 2005).

KÄLLFÖRTECKNING

- Abrahamson, Maria (2006) Sociala representationer av alkohol och narkotika i fokusgruppintervjuer med 18-åringar och tonåringars föräldrar. *Nordisk alkohol- och narkotikatidsskrift* 23:5, s. 343-382.
- Abric, Jean-Claude (2010) A structural approach to social representations. I verket: Deaux, Kay & Philogène, Gina (2001) *Representations of the social. Bridging theoretical traditions*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Allen, Chris (2010) *Islamophobia*. Farnham: Ashgate.
- Antúñez, Juan Carlos & Tellidis, Ioannis (2013) The power of words: the deficient terminology surrounding Islam-related terrorism. *Critical Studies on Terrorism* 6:1, s. 118-139.
- Bakker, Edwin & Singleton, Mark (2016) Foreign fighters in Syria and Iraq conflict: Statistics and characteristics of a rapidly growing phenomenon. I verket: de Guttery, Andrea & Capone, Francesca & Paulussen, Cristophe (red.) (2016) *Foreign fighters under international law and beyond*. Den Haag: Asser Press.
- Bakker, Edwin & van Zuijdewijn, Jeanine de Roy (2015) Jihadist foreign fighter phenomenon in Western Europe: A low-probability, high-impact threat. The Hague: ICCT.
- Beck, Ulrich (2002) The terrorist threat: world risk society revisited. *Theory, Culture & Society* 19:4, s. 39–55.
- Börjesson, Mats (2003) *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Borum, Randy (2012a) Radicalization into violent extremism I: a review of social science theories. *Journal of Strategic Security* 4: 4, s. 7-36.
- Borum, Randy (2012b) Radicalization into violent extremism II: A review of conceptual models and empirical research. *Journal of Strategic Security* 4:4, s. 37–62.
- Breen-Smyth, Marie (2014) Theorising the suspect community: Counter-terrorism, security practices and the public imagination. *Critical studies on terrorism* 7:2, s. 223–240.
- Burr, Vivien (1995) *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Clapper, James R. (2016) Statement for the record. Worldwide threat assessment of the US Intelligence Community, Senate Armed Services Committee.
- Creutz, Karin & Saarinen, Juha & Juntunen, Marko (2015) Syrjintä, polarisaatio, nuoriso ja väkivaltainen radikalisoituminen. SYPONUR-väliraportti. SSKH Notat 5/2015.
- Creutz-Kämpfi, Karin (2008) The othering of islam in a European context. *Nordicom Review* 29:2, s. 295–308.

CSF (2016) Women and violent radicalization. Research report. Québec: Conseil du statut de la femme.

https://www.csf.gouv.qc.ca/wp-content/uploads/radicalisation_recherche_anglais.pdf (Hämtad 20.8.2017)

CSF (2016) Women and violent radicalization. Summary. Québec: Conseil du statut de la femme.

https://www.csf.gouv.qc.ca/wpcontent/uploads/radicalisation_resume_anglais.pdf (Hämtad 20.8.2017)

Dearden, Lizzie (2017) More than 400 British Isis jihadis have already returned to UK, report warns. The Independent 24.10.2017.

<http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/isis-british-jihadis-return-uk-iraq-syria-report-islamic-state-fighters-europe-threat-debate-terror-a8017811.html> (Hämtad 10.10.2017)

Diebel, Alice E. (2008) Neutrality in qualitative research. I verket: Given, Lisa M. (red.) The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods, s. 556–559. Thousands Oaks: Sage.

Duveen, Gerard (2000) Introduction: The power of ideas. I verket: Moscovici, Serge (2000) Social representations. Explorations in social psychology. Cambridge: Polity Press.

Engel, Rafael J. & Schutt, Russel K. (2005) The practice of research in social work. California: Sage:

Europeiska kommissionen (2014) Strengthening the EU's response to radicalisation and violent extremism. Press release 15.1.2014. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-18_en.htm (Hämtad 7.10.2017)

Germundsson, Per (2011) Lärare, socialsekreterare och barn som far illa. Om sociala representationer och interprofessionellt samarbete. Örebro: Örebro Universitet.

Goerzig, Carolin & Al-Hashimi, Khaled (2015) Radicalization in Western Europe. Integration, public discourse, and loss of identity among Muslim communities. New York: Routledge.

Goold, Benjamin J. & Lazarus, Liora (2007) Introduction. Security and human rights: The search for a language of reconciliation. I verket: Goold, Benjamin J. & Lazarus, Liora (red.) (2007) Security of human rights. Oxford: Hart.

Gustafsson, Linus & Ranstorp, Magnus (2017) Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq. An analysis of open-source intelligence and statistical data. Center for Asymmetric Threat Studies, Swedish Defence University.

Heath-Kelly, Charlotte (2013) Counter-terrorism and the counterfactual: Producing the 'radicalisation' discourse and the UK Prevent strategy. The British Journal of Politics and International Relations 2013:15, s. 394-415.

- Heinke, Daniel H. (2016) ICSR Insight – German jihadists in Syria and Iraq: An update. Publicerat 29.2.2016. <http://icsr.info/2016/02/icsr-insight-german-jihadists-syria-iraq-update/> (Hämtad 20.10.2017)
- Herz, Marcus (2016) Rapport 1: Socialt arbete, pedagogik och arbetet mot så kallad våldsbejakande extremism. En översyn. Segerstedtinstitutet, Göteborgs Universitet. http://www.gu.se/digitalAssets/1566/1566269_rapport---socialt-arbete--pedagogik-och-arbetet-mot-sa---kallad-va--ldsbejakande-extremism.pdf (Hämtad 10.1.2017)
- Honkamaa, Antti (2017) Suomeen palaaville Isis-taistelijoille esitetty ”ohituskaistaa” sosiaalipalveluihin – ministeriö pitää ongelmallisena. Ilta-Sanomat, 30.8.2017. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005345630.html> (Hämtad 27.9.2017)
- Horgan, John (2008) From profiles to pathways and roots to routes: Perspectives from Psychology on radicalization into terrorism. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 618:16, s. 80–94.
- Howarth, Caroline (2002) ”So, you’re from Brixton?” The struggle for recognition and esteem in a stigmatized community. *Ethnicities* 2:2, 237–260.
- Howarth, Caroline (2006) A social representation is not a quiet thing: Exploring the critical potential of social representation theory. *British Journal of Social Psychology* 2006:45, s. 65–86.
- Howarth, Caroline (2014) Connecting social representation, identity and ideology: Reflections on a London “riot”. *Papers on Social Representation* 2014:23, s. 4.1.-4.30.
- Huusko, Jukka (2014) Espoolainen jihadist kuoli Syyriassa. *Helsingin Sanomat*, 9.6.2014. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1402314401121> (Hämtad 29.10.2016)
- Ingram, Haroro J. (2014) Three traits of the Islamic State’s information warfare. *The RUSI Journal* 159:6, s. 4–11.
- Inrikesministeriet (2015) Lägesrapport om våldsam extremism. Inrikesministeriets publikation 2/2015.
- Inrikesministeriet (2016) Nationellt åtgärdsprogram för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism. Inrikesministeriets publikation 26/2016.
- Sisäministeriö (2017a) Vuosiraportti 2017. Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma. Sisäministeriön julkaisuja 23/2017.
- Sisäministeriö (2017b) Ehdotus viranomaisten yhteistyön järjestämiseksi toiminnassa taistelualueilta palaajien kanssa sekä ehdotuksen siitä, miten järjestöjen palvelut voitaisiin lisätä viranomaisten toimintaan. Sisäministeriön julkaisuja 11/2017.
- Inrikesministeriet (2017c) Våldsam extremism, lägesöversikt 1/2017. Inrikesministeriets publikationer 3/2017.
- Jakupi, Rudinë & Kelmendi, Vesë (2017) Women in violent extremism. Lessons learned from Kosovo. Prishtina: Kosovar Centre for Security Studies.

- Joffe, H elene (2003) Risk: From perception to social representation. *British Journal of Social Psychology* 2003:43, s. 55–73.
- Jovchelovitch, Sandra (1995) *Social representations and public life: A study on the symbolic construction of public space in Brazil*. London: University of London.
- Khan, Khalida (2009) *Preventing Violent Extremism (PVE) & Prevent. A response from the Muslim Community*. London: An-Nisa Society.
- Klinghoffer, Sanna (2017) S oker upp återvändande IS-krigare för samtal. Sveriges Television 15.9.2017. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/soker-upp-atervandande-is-krigare-for-samtal> (Hämtad 10.10.2017)
- Knowles, Elizabeth (red.) (2005) *The Oxford Dictionary of Phrase and Fable*. Oxford: Oxford University Press.
- Kundnani, Arun (2015a) *A decade lost. Rethinking Radicalisation and Extremism*. London: Claystone.
- Kundnani, Arun (2015b) *The muslims are coming! Islamophobia, extremism and the domestic war on terror*. London: Verso.
- Laszlo, Joe (1997). Narrative organisation of social representations. *Papers on Social Representations* 6:2, s. 155–172.
- Li, Darryl (2010) A universal enemy? “Foreign fighters” and legal regimes of exclusion and exemption under the “global war of terror”. *Columbia human rights law review* 41:2, s. 356–357.
- Lorraine, P. Sheridan & Raphael Gillet (2005) Major world events and discrimination. *Asian Journal of Social Psychology* 8:2, s. 191–197.
- Lynch, Orla (2013) British Muslim youth: radicalisation, terrorism and the construction of the ”other”. *Critical Studies on Terrorism* 6:2, s. 241–261.
- Maler, David (2010) Why foreign fighters? Historical perspectives and solutions. *Orbis* 54:1, s. 97-114.
- Mattson, Christer & Lebedinski Arfvidson, Clara & Johansson, Thomas (2016) *Mellan det angelägna och det sv arf angade. En studie av p ag ande utvecklingsarbete för att förhindra att unga människor rekryteras till miljöer som utövar våld i islams namn*. Segerstedtinstitutet: Göteborg.
- McCauley, Clark & Moskalenko, Sophia (2008) Mechanisms of political radicalization: pathways toward terrorism, *Terrorism and Political Violence*, 20:3, 415–433.
- McCauley, Clark & Moskalenko, Sophia (2017) Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist* 72:3, s. 205–2016.
- McKendrick, David & Finch, Jo (2016) ’Under heavy manners? Social work radicalisation, troubled families and non-linear war. *British Journal of Social Work* 47:2, s. 308–324.

- McKinlay, Andrew & Potter, Jonathan (1987) Social representations: A conceptual critique. *Journal for the theory of social behaviour*, 17:4, s. 471–488.
- Moghaddam, Fathali M. (2005) The staircase to terrorism: A psychological exploration. *American Psychologists* 60:2, s. 161–169.
- Monaghan, Jeffrey & Molnar, Adam (2016) Radicalisation theories, policing practices, and” the future of terrorism”? *Critical studies on terrorism* 9:3, s. 393–413.
- Moscovici, Serge (1984) The phenomenon of social representations. *I verket*:
Moscovici, Serge & Farr, Robert M. (red.) (1984) *Social representations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moscovici, Serge (2000) *Social representations. Explorations in social psychology*. Cambridge: Polity Press.
- Moscovici, Serge (2010) Why a theory of social representations? *I verket*: Deaux, Kay & Philogène, Gina (red.) (2001) *Representations of the social. Bridging theoretical traditions*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Neumann, Peter R. (2013) The trouble with radicalization. *International Affairs* 89:4, s. 873–893.
- Neumann, Peter R. (2015) Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s. *Publicerat* 26.1.2015. <http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/> (Hämtad 25.6.2017)
- Neumann, Peter R. (2015) *Victims, perpetrators, assets: The narratives of Islamic State defectors*. London: ICSR.
- Nieminen, Tommi (2014) Espoolainen nuori mies lähti salaa Syyrian sotaan. *Helsingin Sanomat*, 9.6.2016. <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1370663050124> (Hämtad 29.10.2016)
- O’Sullivan-Lago, Ria (2011) ”I think they’re just the same as us”: Building solidarity across the self/other divide”. *Papers on Social Representations*, 20:1, s. 3.1. –3.27.
- Orfali, Birgitta (2002) Active minorities and social representations: Two theories, one epistemology. *Journal of the Theory of Social Behaviour* 32:4, s. 395-416.
- Poushter, Jacob & Manevich, Dorothy (2017) Globally, people point to ISIS and climate change as leading security threats. *Publicerat* 1.8.2017. www.pewglobal.org/2017/08/01/globally-people-point-to-isis-and-climate-change-as-leading-security-threats/ (Hämtad 3.8.2017)
- Purkhardt, Caroline S. (1993) *Transforming social representations. A social psychology of common sense and science*. London: Routledge.
- Raeste, Juha-Pekka; Luukka, Teemu; Reinboth, Susanna (2017) Ministeri Risikko: Turvapaikanhakijoiden auttamista ei kriminalisoida, linjaus koskisi vain poliisin työn estämistä palautuksissa. *Helsingin Sanomat* 1.9.2017. <http://www.hs.fi/politiikka/art-2000005349554.html> (Hämtad 26.9.2017)

- Ranstorp, Magnus (red.) (2010) *Understanding Violent Radicalisation: Terrorist and Jihadist Movements in Europe*. Oxford: Routledge.
- Reed, Alastair & van Zuijdewijn, Jeanine de Roy & Bakker, Edwin (2015) *Pathways of foreign fighters: Policy options and their (un)intended consequences*. The Hague: ICCT.
- Sageman, Marc (2014) The stagnation in terrorism research. *Terrorism and political violence* 26:4, s. 565-580.
- Sakki, Inari & Mäkinen, Jaana-Pia & Hakoköngäs, Eemeli & Pirttilä-Backman Anna-Maija (2014) Miten tutkia sosiaalisia representaatioita? *Sosiaalilääketieteen aikakauslehti* 2014:51, s. 317–329.
- Sakki, Inari (2014) Social representations of European integration as narrated by school textbooks in five European nations. *International Journal of Intercultural Relations* 23, part A, s. 35–47.
- Schmid, Alex P. & Tinnes, Judith (2015) *Foreign (terrorist) fighters with IS: A European perspective*. The Hague: ICCT.
- Schmid, Alex P. (2013) *Radicalisation, de-radicalisation, counter-radicalisation: A conceptual discussion and literature review*. ICCT Research Paper. The Hague: ICCT.
- Sedgwick, Mark (2010) The concept of radicalization as a source of confusion, terrorism and political violence, *22:4*, s. 479–494.
- Sheikh, Jacob (2016) “I Just Said It. The State”: Examining the Motivations for Danish Foreign Fighting in Syria. *Perspectives on terrorism* 10:6, s. 59-67.
- Sieckelink, Stijn & Kaulingfreks, Femke & De Winter, Micha (2015) Neither villains nor victims: Towards an educational perspective on radicalisation. *British Journal of Educational Studies* 63:3, s. 329–343.
- Smith, Nicholas & Joffe, Helene (2012) How the public engages with global warning: A social representations approach. *Public Understanding of Science* 22:1, s. 16-32.
- Soufan Group (2015) *Foreign fighters. An updated assessment of the flow of foreign fighters into Syria and Iraq*. New York: The Soufan Group.
- Speckhard, Anne & Yayla, Ahmet S. (2015). Eyewitness accounts from recent defectors from Islamic State: Why they joined, what they saw, why they quit. *Perspectives on terrorism* 9:6. <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/475/html> (Hämtad 21.10.2017)
- Speckhardt, Anne & Shajkovci, Ardian (2017a) Beware of the women of Isis: There are many, and they may be more dangerous than men. <https://www.thedailybeast.com/beware-the-women-of-isis-there-are-many-and-they-may-be-more-dangerous-than-the-men> (Hämtad 12.12.2017)
- Speckhardt, Anne & Shajkovci, Ardian (2017b) Confronting an Isis emir: ICSVE’s breaking the Isis brand counter-narrative videos. <http://www.icsve.org/research->

reports/confronting-an-isis-emir-icsves-breaking-the-isis-brand-counter-narrative-videos/ (Hämtad 15.10.2017)

Svedmark, Eva I. (2012) Att skydda individen från skada. En forskningsetisk balansakt. I verket: Kalman, Hildur (red.) (2012) Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet. Malmö: Gleerups.

Trocki, Karen F. & Michalak, Laurence O. & Drabble, Laurie (2012) Lines in the sand: Social representations of substance use boundaries in life narratives. *Journal of Drug Issues* 43:2, s. 198–215.

United Nations Security Council (2014) Resolution 2178, 24.9.2014.
http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf (Hämtad 21.10.2017)

Van Ginkel, Bibi & Entenmann (red.) (2016) The foreign fighter phenomenon in the European Union. Profiles, threats and policies. The Hague: ICCT.

Vuolle Setlementti ry (2017) Radinet-hanke. <http://vuolleoulu.fi/hyvinvointi-ja-yhteisty/toiminnot/radinet-hanke/> (Hämtad 7.10.2017)

Wagner, Wolfgang & Duveen, Gerard & Farr, Robert och Jovchelovitch, Sandra & Marková, Ivana & Rose, Diana (1999) Theory and method of social representations. *Asian Journal of Social Psychology* 2:1, s. 95–125.

Waldmann, Peter & Sirseloudi, Matenia & Stefan Malthaner (2010) Where does the radicalisation process lead? Radical community, radical networks and radical subcultures. I verket: Ranstorp, Magnus red. (2010) Understanding Violent Radicalisation: Terrorist and Jihadist Movements in Europe. Oxford: Routledge.

Bilaga 1. Blankett för informerat samtycke.

SAATEKIRJE

Helsinki 12.8.2016

Hei,

Nimeni on Ann-Sofie Nyström ja opiskelen sosiaalityötä valtiotieteellisessä tiedekunnassa Helsingin yliopistossa. Kirjoitan tällä hetkellä graduani aiheesta ”Nuoret, jihadistinen väkivaltainen radikalisoituminen ja heidän tarpeet taistelualueilta kotiinpaluun jälkeen”. Otsikon mukaisesti tutkimuksen tarkoitus on selvittää haastateltavien henkilöiden näkemyksiä jihadistisesta väkivaltaisesta radikalisoitumisesta ja taistelualueilta palanneiden nuorten tarpeista. Aihetta on tutkittu hyvin vähän Suomessa, mutta on kuitenkin hyvin ajankohtainen.

Koska Sinä olet perehtynyt kyseiseen teemaan, haluaisin haastatella sinua. Juuri Sinun asiantuntijuus ja Sinun kokemuksesi on erittäin arvokas kyseisessä tutkimuksessa.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavalla on oikeus milloin vain keskeyttää osallistuminen tutkimukseen tai kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen. Haastattelu kestää 1- 1,5 tuntia. Haastattelu nauhoitetaan ääninauhalle, mikäli annat siihen suostumuksen. Haastattelun luottamuksellisuus turvataan niin, että siitä tehtyä äänitallennetta tai muistiinpanoja käsittelee vain allekirjoittanut. Haastattelun jälkeen haastattelu kirjoitetaan tekstitiedostoksi ja siinä yhteydessä aineisto anonymisoidaan, eli haastateltavien ja haastatteluissa esille tulevien henkilöiden nimet poistetaan tai muutetaan peitenimiksi. Tutkimuksen päätyttyä ääninauhoista tehdyt anonymisoidut litteroinnit sekä ääninauhat tuhotetaan.

Pro gradu tutkielma julkaistaan vuonna 2017. Haastattelussa esille tulleet asiat raportoidaan tutkimusjulkaisussa tavalla, jossa tutkittavia tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voida tunnistaa.

Tutkimuksen tuloksia sekä kerättyä materiaalia käytetään ainoastaan tutkimustarkoitukseen ja antamasi tietoja ei saa eikä tulla käyttämään päätösten teossa tai toimenpiteissä, jotka suoranaisesti vaikuttavat Sinuun.

Liitteenä suostumuslomake.

Ystävällisin terveisin,

Ann-Sofie Nyström

Bilaga 2. Blankett för informerat samtycke.

KIRJALLINEN SUOSTUMUS HAASTATTELUUN SEKÄ KERÄTYN AINEISTON
KÄYTTÖÖN

Olen perehtynyt tämän tutkimuksen tarkoitukseen ja sisältöön ja kerättävän tutkimusaineiston käyttöön. Suostun osallistumaan tutkimukseen. Voin halutessani peruuttaa tai keskeyttää osallistumiseni tai kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta missä vaiheessa tahansa. Tutkimustuloksiani ja kerättyä aineistoa saa käyttää ja hyödyntää sellaisessa muodossa, jossa yksittäistä tutkittavaa ei voi tunnistaa.

Annan suostumuksen siihen, että haastattelut nauhoitetaan.

Päiväys Tutkittavan allekirjoitus

Päiväys Tutkijan allekirjoitus

Lisätietoja antaa:

Ann-Sofie Nyström

Bilaga 3. Intervjuformulär för informant som befann sig i Syrien.

Elämä ennen Syyriaa

- Kerro lyhyesti itsestäsi
- Kerro lyhyesti perheestäsi
- Minkä ikäinen olit, kun lähdit Syyriaan?
- Millainen elämäntilanteesi oli ennen Syyriaan lähtöä?
  - o Opinnot, työt?
- Miksi päätit lähteä Syyriaan?
- Kerroitko kenellekään suunnitelmiasi lähteä Syyriaan?
  - o Mikäli kyllä, miten koit, että perheesi ja ystäväsi suhtautuivat suunnitelmiisi?
  - o Mikäli et, miksi et kertonut?

Elämä Syyriassa

- Millaista on ollut oleskella Syyriassa?
  - o Onko oleskelu vastannut odotuksiasi?
    - Jos ei, miksi?
    - Jos kyllä, miksi?
  - o Pidätkö yhteyttä sukulaisiin ja ystäviisi oleskellessasi Syyriassa?
  - o Haluatko jäädä Syyriaan vai haluaisitko palata Suomeen?

Tuen tarve Suomessa

- Millaista olisi palata Suomeen, mitä luulet?
- Mikäli palaat Suomeen, miten luulet että
  - o Perhe ja sukulaiset suhtautuvat paluuseesi?
  - o Ystävät suhtautuvat paluuseesi?
  - o Viranomaiset suhtautuvat paluuseesi?
- Mikäli palaat Suomeen, millaista tukea toivoisit
  - o Läheisiltä?
  - o Viranomaisilta?

Elämä muslimina Suomessa

- Mitä mieltä olet yleisestä keskustelusta suomalaisessa yhteiskunnassa koskien muslimeja ja islamia?
- Mitä mieltä olet yleisestä keskustelusta suomalaisessa yhteiskunnassa Syyriaan matkustaneista?
- Termiä radikalisoituminen islamissa on käytetty paljon mediassa, joita jotkut ovat kyseenalaistaneet. Mitä mieltä olet siitä?

Tulevaisuuden suunnitelmat

- Näetkö itselläsi tulevaisuutta Suomessa?
- Kerro unelmiasi ja tulevaisuuden suunnitelmiasi

Muuta

- Haluaisitko vielä lisätä jotain tähän keskusteluun?

Bilaga 4. Intervjuformulär för informant som återvänt till Finland.

Elämä ennen Syyriaa

- Kerro vähän itsestäsi
- Kerro vähän perheestäsi
- Minkä-ikäinen olit, kun lähdit Syyriaan?
- Kerro vähän elämäntilanteestasi ennen Syyriaan lähtöä
  - o Opinnot, töitä?
- Miksi päätit lähteä Syyriaan?
- Kerroitko kenellekään suunnitelmistasi lähteä Syyriaan?
  - o Mikäli kyllä, miten koit, että perheesi ja ystäväsi suhtautuivat suunnitelmiin?
  - o Mikäli ei, miksi et halunnut kertoa?

Elämä Syyriassa

- Millainen kokemus oli oleskeluusi Syyriassa?
  - o Vastasivatko kokemuksesi odotuksiasi?
  - o Piditkö yhteyttä sukulaisiin ja ystäviin Syyriassa oleskelusi aikana?

Elämä Syyrian jälkeen

- Miksi halusit palata Suomeen?
- Millaista oli palata Suomeen?
- Miten koit, että muu maailma suhtautui kotiin paluuseesi?
- Miten olet kokenut, että ystäväsi ja perheesi ovat tukeneet sinua kotiin paluusi jälkeen?
- Miten olet kokenut, että viranomaiset ovat reagoineet ja toimineet kotiin paluusi jälkeen?
- Millaista tukea olisit toivonut saavasi kotiinpaluun jälkeen?
- Mihin olisit tarvinnut apua?
- Tarvitsetko tukea tällä hetkellä?

Elämä muslimina Suomessa

- Mitä mieltä olet yleisestä keskustelusta suomalaisessa yhteiskunnassa koskien muslimeja ja islamia?
- Mitä mieltä olet yleisestä keskustelusta suomalaisessa yhteiskunnassa Syyriaan matkustaneista?
- Termi radikalisoituminen islamissa on käytetty paljon mediassa, joita jotkut ovat kyseenalaiset. Mitä mieltä olet siitä?

Tulevaisuuden suunnitelmat

- Näetkö tulevaisuutta Suomessa?
- Kerro unelmistasi ja tulevaisuuden suunnitelmistasi?

Muuta

- Haluaisitko vielä lisätä jotain tähän keskusteltuun?

Bilaga 5. Intervjuformulär för de professionella.

Haastateltavan oma tausta

- Kerro lyhyesti sinun koulutuksestasi ja ammattitaustastasi
- Kerro nykyisestä työstäsi ja työtehtävistäsi
- Miten päädyit mukaan Suomen Exit-toimintaan?
- Miksi olet kiinnostunut radikalisoitumiseen liittyvistä kysymyksistä, miten mielenkiintosi ilmiötä kohtaan on herännyt?

Nuorten jihadistinen radikalisoituminen – mistä on kyse?

- Miten kuvailisit jihadistista radikalisoitumista ilmiönä?
- Miksi nuoret radikalisoituvat sinun mielestäsi? Mitkä ovat mahdolliset syyt siihen? Miksi nuoret lähtevät Lähi-itään?
- Miten tunnistamme radikalisoituneen henkilön?
- Yhteiskunnassa ja mediassa on ollut paljon keskustelua uskonnon (islamin) ja jihadistisen radikalisoitumisen vuorovaikutuksesta, mikä on sinun mielipiteesi asiasta?

Taistelualueelta palaava nuori ja hänen tarpeet ja elämäntilanne

- Mitkä tarpeet taistelualueilta palanneilla nuorilla on sinun mielestäsi?
- Mikä on sinun mielestä viranomaisten tehtävä/rooli, kun nuori palaa taistelualueilta?
Mikä on kolmannen sektorin tehtävä/rooli?
- Onko sinulla tietoa siitä, miten taistelualueilta palanneita nuoria on kohdattu esimerkiksi viranomaisten toimesta tähän asti?
- Onko jotain, mitä voisi tehdä toisin?

Suomen Exit-toiminta

- Miten taistelualueelta palaavia nuoria voidaan auttaa Suomen Exit-toiminnan kautta?
- Millaisia palveluita/toimenpiteitä Exit tarjoaa?
- Kattaako Exit-toiminta mielestänne nuorten tarpeet?
- Teettekö yhteistyötä muiden tahojen/viranomaisten/ammattilaisten kanssa nuorten auttamiseksi? Miten yhteistyö on toiminut?
- Onko viranomaisilla/muilla tahoilla/ammattilaisilla mielestäsi tarpeeksi tietoa radikalisoitumisesta ja miten taistelualueelta palaajia voidaan auttaa?

Media ja yhteiskunnallinen keskustelu radikalisoitumisesta

- Aiheesta on keskusteltu paljon mediassa ja yhteiskunnassa. Oletko seurannut keskustelua?
- Miten olet kokenut keskustelun radikalisoitumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa ja mediassa?

- Ovatko asenteet yhteiskunnassa islamia ja muslimeja kohtaan muuttuneet julkisen keskustelun myötä, miten ajattelet asiasta?

Muuta

- Haluaisitko vielä lisätä jotain tähän keskusteluun?

Bilaga 6. En modell av sociala representationer och deras kretslopp (Wagner et al. 1999, 98).

